* * * * * * * * * * * * * * * *

HOREA

Roman original

(După actele istorice publicate de A. Papiu, A, Odobescu, *N. Densușianu*, și tradiție)

DE

I. P. Florantin

Profesor de filosofie la Liceul Statului din Iași.

IAȘI
TIPOGRAFIA LUCRĂTORILOR ROMANI ASSOCIAȚI.
1885.

www.digibuc.ro

Drepturile reservate.

www.digibuc.ro

HOREA

Este un véc intreg, decând mii de români au fost siliţi să vadă mórtea crâncenă a unui mare apostol şi mucenic, a unui adevĕrat Mântuitor al lor.

Faptele şi mórtea lui au adus in urmă desrobirea lor şi a fraţilor lor.

Mamele române şi astăzi işi invaţă copilaşii, să se róge lui dumnezeu pentru sufletul acelui mântuitor şi mucenic.

Duşmanii il urgisesc şi-l afurisesc, ca jidovii pre Hristos, şi-l ponegresc, ca pe un nelegiuit.

Cine a fost acel om fără sémăn? şi ce a făptuit el pe pământ?

I. Puiul de leu.

Au trecut dela mântuire vécuri şeptesprăzece.....

In crierii muntelui Bihor, la izvórele pline de aur ale riului Arieş, şede, ca un cuib de vulturi, falnicul sat Albac, aşezat in umbróse crânguri, in recoróse dumbrăvi, şi pe măreţe piscuri.

In inaltul crâng al Ferigetului şa zidit locaş de adăpost fruntaşul fruntaşilor, Florea Nicola.

Despre acesta vorbesce ţinutul intreg; feciorii se miră de voinicia lui, fetele vorbesc despre măréţa lui infăţoşare. Nu a fost dară mirare, că fata cea mai frumósă, Florica cea mult lăudată, a primit să-i fie soţie.

www.digibuc.ro

Ceriul i-a binecuvântat casa, dându-i un înger de copilaș, căruia i-a pus numele Vasile.

Acest copil era bucuria albăcenilor; toți povestiau despre vioiciunea ochilor și frumusețea înfățoșării lui. Așa ochi limpeți și arzători și așa obraji rotunjori nu văduse Bihorul.

Când ajunse Vasile copilandru, nu găseá o vargă bună, să nu incalece pe ea, și să nu zbóre in galop prin crânguri și dumbrăvi. Adesa el se urcá pe cóste in sus, și tot mai sus, până chiar pe Vîrvul-Vîrvului, și strigá de acolo: să scie tot satul, că el vre să se facă căpitan!

Odată venirá nesce unguri să ieie dela tatăl seu zeciuiala de iobaj.

Când Florea erá afară, și dedeá ungurilor, ce aleseseră, micul Vasile intrà in casă cu fuga, și zise mamei sale.

— Mamă, mamă! iești și bate pe pintenatul; — fugi, și-l bate, mamă!

— Da ce-i? ce s'a intêmplat, drăguțu mamei?

— Pintenatul a strigat la tata! du-te, mamă, și-l bate, căci eu am vrut să-l bat, și el m'a bătut pe mine.

— Ah! dragul mamei, ce aș puté eu să fac? Eu nu pot, decât să plâng.

— Mamă, da pentru ce-i așá de reu guleratul?

— Pentru că noi suntem români, și el e ungur spurcat.

— Ah! mamă, de ce nu sunt eu mare! Când m'oi face eu mare, am să-l bat.

Ómenii se uitau la fața lui Vasile ca la o minune, și-i ziceau serafim, nu copil. Biata mumă-sa ânsă nu se prea bucurâ de asemene vorbe, și oftá așa:

— Au să mi-l deóche ómenii, copilașul mamei! — Apoi ii schimbà numele din Vasile in „Ursu“, ca să nu-l găséscă necuratul. El vêdênd cu ochii cres-

www.digibuc.ro

ceá şi infloreá; şi curênd incepù a invěţá şi carte cu cântăreţul Stefan Trif.

Când ânsă scăpá de carte, intr'un suflet alergá pănă sus pe Vîrvul-Vîrvului, unde se vedeá deasupra nourilor, se uitá injos la tóte délurile dimprejur; acolo ii venì să crédă, că ar puté zburá nelegat de nimica pe pământ. In aceá înălţime se simţì mai mare peste toţi.

De mult ce vorbise despre puterea sa, se deprinse de vorbiá şi singur, zicând, că el e çraiu, e împĕrat, şi că va bate pre guleraţii unguri. El nu sciá, că odată l'au audit vorbind aşá şi fetele din sat.

Ilina erá cea mai drăgălaşe şi mai bună fetiţă din tótă imprejurimea.

Ea il intâlnì odată, şi, ca să-l năcăjască, zise in trécăt:

— Iată căpitanul scailor! — Dar se şi depărtà in fugă.

— „Căpitanul scailor“ ? işi zise Vasile,—şi tot sângele ii incepù a fierbe, de ruşine şi mânie; — apoi adause:

— Lasă, că-ţi voiu arătá eu, ce căpitan am să mĕ fac! Vei vedé tu, Ilină afurisită, ori cât eşti tu fată de popă. Apoi se adâncì in gânduri, şi din acea zi nu se mai amestecá in jocurile celorlalţi tinerei, ci cutrierá singur codrii Bihorului.

II. Horitorul.

Intr'un timp ieşì in Albac vorba, că pădurile dimprejur nu-s curate. Unii ziceau, că in ele umblă un ânger, ori un Fĕt-Frumos, alţii că umblă fatapădurii.

Câţiva din tinerii cei mai inimoşi se luară intr'o zi şi se duseră in codru, să vadă, ce li se va arătá. Ei mergeau incet, in tăcere adâncă.

www.digibuc.ro

Intr'un loc numai ce se opresc cu toţii, şi îşi ţin suflarea....

Prin valurile aerului incepe a se legănă o cântare ca de ânger; o hore, cum n'a mai auḑit acel ţinut.

Toţi stau ca fermecaţi. Numai se uită ca pe furiş intr'acolo, de unde vine horea cea cerească.

Apoi se apropie de acel loc, incet incet. Ansă horea amuţi.

Unul din tineri zise acuma:

— Glasul acestui ânger ori Fĕt-Frumos aduce cu graiul copilului Vasile alui Florea; ânsă eu sunt cam vecin cu Nicolescii, şi nu l'am auḑit horind pe acasă. Numai muma lui horesce câte odată.

Intristaţi se intórseră acasă, şi apoi mai căutară in mai multe rânduri, ânsă nimic nu vĕḑură.

Intr'un rând Ilina, umblând după mure, auḑì şi ea horea cea neinţelésă. Deodată i se părù, că acea cântare vine de sus. Privesce la vîrvul unui brad, şi—zăresce acolo pre Vasile al lui Florea.

Ea spuse acéstă veste in sat;—şi apoi de adouazi toţi tinerii Albacului ii ziseră lui Vasile „Hore", ca semn de desmerdare, de mirare şi iubire.

Anii trecură, şi Horea se făcù fecioraş. Horile lui toţi le ascultau cu drag; ânsă cel mai gingaş şi mai dulce respuns ii veniá din ochii Ilinei. Şi apoi şi el veḑù cu mirare, că şi ochii sei lunecau mai mult la ochii ei cei fărmecători.

Ilinei incepură ómenii a-i zice „Zina Bihorului;" şi vestea despre strălucitórea ei frumuseţă ajunse departe.

Din toţi, cântăreţul Stefan Trif inţelese mai cu amar, că ochii ei căutau mai des faţa lui Horea.

Dela un timp, Horea nu vedeá in inchipuirile sale, decât ochii Ilinei. El săpá in tulpinele copacilor numele ei, şi intorceá tóte horile de gingaşe simţire pe acel nume.

www.digibuc.ro

Ea, decâte ori îl intêlniá, indată fugiá de el.

Acésta ânsă făcù, de dorul lui de a o vedé se făcù şi mai tare.

Intr'o zi nemeşul Hollaky făcù vênătóre in pădurile Albacului.

Trecând prin acest sat, fiul lui zări pre Ilina şi remase uimit de minunea frumuseţei ei. Atunci zise in tainä cătră Stefan Trif.

— Ah! ce fată! vreu să o răpesc! Să-mi dai ajutor!

— Inţeleg, domnişorule, respunse Trif. Ansă inima lui erà săgetată.

El căutà apoi, de intêlnì pre Ilina, şi-i zise:

— Ilino, domnişorul Hollaky István vré să te răpéscă.

— Acel nelegiuit! strigà dinsa;—mai bine să mor!

— Mi-a poruncit, să te răpesc.....

— Dar tu, ai avé tu sufletul, de a te gândi macar să asculti de el?

— Ba, nu. Ilino.

— Iţi mulţămesc, Stefane.

— Ansă numai dacă imi făgăduiesci, că vei primì, să te ieu eu de mirésă; să fugim amêndoi, unde nici să viseze Hollaky, că suntem.

— Eu, mirésa ta? Mai bine m'aş omorí singură.

— Pentru că eu nu horesc ca nebunii? Ilino, cred, că tu vei sci să alegi.

— Voi sci, Stefane; să scii!

— Peste trei zile iţi aştept respunsul. Nu uita: ori vei fugi cu mine,—ori voiu ascultá de Hollaky; şi atunci vai şi de horitorul cel smintit.....

III. Precupeţul.

Când te sui prin codri spre vîrvul Bihorului, intr'o mare inălţime dai de muchea unei costişe inalte, care

www.digibuc.ro

stà ca o prăpaste, şi la pólele ei este un ochiu de mare. Acestei prăpăstii ii zic ómenii la „Piatra.“

Vasile erà acuma holteieş, şi mai totdeauna umblá la vênat.

Intr'o frumósă zi de vară ajunse pe muchea „Pietrei“ Lumina sórelui se furisá pintre crengi până la el, şi-i sărutá obrajii cu sfintele sale raze, când deodată o foşnitură de paşi de om il trezesce ca din vis. El se uită imprejur, şi—zăresce o copilă apropiindu-se de prăpaste cu repejune.

— Ce faci? strigă el ingrozit; se uită mai bine la dinsa. O cunósce. E chiar Ilina, cu gróza scrisă pe faţă.

Dinsa il zăresce; dar işi intórce iute privirea, şi caşi când ar fi cuprinsă de o nouă gróză, face cu repejune un pas hotărit spre marginea ripei, şi— işi face cruce.

— Ilino! ce faci? strigă Vasile ca lovit de trasnet. Ansă in acea clipită Ilina nu se mai vedea peste muche.

Vasile dintr'o săritură ajunge la prăpaste, şi se aruncă cu un „Dómne ajută-mi!“

Pe cóstă o ajunge; o prinde in braţele sale; se apucă de nesce rădăcini; se lasă dela rădăcină la rădăcină, până jos la piciórele ripei.

Apa e de un pas dela dînşii; şi Vasile se opresce cu Ilina in braţe pe marginea ochiului de mare.

Ilina deschide ochii. Aceştia se intălnesc cu ochii lui.

Ilino? Ce-e acésta? Ce ai vrut să faci?

— Am vrut să scap de viată.

— De ce? pentru dumnezeu!

— Pentru-că, pentru-că,—nu pot săţi spun. Lasă-mĕ să mor; lasă-mĕ să pier, Vasile!

— Nu te las, până nu-mi spui, ce supărare te-a ajuns. Trebue să sciu.

— Ah! Vasile, lasă-mĕ.

www.digibuc.ro

— Ce-i? cine a cutezat a te supĕrá? ca să-l omor!

—Taci, Vasile, taci, şi mai bine te păzesce şi tu de —

— De? De cine? Ilino, spune-mi, ca să mĕ pot păzì. De cine să te păzesc—să mĕ păzesc?

— Păzesce-te de feciorul lui Hollaky,—şi —

— De Hollaky, şi?

— Şi de cântăreţul.

— De Stefan Trif? A! acestia au vrut să te răpéscă? Ei bine! me jur pe sânta cruce, să te apăr de aceşti spânzuraţi!

— Păzesce-te tu, Vasile!

— Iţi mulţămesc, Ilino; dar cum? spune-mi.

— Ungurul a zis cântăreţului să mĕ răpéscă, şi cântăreţul i-a fagăduit. Apoi mi-a spus, să fug cu dînsul, şi el me va apără de Hollaky.

— Dar pre mine m'ai lăsà să te apăr de ei?

— Mĕ tem, că te vor omorí pre tine, căci aşà a zis Stefan. Lasă-mĕ mai bine să mor numai eu!

— Ilino! eşti un ânger! tu porţi grije pentru mine! Cum să-ţi mulţămesc?

Vasile se simţì pătruns de un ferbinte fior de o fericire, ca din visurile de raiu, şi veḑù, că obrazul seu, ca fără scire, se apropie şi se atinge de fruntea Ilinei, in gingaşe şi sfântă inchinăciune de mulţămire.

Apoi deodată se redică in picióre, şi zice:

— Ilino, aidem cu grăbire acasă la părinţii tei; şi să nu te temi de nimene pe lume, pănă mĕ veḑi pre mine. A! Stefane, bine că sciu, ce puiu de Iudă eşti!

Amêndoi porniră cu repegiune. Când ieşiră din codri, se intêlniră cu preotul, tatăl Ilinei, care o căutá.

Ilina se duse acasă cu tatăl seu.

Vasile zări, că şi Stefan Trif erà pornit spre codru.

Intêlnindu-se, se opresc amêndoi; ochii lor işi trimet săgeţi ascuţite.

Stefan intrébă: www.digibuc.ro

— Cu cine te-ai intâlnit, crăişorule?

— Cu cine?... Cu biata Ilina.

— De ce îi zici „biata“ Ilina?

— Încă mĕ intrebi, spurcat jidov? precupeţ al lui Hollaky, ce eşti?

— Eu precupeţ?

— Tu, precupeţ ânsă minciunos; fiindcă eşti şi intunecat răpitor! dar să scii, că alţii au stele mai norocóse decât tine, care, nu sciu de unde a venit tatăl tĕu, de te-a adus aici pe capul nostru.

— Am să-ţi dobor jos stéua ta cea norocósă.

— De urletul unui lup, stéua mea nu se va clinti din loc.

— Te laudi, ca şi un copilandru necopt. Dar vom vedé...?

— Vom vedé, necuratule, vêntură-ţară. Vom vedé!.

Trif, aprins de dor, de ură şi de temere, se indreptă spre casa preotului.

Vasile se luà după dinsul;—şi amêndoi intrară in casă.

Trif se grăbì a cere, ca preotul să-i făgăduiască pre Ilina de soţie.

— Mai bine să mĕ omori, tată! strigà Ilina cu grăbire.

Preotul privì spre dinsa, şi vedù cu mirare, cum ea se uità la Trif cu cea mai mare groază. O intrebà dară, ce s'a intàmplat?

Ea atunci fugì din casă.

Vasile spuse acuma preotului că in acea zi ea voise a se inecá in ochiul de mare dela „Piatră“, şi ii cerù şi el mâna.

— Dumnezeule! strigà preotul, o chemâ inapoi in casă, şi o intrebà:

— Pentru dumnezeu, Ilino, ce s'a intêmplat? ce ai făcut?

Sermana copilă, nu putù rostì un cuvênt; numai o undă de lacremi respunse in locul ei.

www.digibuc.ro

— Spune, fiica-mea, cine ce ţi-a făcut?

Ilina plângeá ca perdută, şi nu puteá grăí un cuvênt.

— Părinte, zise Stefan, spune-mi mai curênd, imi făgăduiesci, pre fiică-ta ori nu?

Ilina se grăbì acum a zice:

— Tată, de mĕ făgăduesci mĕ omorì. Căci şi astăzi...

— Ce? şi astăzi?

— Şi astăzi -numai—Vasile m'a impiedecat de n'am murit; dar Stefan a făgăduit unguruiui Hollaky, că mé va răpí...

Trif nu aşteptase ca Ilina să incheie cuvintele, ci se grăbì a eşì din casă, fără „nópte bună".

Preotul inţelese apoi, câte se intêmplaseră, şi câte erà să se mai intêmple; sărutà pre Vasile drept mulţămire, şi-i zise:

— Du-te, Vasile, fă-te bărbat lăudat de lume; şi atunci să vii să-ţi dau pre fiică-mea de soţie.

Ieşind Vasile, grăì in sine.

— „Să mĕ duc, să mĕ fac bărbat—lăudat de lume;"—ei bine, părinte, am să-ţi arăt eu ţie! Şi in ciuda ta, am să mĕ fac bărbat lăudat de tótă lumea! Aşá să fie!

Când ieşìse Trif, de pe pragul uşii aruncà asupra lui Vasile o privire de crâncenă amenințare.

Erá mezul nopţii, şi Trif nu-şi inchisese ochii; ci ţeseá gânduri negre, gânduri intunecate...

Când, după acéstă turburată nópte, sórele resărì din nou, o mare schimbare erá indeplinită; şi ómenii incepură a se intrebá prin şoptire, că óre ce s'a făcut Ilina, de nu se mai vede prin Albac?

IV. Biciul sorţii.

In căsuţa din crângul Feregetului, zace un om imbĕtrânit inainte de timp, şi slăbit de grelele sufe-

www.digibuc.ro

rinţe ce a scris négra ursită pentru fiii sermanului ném românesc din Ardél.

E tata Florea, odată fala Albacului, astăzi o umbră.

Lângă piciórele patului seu stă in genunchi fiiul seu Vasile, cu faţa acoperită de amare lacremi.

De o parte, pe o laviţă, şede muma lui Vasile, cu capul plecat pe mâni, suspinând diu adâncul sufletului, cu privirea retăcită.

Albăcenii unii după alţii vin să vadă pre tata Florea, care tuturor le fusese sprijin şi ocrotitor.

Odată grăi Florea cătră fiul seu:

— Fĕtul meu, mórtea se apropie. A sosit dară ziua, in care să-ţi spun şi eu ţie cele ce mi-a spus tatăl meu, cum le spunem noi toţi din tată 'n fiu, din nepoţi in strănepoţi.—Ţara acésta a Ardélului a fost a nóstră a românilor. Şi când au căḑut asupra nóstră ungurii, noi ne-am luptat cu dinşii vitejesce. Ansă ei aveau sprijin in fraţii lor de peste Tisa, iar noi nu; de aceea ne-am legat cu dinşii, şi ne-am juruit să trăim in dréptă frăţie unii cu alţii. Aşá am trăit apoi vr'o patru vécuri.

Dar ungurii ar fi vrut să trăiască bine, fără de a muncì, iar noi să muncim şi pe sama lor, ca nesce robi. Ansă nu puteau să ne plece in robie. De aceea au inceput a ne apăsá şi năduşí cu tot felul de apucături viclene, aşá ne-au luat tóte pământurile, prefăcându-ne incetul cu incetul in adevĕraţi iobagi, adecă robi.

Vasile intrebà acuma:

— Dar noi românii, de ce ne-am lăsat?

— In mai multe rânduri ne-am sculat in picióre, cum sub Antonie cel Mare, şi alţii, ca să fim iarăşi cum fuseserăm, şi cum sunt şi astăzi românii cei de peste munţi, ţerile românesci neapăsate de străini.

— Tată, dar acei români n'au vrut să sară intr' ajutorul nostru cu armadii?

www.digibuc.ro

— Ba, de câte ori au putut, au venit. I-au adus vitejii lor crai, cum Mihai-Vitézul, Stefan-cel-Mare, care a biruit in patru-zeci de resbóie, şi chiar şi pre unguri in mai multe rânduri.

— Ah! tată, cum n'am trăit noi pe timpul lui Stefan-cel-Mare!... Dar după aceea, s'au m'ai imblânzit ungurii?

— Nu, băiete; ci s'au făcut şi mai selbatici; incât ne-au secat şi měduva din óse, ne-au ars sufletul din piept.

Vicleníi de tirani din Ardél, tremurau de frica nóstră; de aceea au intocmit legi, după cari ne ţineau numai ca pre robii lor. In drăcescile lor legi nu ne ziceau, decât numai hoţi, hotărind, să ne ucidă pre toţi, chiar şi pre fraţii noştri de peste munţi, cu voivoţii şi craii lor cu tot! Pentru un cap de român omorit se plătiau cu patru-zeci de florini. Nu ne ucid ânsă pe toţi, numai pentru ca să fie, cine să muncéscă pe sama lor, ca vitele. Şi-apoi ne silesc, să le muncim câte patru, şi cinci zile din fiecare septămână, cu femeile nóstre cu tot; ba unii, cum Macskásy, şi alţii silesc pre bieţii români, să le muncéscă chiar tóte şase zilele in fiecare septămână.

— Tată, dar ei şi ucid pre mulţi. Pre cari ii ucid?

— Pre aceia, cari cutézá a se imbrăcá in pânză de bumbac, ori pórtă cizme, ori pălării, cari umblă călare, ori poartă arme, şi mai cu turbare ii caută să-i omóre pre aceia, cari indrăznesc a invěţá carte.

— Pentru ce, tată?

— Pentru că prin invěţătură românii ar puté cunósce bine meşteşugul armelor şi al resboiului, şi atunci şi noi am sci a ne face arme ca ale lor; şi ne-am pricepe la luptă şi bărbăţie mai bine decât ei. Atunci ar fi vai de capul lor, pentru negrăitele nelegiuiri, ce au făcut.

— Aşá, tată?

www.digibuc.ro

— Așa, fiule. Și de aceea nu pré au românii inima, să învețe carte pe furiș macar.

— Tată, așa-mi vine, ca, eu tot să învĕț carte fără scirea lor, și mai virtos, să cunosc meșteșugurile armelor și a bătăliei, și intr'o bună deminĕță să se trezască, că eu le sar in cap, cu armadie mare de români.

— Eu mĕ tem, fiule, să nu-ți pierdi capul inainte de a învĕță ceva; căci, să-ți povestesc o jalnică intêmplare: Fiul popii din Grind se dusese la Cluj la carte. Acolo ungurii l'au prins, l'au legat, cu mânile la spate, și l'au pus, să păzéscă bivolii domnesci. El fugì, voind să se ducă iarăși la carte; atunci l'au prigonit pănă la Arieș, să-l prindă din nou. El ânsă sării in apă, și se 'necà sermanul copil!

— Eu aș face altfel, decăt feciorul popi din Grind: nu m'aș oprì la Cluj, ci m'aș duce pănă 'n fundul lumei; și acolo aș învĕță undevá carte și meșteșugul armelor și a bătăii; și apoi, ca și un tresnet să cad asupra lor.... Dar, rogu-mĕ, tată, mai povestesce-mi.

— Ah! nu mai pot, fĕtul meu, nu mai am suflet. Iți spun ânsă, să te duci la părintele....

— Imi va povestì el?

— Da; și iți va da cărțile strămoșilor noștri, in cari vei puté cetí tóte, câte nu mai pot eu să ți-le inșir. Atâta numai iți las cu limbă de mórte, să-ți fie milă de némul teu românesc. Jură-mi, pănă nu inchid ochii, că iți vei apărá némul tĕu și moșia strămoșască, și pre maică-ta...

— Jur, tată,—jur cu tot sufletul!

Peste puțin, tatăl seu il părăsì, trecând in ceealaltă viață.

In acéstă amară intunecare a vieței sale, Vasile își aduce aminte de cărțile părinților sei; deci își luà scăparea la ele ca la o dulce și mângăitóre rază de lumină.

www.digibuc.ro

El cetì cu aprinsă sete şi insufleţire despre craii români, cari au domnit in Ardél peste némul lor neapasaţi de nimene, despre numele cetăţilor lor intărite, despre vicleniile şi cruzimile ungurilor, despre zece rescóle ale românilor asupra selbaticilor tirani.

Cetì, cum ungurii nu dedeau românilor nici macar loc de biserică, silind pre preoţii lor, să le păzască cânii de vênat.

Apoi că pre mulţi arhierei inimoşi, cari cereau dreptate pentru români, ungurii i-au bătut şi chinuit, pănă ce au murit sermanii, şi ş'au luat corónă de mucenici.

Intr'un loc cetì, că ungurii ş'au făcut drăcescul obiceiu, de pre vĕduva fiecărui român, o duc la inchisóre silind-o, să spună, ce bogăţie mai avuse bărbatul seu?

Dinaintea lui Vasile aceste cuvinte se făcură flacări. El azvârle cărţile, şi alérgă ca nebun la maică-sa.

Sosind obosit, fără suflet, intră in casă, şi deodată ţipă spăriet.

Casa era jefuită, şi pustie; numai păreţii.

Repede iese, strigând pe mamă-sa.

Nimene nu-i respunde.

Se uită in tóte părţile. In o depărtare vede pre solgăbierul ungur cu panduri, ducând tóte lucrurile din casa lor; iar in mijlocul lor,—o, gróză; muma lui!

Vasile pornì după dinşii ca in zbor. Ansă sufletul lui se innecà; el căḑù jos ca tresnit; lumea se întunecà dinaintea ochilor lui, şi el işi perdù simţirile.

Intr'un târziu deschise ochii. Era in braţele preotului, a bunul seu sprijinitor.

Ce suferì acum bietul tinĕr, acésta nu o póte spune graiu omenesc, nici a şi-o inchipni minte de om.

El credeá, că i se despică pieptul.

Aceste zguduituri il făcură bărbat.

www.digibuc.ro

Peste câteva zile, el ţineá pe braţe capul mumei sale, care după atâte sfăşieri ajunse de părăsì şi ea viaţa.

Vasile se vedù acuma singur singurel in mijlocul turbatelor valuri ale lumii.

Deodată cădù in genunchi, gemênd ca un om perdut.

Dar curênd se redicà in picióre, şi grăì in sine:

—Dar ce fac eu? mĕ las să cad, caşi un neputincios?—Ba nu, şi nu, şi iar nu!—ci mai cu samă acum trebue, să fiu tare, ca să me pot pregătí, şi să pot resplăti o dată hoţilor după dreptate! Mĕ jur, pe acéstă vatră strămoşască, să iéu crâncenă izbândă pentru tóte nelegiuirile lor, cu cari au ucis miile de sermani iobaji!.. şi, dacă nu se vor face ómeni, jur fulgerătóre resbunare şi luptă în veci asupra lor, şi asupra nepoţilor lor, prin nepoţii şi strănepoţii mei!...

Cu grăbire se duse apoi iarăşi la preot, şi urmá din nou a cetí cărţile strămoşilor sei.

El cetì, că românii, nefiind învĕţaţi, nici avênd meşteşugul resboiului şi arme, cădură apăsaţi tot mai adânc in noianul peririi.

Aceste cuvinte aprinseră in sufletul lui nesce flacări nóue; şi el işi zise:

„...neinvĕţaţi—cădură iarăşi in robie.... dar... dacă n'ar fi fost atât de neinvĕţaţi?... atunci ar fi biruit ei! atunci ar fi sfărămat jugul unguresc; capul sermanului Antonie nu ar fi căđut sub securea tiranilor!

Ochii lui se redică spre ceriu.

Faţa lui parcă e imbrăcată intr'o lumină nouă..

Cine l'ar fi vĕđut atunci, ar fi zis, că vede pe un proroc.

Nóptea acéea, ochii lui nu s'au inchis. El vorbì singur, până ce se zărì de ziuă.

O fâşie de lumină intră in căsuţa părinţilor sei.

El se uită imprejur... Pustiu în casă,—pustiu in lume....

www.digibuc.ro

Viaţa i se părea atât de spărietóre, atât de ameninţătóre.

Dar in sufletul seu găsì o viaţă plină de lumină.

El strigă:

— M'am hotărît. Aşa să fie!....

A dóua zi, nesce ómeni incepură a spune, că bietul Horea póte a innebunit; căci l'au văzut cu traista in spate, ducându-se in fugă la mormintele părinţilor sei, şi sărutând pământul. Apoi s'a dus in codru, şi incepù a sărutá tulpinele copacilor....

Din acea zi nu l'a mai vĕḑut nimene in ţinutul Albacului.

Pre toţi ii dureá acea pierdere; şi işi ziceau unii altora, că póte se va fi aruncat sĕrmanul intr'o fântână, ori in ochiul cel dĕ mare de la Piatra, póte va fi sărit in valurile Arieşului, ori in vîrtejele Someşului,—ori, cine scie? el póte işi va fi luat lumea in cap.

Dela un timp apoi căḑù şi el in uitare; — şi uitat remase şir de ani intregi.

V. Pribegia.

La arhireul Ghedeon intrà intr'o sară husariul seu, şi-i z'se:

— Un călător cere invoire să mână acéstă nópte la curte.

— Daţi-i adăpost, fără să mĕ intrebaţi. Ori póte vĕ temeţi de el?

— Nu că ne am fi temând; ânsă acest călător e aşa—nu sciu cum, că am creḑut că nu trebue să-l primim, pânâ nu ne vei da Sfinţia Ta invoire.

— Cum? da ce infăţoşare are? Trimiteţi-il, să vie inlăuntru la mine.

Husariul ieşì, şi peste puţin, arhireul se veḑù in faţă cu un voinic de o infăţoşare ca din poveşti, o

www.digibuc.ro

statură adevĕrat poruncitóre, nesce ochi de o lumină pĕtrunzĕtóre, ânsă cu căutătura adâncită in gânduri.

— Cine eşti fiule? şi de unde?

— Sunt Ursu Florea.

— Şi incotro cu drumul?

— In lumea largă.

— Cum? in lumea largă! pentru ce?

— Pentru că,—nu mai pot suferi traiul la care am ajuns.

— Cum? da ce ţi s'a intêmplat?

— Ce ni s'a intêmplat nouă tuturor românilor din ţara Ardélului prin mâna călăilor de unguri.

— Nu vorbí aşá, fiule, căci tóte sunt dela cel de sus.

— Ca ungurii să ne ucidă, acésta nu póte fi de la cel de sus.

— Dar ceilalţi, soţii tei, tot aşa zic? ori numai pre tine te a atins biciul sorţii?

— Pre toţi ne a atins. Ansă eu unul nu mai vreu să-l sufĕr, şi mĕ duc in lume, ca să me pot invĕţá, cum odată să scutur lanţurile unguresci de pe gâtul românilor.

— Ba tu fiule, asultă de invĕţătura mea. Intórce-te inapoi, şi te umilesce, căci capul plecat sabia nu-l taie.

— Ba eu, părinte, n'am plecat, ca să mĕ intorc.

— Vai de mine, cum vorbesci? Atunci dară ieşi repede din curtea mea!

— Acum nóptea?

— Acum indată; căci dacă ar afla domnii că am oploşit la mine pre un asemene om.....

— Nu te teme dară părinte, căci iată, me depărtez, ca să nu mai ai témă că ţi se va mişcá un fir de păr macar .....

Zicând aceste, Florea ieşì dela arhireu, şi pornì inainte, gândind in sine:

— Şi acesta e unul din copoii ungurilor.

www.digibuc.ro

Vĕdêndu-se afară pe drum, nu mai cutezà să céră undeva sălaș pe nópte; și își zicea in sine: Cine scie? póte toți se vor fi temênd de mine, ca dracu de tămâie. Deci simțindu-se pré obosit, trecù la fundul unei grădini, sărì cu repejune, peste un gard și se adăpostì in un stog de fên.

Când se trezì, sórele erá sus, și lângă dinsul steteá un preot.

— Iartă, părinte, se grăbì a zice Florea, m'a prins nóptea pe drum, obosit, și m'am adăpostit aici in acest stog.

— Dar prietine, de ce n'ai venit in casà?

— Erá târziu tare, și n'am cutezat a vĕ turburá repaosul.

— Trebuiá să intri, ori cât de târziu.

— Iți mărturisesc, că m'am și cam temut.

— Tu, un voinic, ca și un vultur, să te temi? Nu te pot crede. De ce ne-ai crĕdut așá de rei? Mai ales, poftim macar acuma in casă, și te ospătézà puțin.

Călătorul intrà in casa acelui preot, și i-se destăinuì cu incredere. La despărțire preotul ii dădù o traistă cu merinde și cele mai ferbinți binecuvêntări.

Dintr'un loc, călătorul se intórse și se uità inapoi; privì la palatul arhireului, și la căsuța preotului celui milos, luà odată suflet din adâncul pieptului și pornì inainte.

Trecură câțiva ani, și arhireul Ghedeon, cetì intr'o insciințare, că Ursu Florea, căpitan in călărimea impĕrătéscă, e o minune de voinic, de iscusit și de inimos; și că soții lui ii zic *„căpitanul cel de fer,“* pentru că unde e de luptat mai greu, unde toți se feresc, el se imbie singur, par'că ar fi căutând inadins, ca ori să móră, ori să facă minuni de vitejie, cum nu s'a mai auḑit; par'că ar fi urmărind o țintă mare, o țintă tainică.

www.digibuc.ro

VI. Cuvêntul dat.

Intr'o incăpere din palatul impĕrătesc, mai mulţi ómeni aşteptau, să-i priméscă impărătésa, ghinărari, ostaşi, dómne, şi tot felul de alţi ómeni.

Tinerelul prinţ Iosif intră, se uită la toţi pe rând, şi vĕdênd pre un căpitan de călăraşi cu infăţoşarea cea mai mărétă, ânsă tristă, simţi cătră el mai mare tragere de inimă decât cătră toţi ceialalţi, păşi dinaintea lui, şi-i grăi:

— Cine eşti dumnia-ta, căpitane?

— Ursu Florea, prinţul meu.

— A! dumnia-ta, despre care am auḑit că ai biruit pre cei mai cutezători hoţi?

— Acesta este meşteşugul meu,—şi datoria mea, bunul meu prinţ.

— Doriam fórte mult, să te cunosc. Dar de ce nu te păzesci? Nu ai mamă? Dacă nu puteai omori pre hoţi? Dacă te omorau ei? Atunci?

— Atunci nu mai aveam să sufĕr loviturile vieţei.

— Cum? Da ai vreo supărare?

— Ah! scumpul meu prinţ, dacă m'ai intrebat, iţi voiu spune; da, am o supărare, dar o supărare, cât lumea intrégă!

— Vai de mine! Tu, un adevĕrat ghinĕrar, să ai o aşá supărare? Spune-mi-o, rogute.

— Inălţatul meu prinţ, mĕ grăbesc dară a ţi-o spune: eu port in sufletul meu durerea unui ném intreg.

— A cărui ném?

— A românilor din ţara Ardélului.

— Dar din ce vĕ vine acea suferinţă?

— De acolo, că nemeşii unguri ne chinuesc ca pe o turmă de robi.

— Aşá? Ei lasă, că me duc eu să me rog mamei mele, impĕrătesei, să deie porunci, să nu mai fie aşá.

www.digibuc.ro

Prințul intră la mama-sa; și apoi căpitanul Ursu Florea erá chemat mai inainte de cât toți, de se infățoșà dinaintea impĕrătesei, care il primì cu zimbire de bună plecare, și-i zise:

— Să trăiesci, bunul meu căpitan, mari fapte ai indeplinit in aceste timpuri; de aceea te am poftit la curte; și iată, că, drept resplată, te redic peste tréptele celelalte, și iți zic: să trăiesci, colonelul meu!

— In genunchi mulțămesc induratei mele impĕrătese.

— Fiul meu mi-a spus, că ai o rugăminte. Fie indeplinită și aceea. Cancelare Eszterházy, scrie poruncă ocârmuirii Ardélului, să imblânzéscă tóte legile cele aspre pentru românii iobaji.

— Voiu ascultá, inălțată impĕrătésă, respunse Eszterházy.

Florea, abié puteá stá, de bucurie, și zise:—Cu lacremi aduc mulțămirile sermanului meu ném la picioarele pre induratei nóstre impĕrătese. Apoi adause:

— Inălțată dómnă! astăzi implinind timpul, imi ieu ziua bună, spre a mĕ intórce acasă la poporul meu.

— Colonele, impĕrăția are mare trebuință de brațele tale; și mari trepte te aștéptă, nu lăsá din mână mărul cel de aur. Remâi.

— Adânc umilit, cer iertare. N'aș puté să remân. Trebue să mĕ duc in munții mei.

— Acolo ce póte să te aștepte? Eu astăzî te numesc ghinărar; căci tu pari a fi născut pentru mari lucruri. Acuma zic: póte să fie ceva mai tare, decât rugămintea impĕrătesei?

— Inălțata mea dómnă,—este ceva, mai tare, decât ori ce pe lume: și acesta este: cuvêntul dat.

— Ghinĕrariul meu! m'ai biruit. Nu voiu fi eu mai slabă, decât tine. Du-te cu dumnezeu; dar nu uitá, că ori-când te vei intórce in oștirea mea, im-

www.digibuc.ro

părăţia aştéptă braţele tale şi inima ta. Acuma, plécă fericit!

VII. Horea inviiet.

Departe de Albac, in ţinutul Beiuşului este un sat, ce-i zic Călata.

In pragul casei de lângă biserica din Călata şede o fată şi cósă. Adeseori se uită cu tot sufletul când la drumul dinspre Beiuş, când la cel dela Baia-de-Criş. Lacremi fierbinţi cad pe pânza din mână-i.

Aşá aştéptă ea ani după ani.

Ea nu e din Călata, ci venită dela Bihor, nici nu petrece cu fetele din sat, ci şede mai mult singură. Ómenii ii zic „Zina Bihorului.“

*

Intr'o duminică, la ieşirea ómenilor din biserica Albacului, George Marcu dela Cărpiniş le spuse vestea acésta:

— Ómeni buni! mai ţineţi voi minte de Horea?

— Da, respunseră ómenii; dar a murit demult, şi a putreḑit in pământ. Pĕcat de mórte pentru dinsul!

— Să sciţi, că Horea a inviiet, Horea trăiesce!

— Trăiesce? Horea? strigară toţi cu o negrăită bucurie.

— Da, trăiesce; şi e căpitan in călărimea impĕrătéscă. A făcut minuni de vitejie.

— Stefan Trif intrébă cu neincredere: Da de unde scii tu?

— Sciu de acolo, respunse Marcu, că am fost şi eu in călărimea impĕrăţiei.

Feţele tuturor se luminară; numai faţa lui Trif se intunecă.

*

E o senină zi de vară.

Pe drumul Beiuşului sosesce la Călata un călăreţ

www.digibuc.ro

în frumósă imbrăcăminte de căpitan, venind în fuga cea mare.

Tinera fată, care de atâția ani aşteptá lăcrămată în pragul casei, il zăresce, şi se cutremură.

Călăreţul se apropie de acea casă, se opresce, şi strigă cătră copilă:

— Vecinică dragă, nu vei fi bună, să-mi spui, care e casa preotului?

Ea respunde turburată:

— Casa părintelui? -- e aicia.

— Chiar aici? acésta? zise călăreţul; — faţa lui se luminà, el se scoborì, intrà la acea casă cu grăbire, şi sosind în faţa ei, se oprì mut.

Ochii lui incepură a innotá ca în o fericire nebună, apoi ii umplùră lacremile; intr'un târziu zise incet, mai în tremur de sfială:

— Ilino!

Ilina remase immărmurită; şi nu putù grăí un cevênt; işi acoperì faţa cu mânile, şi, incepù a vĕrsá lacrĕmi. Un greu suspin ii ţinea graiul innecat.

Călătorul ii zise acuma:

— Ilino, cunósce-me; eu sunt Vasile a lui Florea, sunt nebunul de Horea,—acum adevĕrat căpitan, cum mi-a zis tatăl-teu să me fac. Iată, venii la tine, după jurămêntul inimei mele, ori póte, tu nu mai ţii minte făgăduinţa ta?

— Ba o ţin, domnule, ânsă—

— Ce? „domnule“? Aşá imi zici?

— Eşti aşá domn mare.

— Ei bine, dară, am să azvîrl aceste haine, şi voiu fi iarăşi feciorul bihorian.

Acum ieşì din casă preotul, unchiul Ilinei, şi ii poftì în casă.

Peste puţin apoi logodì pre Ilina cu cel mai falnic fecior, ce a vĕdut ţara Ardélului în acele timpuri.

După un alt timp, toţi albăcenii vĕdură cu un a-

www.digibuc.ro

devĕrat zbor de bucurie sosirea şi cununia mult visatului lor Hore cu Ilina.

Din acea zi Stefan Trif nu se mai vedù prin Albac. Crângurile şi dumbrăvile Bihorului iarăşi incepură apoi a resuná de horile cele mai dulci de o negrăită fericire.

*

Dela un timp, Ilina cu durere incepù a vedé o schimbare in veselia lui Horea. Pintre horile cele dulci şi blânde de fericire, el din zi in zi tot mai mult impletiá cântece duióse despre suferinţele iobajilor.

Când audia el suspinele lor, suspiná şi el, alăturea cu dînşii; dar le şoptiá câte o mângăiere. Mai pe urmă incepură a veni la dinsul iobajii, să-i cĕră ajutor. După un alt timp il chemau, să se ducă pe la dânşii, să-i apere. El se duceá, şi se ingrijá de ei ca de nesce adevĕraţi fraţi ai sei. — Aşá se deprinseră apoi iobajii a vorbi despre el ca despre părintele lor.

El primì să adune dela popor dările cătră impĕrăţie, căci aşá avea, cum să-i vadă pre toţi soţii sei, şi tóte locurile, avea cum să deie multe mângăieri, să ştérgă multe lacremi.

De atunci, pintre horile de plângere, incepù a impleti cântece de arme. Se părea că se aude trimbiţa deşteptării.

Pre copilaşul seu Ioan incepù a-l deşteptá cu cântece voinicescì; şi când băietul se făcù mai mare, adeseori il luá cu sine.

Casa lui erá locul de mângăiere şi adăpost pentru oricare iobaj. — Ungurii incepură a se teme de el; şi de câte ori audiau, cu ce căldură vorbesc românii despre dinsul, simţiau o atingere de nelinisce.

Când Ioan se făcù copilandru, Horea ii dedù cu-

www.digibuc.ro

ţite frumóse, pistóle, pusci, şi buzdugan, şi-i făgădui, că ii va da odată sabie, cal şi suliţă.

Când iobajii cei necăjiţi priviau in ochii lui, durerile lor se alinau, ascultând puveţele şi sfaturile lui, suspinele re opriau, sufletele se oţăleau, inimile se aprindeau.

Unii il intrebau câte odată:

— Óre să nu ne mai sculăm odată cu toţii, ca alte dăţi, şi să stîrpim pre toţi tiranii nemeşi din ţara Ardélului?

— N'a sosit âncă timpul, le şoptia el, şi adăogiá: când prinţul Iosif va ajunge impĕrat, atunci va resări şi sórele mântuirii nóstre. — Şi românii ascultau de el ca de mai marele lor.

In inimile iobajilor sórele lui Horea erá sus, şi iată, că mai resăriră âncă alte doue stele pe ceriul mângăierii, stéua lui Ioan Oargă, şi alui Gheoghe Marcu, amândoi din Cărpiniş.

VIII. Apostolul.

E o séră intunecósă.

La capul unui pod de pe Criş se opresce un cerşitor gârbov, acoperît cu zdrenţe, şi pare a aşteptá pre cineva.

Sosesce un drumeţ, şi trece inainte. — Cerşitorul ii strigă:

— Stăi, Cloşcă; nu zburá.

Trecătorul, spăriet, işi face cruce, şi o rupe de fugă,

Sosesce un altul.—Cerşitorul strigă şi la acesta:

— Stăi, Cloşcă; nu sburá.

Acesta se opreste, se plécă la cerşitor, şi-l intrébă:

— „Cloşcă"? Ce cloşcă vrei să vedi, moşule?

— Pre Ioan Oargă, ce-i zic şi Cloşca, pentru că in jocuri, el tot apără puii de ghiarele uliului. Unde l'aş puté vedé?

www.digibuc.ro

— Dar îl scii? L'ai cunósce?

— Îl cunosceam, când erà copilandru, şi doresc să innoiesc vechia nóstră cunoscinţă.

— Ei bine dară; iată, moşule, resare luna. Poţi să veḑi indată pre Cloşca.—Uită-te la mine. Eu sunt badea Cloşca.

— Tu? Să trăiesci dară, nepóte Cloşcă!

— Să trăiesci şi tu, moşule. Dar să te intreb acuma şi eu una: precum mi se pare, esti cerşitor. Na-ţi un ban; — dar spune-mi şi tu, pintre cerşitori pe unde te ai invêrtit, n'ai véḑut pre unul, care câte odată se păreá chiar nebun?

— Ba am vĕḑut. Dar pentru ce îl cauţi?

— Pentru că acela e căpitanul Horea, care a fost prin lume la invĕţături şi in óstea impĕratului, şi s'a făcut şi căpitan şi inţelept. Dumnezeu să-i deie izbândă in veci!

— Iubite Cloşcă, iţi mulţămesc, pentru că, iată, luna e sus. Uită-te la mine, şi mĕ veḑi. Veḑi pre insuşi Horea.

— Horea?.... Dumnezeu fie lăudat! strigà Cloşca, se plecà dinaintea lui Horea; — amêndoi se imbrăţişară cu căldură, şi işi povestiră apoi tóte, relele ce au suferit, şi - binele, ce aşteptau. Horea urmà intr'un rând:

— Să fim fraţi de cruce de astă-zi inainte, şi să lucrăm impreună, ca să desrobim odată bietul nĕm nenorocit. Du-te tu la Gheorghe Marcu, fruntaşul Crisenilor, şi chiamă-l la mine la Albac; să ne sfătuim toţi trei cu temeiu; ce, şi cum să facem.

— Aşá voiu face, scumpul meu căpitan, zise Cloşca, şi se despărţiră.

In zilele următóre trei cerşitori umblară in trei ţinuturi, şi purtară ştafete tainice pela fruntaşi tuturor satelor

Fruntaşii se adunară apoi in taină, nóptea, unii

www.digibuc.ro

la Haţeg, alţii la Cetatea-Albă, la Deva, la Ţebea, şi pe aiurea, şi, sfătuindu-se cu toţii, rugară pre Horea, să se ducă la scaunul impĕrăţiei, şi să mijlocéscă uşurarea sorţii lor.— Horea luà cu sine pre Cloşca şi pre alţii, şi sĕ duse.

Impĕrătésa, Maria Teresia il primì cu bunătate, îi ascultà cererea, şi dedù poruncă lui Eszterházy, să facă să se schimbe odată legile cele nedrepte, mustrând pre cei vinovaţi şi pentrn acea intârziere.

Ungurii au ascuns şi aceste porunci, şi căutau, să prindă pe Horea şi să-l omóre, pentru ce a cutezat a se plânge la impĕrăţie asupra lor.

Odată apoi sosì vestea, că impĕrătésa a murit, şi Iosif a luat in mână frânele impĕrăţiei.

Fruntaşii românilor se sfătuiră din nou, şi rugară pre Horea să se ducă la impĕratul. să se róge şi lui pentru sórta iobăjimii.

Horea se duse la impĕratul. Acesta il primì, ca pre un vechiu prietin, şi dedù indată aspre porunci, să se uşureze sórta iobajilor români, mustrând şi el pre Eszterházy şi pre ceialalţi, că de ce au intârziet atâta cu indreptările poruncite de mult?

Românii aşteptau acuma cu bună incredere; ânsă mai marii unguri dela ocărmuirea Ardélului ascunseră şi aceste porunci drepte.

Amărăciunea cea mai adâncă cupriuse dară tóte inimile simţitóre şi drepte.

IX. Ciocnire.

In Câmpeni erau odată adunati la târg români din tóte părţile. Ungurul Dévai György şi cu ómenii arândaşilor moşiei Zlatna, călcară cu caii pre mai mulţi români. Vĕdênd acésta, Iacob Záhuţ, apucá o secure, şi pocnì cu ea în un butoiu cu rachiu a arândaşilor, de-i sparse fundul. Apoi şi el şi

www.digibuc.ro

ceilalţi români batjocoriţi dedură chiote, şi se adunară cu alţi soţi de ai lor in numĕr ameninţător. Dar sosì Dumitru Todea, un prietin al lui Horea, si le zise:

— Staţi, fraţilor! Horea vĕ poruncesce, să vĕ opriţi!

Şi românii se opresc, ca la porunca unui căpitan sciut.

Maimarii unguri prinseră acuma pre mai mulţi români, chiar nevinovaţi şi-i osândiră la bătaiè cu sute de lovituri de palce, şi-i puseră şi in inchisóre.

Vĕdênd acéstă nedreptate strigătóre la ceriu, Horea cu mai mulţi români inimoşi se duse la impĕratul, şi se plânseră cu toţii asupra nelegiuiţilor tirani.—Impĕratul trimise poruncă, să nu se indeplinéscă acele nedrepte pedepse.—Ungurii ânsă leau indeplinit mai pre tóte, ascunzênd şi aceste porunci.

Ei căutară şi prinseră pre acei ce se duseseră cu Horea şi cutezaseră a se plânge la impĕratul, ii bătură, şi-i aruncară in temniţă. Căutară şi pre Horea, ca să-l spânzure, pentru că povăţuesce pre români. Ansă leul nu se dă prins aşa de uşor.

Horea gândiá ḑi şi nópte, şi se sfătuiá in taină cu fruntaşii ţerei, şi odată apoi descoperì o cale mântuitóre. El zise:

— Să intrăm cu toţii in óstea grănicerilor; şi astfel am scăpat deodată de jugul cel de iad! Şi apoi, când vom pune noi mâna pe arme, domnii noştri vor jucá in mânile nóstre.....

Cum a zis el, aşá s'a şi făcut. Antăi s'au scris in óste iobajii din satele Gonţaga şi Hăpria, apoi altele; de tóte peste optzeci şi unu de sate. Subcolonelul Corp nu dovediá a-i scrie, şi atunci preoţii români cu fiii lor ii dădură ajutor, scriind ziua şi nóptea.

Cei scrişi in óste incepură a resuflá, şi a crede că zorile mântuirii lor au sosit. Unii chiar nici nu voiră a mai muncí la unguri, zicând, că ei sunt acuma ómenii impĕratului.

www.digibuc.ro

Vĕdênd acésta, mai marii unguri, dădură de scire la toţi, că-i au şters din cărţile oştirii, şi să se intórcă cu toţii la munca iobăjască pentru domnii lor.

— Noi, din nou iobaji? strigară românii,—robi tiranilor de nemeşi? Ba, mai bine morţi!— Şi începură a se sfătui unii cu alţii, ce să facă.

Nemeşul Macskásy bătù in fere pre iobajii sei scrişi in óste. Aceştia strigară:

— Domnule, noi am intrat in óstea impĕratului nostru, care e şi al vostru!

Macskásy respunse:

— Am să leg in fere şi pre femeile şi copiii voştri, şi am să-i pun in temniţă. Şi apoi să vină impĕratul vostru, să vĕ scótă pre toţi! căci noi ungurii nu-l cunóscem de impĕrat al nostru.

Din tóte unghiurile ţerei sosesc ştafete tainice la Horea, arătând turbarea ungurilor, şi ţipetele de gróză şi de resbunare ale românilor.—El trimite la toţi stafete, să se adune preoţi şi alţi fruntaşi in ţinterimul dela Ţebea, in o anume nópte.

X. Nouri adunaţi.

Horea e in Ţebea.

E mezul nopţii. Luna resare.

In ţinterim sosesc fruntaşii şi preoţii, glóte. Crişanu ii orânduesce in cerc imprejurul stejarului din mijloc.

In tinda bisericei, Cloşca face raport. — Horea il intreabă:

— Cum merge Haţegul?

— Bine şi acolo. Românul e mândru, deştept, şi inimos, ca in zilele din bĕtrâni. Ştafetele nóstre se intêlnesc cu ştafetele lor zioa şi nóptea. — In partê românii din Măceu au dat mâna cu cei din Vălcelelebunê, au alungat pre solgăbireu cu pandurii lui cu

www.digibuc.ro

tot, au pus păzitori pe vîrvurile dêlurilor dimprejur, și nu ingăduie pre nici un locuitor, să părăsască satul.

— Prea grăbiți, zise Horea.

Oaspeții sunt adunați imprejul stejarului, și aștéptă să vină Horea idolul lor, mai marele lor.

Horea vine in mijlocul lor, și se opresce lângă stejar, zicându-le:

— Bun sosit, fraților! — Oaspeții ii respund: — Bun găsit, scumpul nostru căpitan.

Popa Costan de la Crâstior se alege dintre toți, și grăiesce:

— Căpitane, iată-ne adunați la chemarea ta, ca să ne sfătuim, óre nici acuma n'a sosit ziua, să ne redicăm odată, și să sfărmăm lanțurile robiei nóstre. Impĕratul e om drept, și uresce pre unguri după dreptate; și corona cea mare a impĕrăției a luat-o din mânile lor, și o păzesce la scaunul impĕrătesc; în cât nu cred, să-i apere. Când să ne sculăm oare?

— Horea respunse:

— Bine ai zis, părinte Costane. Dar dragii mei, urmați voi a pregăti in ascuns săbii, suliție, buzdugane pistoale și pusci, după formele, ce v'am dat?

— Urmăm, respunseră cei întrebați, și ne am și intocmit, după celelalte povățiuiri; iată aici ne am adunat numai căpitani și căprari; dar abié așteptăm să incepem lupta, fie și pe viață și moarte; căci viața ce avem e de zece ori mai rea de cât ori care mórte.

Horea grăi acuma:

— Fraților, dacă impĕratul a dat bune porunci, și mai marii unguri le ascund și pre acele, eu cred că trebue să-l rugăm, să deie odată porunci tari și hotăritóre, ca noi să remâuem in óștea grănicerilor, și să ne deie și arme.

După mai multe sfătuiri, adause Crișanu:

— Să te mai duci âncă odată la impĕratul, și să-l indupleci, să facă ceva, ca ungurii să nu-i mai as-

www.digibuc.ro

cundă poruncile. Şi dacă nu va puté altfel, apoi să-i dăm noi ajutor!

Ca durduitura unui tunet resună acuma strigarea tuturor:

— Să-i dăm noi ajutor!

— Să facem noi dreptate in ţară! strigă Crişanu, bătându-se cu pumnu in piept.

— Noi să facem dreptate in ţara noastră! adăugiră cei adunaţi, ca un nou tunet. Popa Costan adause:

— Ânsă, de la impĕratul nici să nu vii, pănă nu-ţi va da in mână porunci.

— Şi noi cu toţii zicem aşà! strigară toţi cei adunaţi, şi adauseră:

— Altfel ne sculăm asupra tiranilor fără impăratul. Să nu o uiţi acésta.

— Nu o voiu uita, dragii mei respunse Horea.

Cei adunaţi dedură lui Horea cărţi de imputernicire, să se inţelégă el cu impĕratul, ca şi când s'ar inţelege ei inşii, le iscăliră, care cum putea;—şi apoi se imprăsciară.

Horea călătorì patru septămâni, trecând peste nemărginitele şesuri ale ţerei ungureşti ca un adevĕrat apostol; şi ajunse la curtea impărătéscă.

Aici i-se spuse, că impĕratul e dus departe, şi nu se va intórce curând.

Acésta puse pre Horea pe gânduri. El incepù a se ingrijì, că óre ce să facă? Dacă remâne pe loc timp indelungat, soţii lui din Ardél póte să se rescóle, şi să arunce ţara in prăpastie. Dar óre impĕratul cât timp va sta departe? Acésta nu o putea sci. In acéstă grea indoială şi ingrijire, el işi iè o hotărire, şi deodată pornesce inapoi, face alte patru septămâni de obositóre călătorie. Sosesce acasă, spune prietinilor sei, să-l aştepte, să nu se rescóle; şi plécă iarăşi spre scaunul impĕrăţiei. După alte patru septămâni sosesce din nou.

www.digibuc.ro

El era ca o adevĕrată mamă, care pentru binele copiilor sei nu se opresce la nici o piedecă, ci se luptă cu tóte, sufere tóte.

Aflând ómenii despre acéstă ingrijire a lui, incepură a se inchina in numele lui ca in numele unui adevĕrat proroc.

Pe când ânsă némul românilor se pregătia de apărare cu mână inarmată, ungurii se gândiau la asupriri tot mai nedrepte.

XI. „*Faceţi acésta!*“

In cetatea Vienei, Iosif impĕrat primia in palatul seu tot felul de ómeni in audienţă, şi le zicea tuturor câte un cuvânt de mângăiere.

Aşa vine odată un căpitan din călărimea impĕrătéscă, in haine pompóse şi arme strălucitóre.

E Horea.

Impĕratul il cunósce indată, şi-i zice cu cea mai prietenéscă plecare:

— Iubitul meu căpitan, ce te aduce iarăşi pe la noi?

— Ântăi rugâmintea cetăţenilor din Brad, să dai invoire, să fie in oraşul lor mărturie, adică tîrg de septămână.

— Fie, căpitane; dar pentru atâta făcuşi acest drum?

— Ba am şi o plângere, cu care m'au trimis toţi iobajii Ardélului.

— Şi care-i acea plângere? Cred, că nu mai aveţi a vĕ plânge asupra nemeşilor, cum aţi avut de atâtea ori. De bună samă ei s'au imblânzit.

— Ba, inălţatul meu impĕrat, tocmai acésta este plângerea noastră.

— Cum? Se póte? După atâte porunci.

— Tóte acele bune porunci ei le au ascuns, şi ne chinuesc mai reu, chiar pentru că am indrăznit a ne

www.digibuc.ro

plânge, şi a incunoscinţá pre bunul nostru impĕrat şi părinte. Noi credem, că cu acea inimă, cu care ai desrobit pre iobajii din ţara Boemiei, a Moraviei şi a Silesiei, te vei indurá a ne desrobi şi pre noi, şi nu vei mai lăsá, ca cei patruzeci de mii de venetici tirani nemuncitori să ucidă pre o mie de mii de muncitori moşneni din moşi strămoşi în ţara lor. Noi suntem cele doue mâni ale ţerei, cari fac pânea; iar ei sunt coşul, care o înghite. După ce ne au scos din óstea de grăniceri, in care ne scriseserăm.....

— Cum? chiar v'au scos?

— Au cutezat, impĕrate. Şi chiar de acésta ne rugăm, să te induri a ne lăsá, ca tot să remânem grăniceri, cum ne a scris subcolonelul Carp.

— Iubite Hore, aş puté óre eu să-ţi las o cerere neimplinită? Aşá fie cum ai cerut.

— Aduc ferbinţi mulţămiri pentru inalta indurare Ânsă noi arme bune nu avem; şi fără arme ca şi cum nu am fi grăniceri. Ungurii nu ne vor da arme şi mai virtos le vor ascunde, când vor sci mai dinainte, că ni le dai.

— Scii, ce, căpitane? Luaţi-vĕ voi arme din Cetatea-Albă. Iţi voiu da eu in mâna ta imputernicire scrisă, ca sosind, să-ţi iei arme pentru regimentele din poporul teu. Şi de acuma inainte iobaji nu veţi mai fi.

— Bunul meu impĕrat, eu vĕd de pe acuma, că ungurii se vor sculá asupra nóstră, şi noi numai cu arma in mână vom puté inaintá pintre dânşii să ne luăm arme, şi să ne apărăm neatârnarea nóstră de lanţurile lor. Dă-mi şi acésta invoire in scris, ca să-i putem pleca să nu-ţi mai fie nici ţie duşmani, ci să asculte de poruncile tale cele drepte,

— Iubitul meu Hore, te trimit cu aceste cărţi impărăteşti, ca pe un deosebit al meu ghinerariu imputernicit, să faci tu aceste lucruri, căci nu-mi este

www.digibuc.ro

necunoscut, că némul teu te cunósce pre tine drept căpetenia sa.

— Si dacă ungurii vor sărí cu arme, ii vom plecá şi noi cu arme.

— Faceţi acésta, ghinerare. Plecaţi-i la calea cea dréptă.

— Vii ori morţi!

— Fie, prietinul meu,—zise impĕratul, zimbì cu tragere de inimă cătră Horea şi-i dădù şi o cruce de aur, zicând:

— Ie şi acéstă cruce, spre mai mare incredinţare.

Lui Horea ii venì un cutremur de bucurie, cum nu mai simţise şi căzù în genunchi, abie putênd rostí aceste cuvinte;

— Primesce, pré bunul nostru impĕrat şi părinte, sfinte mulţămiri din partea sermanului meu popor.

Apoi ieşì.

Peste doue zile primì poruncile scrise, cu peceţile impĕrătesci, le strinse în sin, ca sfânt şi mare lucru,—şi plecà spre ţara Ardélului, mai nebun de bucurie.

Impĕratul se bucurà, că găsì o cale pentru infrênarea selbaticilor de nemeşi; şi scrise fratelui seu prinţului Leopold de Toscana, arătându-i, că a trimis pre Horea intr'un fel ca ghinerar şi imputernicit din partea sa cu o patentă impĕrătéscă. *)

*

Peste pustele ţerei unguresti alérgă spre Ardél un călăreţ, în haine de iobaj.

E Horea.

El duce o mare veste iobajilor Ardélului, căci de mult il aştéptă cu dorul, cu care o casă de copii aştéptă pre bunul lor părinte să soséscă din o lungă călătorie, aducându-le pâne.

*) v. Nic. Densusianu, pag. 421. (Arneth, Ioseph II. und Leopold v. Toscana. Ihr Briefwechsel I. 230).

www.digibuc.ro

In zborul seu peste neměsuratele pustiuri tot zice, cu cea mai adâncă pătrundere:

— Viu, viu, iubiții mei iobaji, zbor la voi, cu vestea cea mare dela impĕratul.— Aşteptaţi-mĕ, scumpii mei soţi de suferinţe, să sosesc in mijlocul vostru;— şi apoi — la lucru cu toţii! la lucru, cu dumnezeu! Zorile desrobirii vóstre incep a resări.....

XII. Pragul morţii

Nóptea cuprinsese in négra-i haină pre toţi muritorii din satul Crâstior, dându-le un timp de liniscită resuflare; — numai doi ómeni se zăresc ca doue umbre apropiindu-se de casa preotului Costan Turciu. Ei bat incet in ferésta casei lui; el iese curênd, şi le zice şoptind:

— Voi sunteţi? Cloşca, Crişanu?

— Noi, părinte Costane.

— Vĕ aşteptam, după inţelegere. Aidem in biserică.

— Aidem.

Toţi trei se duc ca pe furiş, şi intră in biserică.

Preotul aprinde o candelă mică, şi apoi intrébă:

— Iubite Cloşcă, şi tu, scumpul meu Crişene, ce-i? ce s'a intêmplat, de mi-aţi cerut acéstă intêlnire?

— Iobăjimea tótă e in grea fierbere, şi Horea, nu-i nicăiri.

— Ce? i-s'a intêmplat ceva? N a venit încă dela scaunul impĕrătesc?

— Se zice, că a murit!

— Nu se póte.

— Venì veste dela caucelariul cel mare al ungurilor, dela Eszterházy, cum că ar fi murit.

— Asta-i o trăsătură din partea lui Eszterházy.

— Fie, cum va fi; dar iobajii nu mai pot aştepta. Părinte Costane, noi amândoi suntem hotăriţi; ânsă ne trebue un cap mai inălţat şi mai luminat, să ne

www.digibuc.ro

fie povățuitor mai mare peste toți. Fii tu acel povățuitor până va sosí póte Horea:

— Fără Horea suntem perduți!

Indelung sfătuiră ei așá, și adâncă intristare incepù a le apăsá sufletele.

Nu mai erau departe zorile, când deodată se cutremură cu toții. Trei lovituri in ușa bisericei ii atinseră ca nesce săgeți de ghiață, și ei remaseră ca inlemniți, că de acum ungurii i-au prins.

— Cine-i acolo? strigà popa Costan, păși la ușe, și o deschise, uitându-se afară cu bărbăție; in intunerec i se arătà o față omenéscă imbrăcată in o mantie albă și lungă. El strigà âncă odată cu tărie:

— Cine-i?

— Cine-i? popă, Costane! Horea-i,—respunse însuși Horea, intrà in biserică, și adause;

— Bun găsit! popă Costane! ei! și vouă, iubite Cloșcă, bunul meu Crișene. Așa dară nu in zădar v'am luat din urmă; mulțămesc lui dumnezeu, că v'am găsit pre toți trei.

— Hore! strigară ei, scumpul nostru frate! dumnezeu te a păzit și te a adus! Neuorociții iobaji nu te mai puteau așteptá.

— Ce mai faceți voi? Ce mai fac bieții iobaji?

— Ce mai fac? Sunt gata de a murí. Cuțitul e la os. Drumurile sunt pline de róte și de furci, pe ele cu trupuri de români uciși nevinovați.

— Ah! dumnezeule! zise Horea. Bine că am putut sosí dară la timp, căci mare veste vĕ aduc. . . . . Ascultați: impĕratul mi-a dat porunci scrise, să induplecăm pre tiranii de nemeși cu puterea, să ne lase să fim ostași, și să muncim numai impărăției; și dacă ei nu vor voí, să ne luăm noi armele. Iată poruncile impĕrĕtesci.

Popa Costan cu Cloșca și cu Crișanu cetiră poruncile acéle mângăietóre, și apoi căzură la pămênt

www.digibuc.ro

dinaintea altarului. Popa Costan zise din adâncul sufletului:

—Mulţămim ţie, dumnezeule al dreptăţilor, că te ai indurat a-ţi aduce aminte şi de noi, adevăraţi robi uitaţi până astăzi in noianul plângerii şi al scrîşnirii dinţilor!

Horea stă, ca un stêlp de marmură. Numai inima lui e aprópe de a se despicá, de bucuria de astăzi, şi de incordarea pentru luptele de mâine.

Cei trei inchinători ai lui se intorc la dinsul, cad la piciórele lui, ii imbrăţoşază genunchii, şi-i scaldă in şiroie de lacremi.

In acéstă serbătoréscă clipită, lor li se pare că bietul ném românesc ş'ar fi luând ziua bună dela viaţa de iad de până acuma, şi ar fi păşind intr'o viaţă de raiu; de aceea toţi se simt, parcă se nasc din nou, intr'o lume, in care pământul strămoşesc, ce-l calcă, le şoptesce: Călcaţi-me cu iubire şi cu bucurie, căci eu sunt şi al vostru, aerul cel dătător de viaţă le şoptesce: Sorbiţi-me fără suspin, căci eu sunt lăsat de dumnezeu şi pentru voi; — li se pare că raza sórelui le zice: priviţi-me cu incredere, căci eu sunt trimisă din ceriu şi pentru voi!.....

Apoi Horea deodată strigă puternic, ca şi un craiu:

— Să tragem dară sabia! şi ca tresnetul să doborim la pământ pre tot calăul némului nostru!

— Cu dumnezeu, inainte! strigà popa Costan.

Cu toţii redicară in sus drépta, şi se jurară dinaintea altarului:

— Jurăm, dinaintea lui dumnezeu, credinţă până la mórte némului românesc, pământului românesc, şi impĕratului.....

— Şi ţie, Hore,—adauseră ceilalţi trei.

— Amin! incheiè preotul, pe acăruia faţă erá zugrăvită mulţămirea inimei lui, şi o inălţată bărbăţie.

Privind la faţa lui Horea, ei se cutremurară.

www.digibuc.ro

Acea față erá albă, ca zăpada.

Sufletul lui intr'adevĕr se simția ca pe un prag intre viață și mórte, se scía respundetor pentru mórtea a sute și mii de români!

El grăi cu graiu șoptitor:

— Căpitanilor! Acuma trecem in lumea morții. Noi de astăzi inainte nu ne mai numerăm intre ceĭ vii. Dăm remas-buu vieței, și ne zicem morți. Să fim orbi pentru orice ne-ar atinge pre noi, și să nu vedem, decât, ca nesce insufleți, ținta cea mare și sfântă, desrobirea némului nostru. Inainte dară cu dumnezeu!

— Inainte! strigară toți ceilalți, și adauseră intr'un cuvênt.

— Dă-ne porunci, căpitane: ce să facem?

— Iată, ce să faceți: să vĕ duceți pela fruntașii din vecinătate, și să-i trimiteți, ca să deie de scire din fruntași in fruntași, să se adune iobajii in ziua de sfântul apostol Luca, la biserica din Mestécăn ca să le vestim porunele impĕrătesci. La drum cu toții! Și să ne ajute dumnezeu.

— Dómne ajută-ne! strigară cu toții, și se despărțiră, adăugând:

— De acuma—la Mestécăn!

XIII. Cerșitorul dela Mestécăn.

E ziua de joi, în luna lui Octomvrie a șesesprăzecea.

In orașul Brad se făcù pentru âutăia óră mărturia, adecă târgul de septămână. Târgarii erau adunați cu miile.

Numele lui Horea erá cuprins in rugăciunile lor, și toți aveau și o bucurie tăinuită, așteptând cu dor aprins să-l vadă cât mai curênd.

Deodată ânsă numai ce o vorbă tainică incepe a

www.digibuc.ro

se șoptí dela unii la alții, și a se respândí in tot târgul cu iuțala fulgerului.

Românii își șoptiau acea vorbă ca loviți de trăsnet:

Acéstă faimă erá, că Horea a murit.

La acea mărturie s'au adunat și mulți cerșitori. Dar lucru ne mai vĕdut. Aceștia, nu strigau tare cuvintele lor de cerșit; ci toți numai șopteau. Ansă, ce cuvinte șoptiau, ei vor fi sciut; dar imprejurul lor se inveseliau iobajii, și nu se mai intristau la vorba, că Horea ar fi murit, ci respundeau:

— Scornitură dea ungurilor.

Dela amézăzi injos, cerșitorii ieșiră la mărginile orașului, și ziceau fiecărui iobaj, care plecá:

— Horea vĕ poftesce să veniți duminica viitóre la biserica din Mestécăn, să ne spună la tóți mari și bune porunci impĕrătesci. Luați-vĕ ziua bună dela copiii voștri, și să veniți cu merinde pentru 3 zile. Toți ascultară nebuni de bucurie.

E ziua de duminică.

La biserica din Mestécăn este un mare ținterim, și după ieșirea din biserică, tot nu póte cuprinde mulțimea de români iobaji, cari se adună acolo. Mulți sunt siliți a se opri afară pe câmp.

Gornicul de păduri, ungurul Kara Péter din Crâstior se furișà după ușa bisericei, și pândì.

In urma tuturor, iată că sosesce uu cerșitor rupt imbrăcat intr'o haină mai mult numai din petece. El ânsă nu se opresce la margină, ci străbate până la biserică. Acolo se suie pe o pétră mai inaltă, și strigă cătră cei adunați.

— Iubiților! iată în ce haină fui nevoit să umblu ascuns, ca să nu mĕ cunóscă pândașii tiranilor de nemeși unguri, cari me caută, să me spânzure, pre mine, și pre scumpul nostru părinte, pre Horea. Dar intre voi, acéstă acoperire nu-mi mai trebue.

www.digibuc.ro

Cerşitorul face o mişcare, şi azvîrle haina cea de cerşitor, redică sus o cruce de aur, şi atunci toţi strigară cu bucurie:

— George Marcu! Mulţi ani să trăiesci, iubite Crişene; ce vorbă ne aduci dela Horea?

— Vĕ aduc dela Horea vestea, că înălţatul impĕrat l'a ascultat, şi ne a primit, să ne facem oştaşi. Peste trei zile ne vom aduna cu toţii şi cu mulţi alţii la satul Curechiu, ca să vĕ cetéscă insuşi Horea poruncile impĕrătesci, şi apoi să trecem la Bălgrad, să ne impărţască arme, şisă ne deie acolo şi alte porunci. Aşá dragii mei, târziu, târziu, dar macar acuma, vom scăpa cu totul de drăcescul jug al ungurilor. Vreţi voi, să scuturăm acel jug? Vreţi voi, să nu mai fiţi iobaji? Vreţi, să fiţi, cum au fost strămoşii voştri?

— Ca strămoşii noştri! strigară cu toţii de se auzì ca o durduitură de tunet. Numai Kara Péter stătea mut.

— In acéstă ţară românéscă să nu mai fie românii iobaji! jos ungurii!

— Jos ungurii!

— Să muncéscă şi ei, ca şi noi, să plătéscă biruri ca şi noi! cum au hotărît şi impĕraţii, şi ei au ascuns acele drepte porunci. Să asculte de impĕratul; cari nu vor vrea să asculte, pre aceia să-i plecăm noi!

— Să-i plecăm noi!

— Căci aşá ne poruncesce impĕratul şi Horea.

— Noi să ascultăm de Horea!

— Ungurii, cari vor vré să-i credem, ce ne vor făgăduì, pre aceia să-i facem români; să-i botezăm românesce.

— Să-i botezăm!

— Cari vor vré să remână nemeşi şi domni peste iobaji, pre aceia să-i culcăm in pămênt!

www.digibuc.ro

— In pământ!

— Să ne luptăm cu dinșii, și ușor ii vom dobori, căci ei sunt numai patruzeci de mii de toți, iar noi o miie de mii de voinici!

— Ura!!

— Ne vom pune căpitani și căprari!

— Horea să-i pună! Horea să ne poruncéscă!

— Să jurăm credință stégurilor nóstre!

— Jurăm!

— Ziceți dară după mine:

Tótă nemărginita adunare zise după Crișanu:

„Noi, sub ceriul senin, unde, ca in tot locul, domnesce puterea lui dumnezeu, in tunete, in fulgere, in plóie, in néuă și in grindină, jurăm, pe dumnezeu, că, până va fi in noi o picătură de sânge, nu ne vom abate dela cele ce am hotărit, nici vom spune ori vinde pe vreunul din căpeteniile nóstre, ci mai bine vom perí cu toții, ca adevěrații ostași.“

„Dacă vreunul din noi va călcá jurământul acesta: să fie lipsit pentru totdeauna de scumpul sânge al fiului lui dumnezeu, — ciuma, amețala, ranele, și tóte durerile bólelor să-l cuprindă, copiii și nepoții să-l blasteme, munții și ripele să-l acopere, pomenirea lui să péră pentru tótdeauna și să fie blăstămată; el să fie lipsit de tóte bunătățile de veci, și nici odată să nu vadă Ierusalimul ceresc, sufletul lui să fie chinuit de tótă Gheena, și puterea cerului și a pământului să-l stingă și nimicéscă“ *).

Preotul din Mestécăn stetea lângă Crisanu. Acesta scóse porunca impăratului și zise:

— Iată porunca impěratului, poftim, părinte, cetesce-o, și vedi și pecetea impărătéscă.

Vedi părinte, și ne spune, strigară cei de mai aprópe.

Preotul cetì porunca, vedù pecetea cu pajera impărăției, apoi spuse celor adunați:

*) v. Nic. Densusianu „Revol. l. Horea“ pag. 148.

www.digibuc.ro

— Tóte sunt pré adevĕrate; apoi intrà in biserică, să se róge lui dumnezeu, cerênd ajutoriul ceriului la marea muncă a némului românesc.

Toţi cei adunaţi ingenunchiară şi urmară cu sufletul ruga preotului.

După rugăciune acestá ieşì din biserică, stropì adunarea ingenunchietă cu aiazmă, şi o binecuvêntà, dorindu-i tot ajutoriul lui dumnezeu şi izbândă.

Crişanu zise acuma:

— Domnul nostru Horea va pune căpitani şi subcăpitani; ei vor alege căprari şi vor face tótă intocmirea. Apoi porunci:

— Să fiţi mâni la satul Curechi cu merinde pentru trei ori patru zile. Să nu veniţi ziua, ci nóptea, ca să nu aveţi lupte cu copoii nemeşilor; să nu veniţi câte unul, ci câte mai mulţi impreună! — Aşá acuma, întórceţi-vĕ cu dumnezeu!

— Noroc să deie dumnezeu! strigară cu toţii, şi se imprăsciară cu inimile inălţate.

Gornicul ungur Kara Péter stătuse mut in tot timpul, cât ţinù adunarea. Iar acuma se repezì drept in Baia-de-Criş la solgăbireul Gál Mihály; si-i povestì tóte câte le vĕduse pândind. Gál povesti lucrurile solgăbireului Naláczy Farkas din Brad, iar acesta inseiinţà pre spanul Hollaky István. Acesta dădù porunci celor doi solgăbirăi să se ducă şi ei la Curechiu, şi să prindă pre căpitanii lui Horea, iar pre iobaji să-i pedepséscă, cum vor sci mai ingrozitor, ca să sparie pre ori cine dela ori ce pas de mişcare.

Solgăbirăii işi luară cu sine douezeci şi patru de panduri, şi porniră spre Curechiu; iar Hollaky trimise pre solgăbireul Pakot Mihaly la Albac, la casa lui Horea, cu o poruncă tainică. Acesta pornì spre Albac.

www.digibuc.ro

XIV. Crișanu prins.

Noaptea de luni spre marți sosì.

Crișanu ajunse in satul Curechi cel d'ântăi, și se duse drept spre o casă sciută.

E mezul nopții.

El e la pórtă, descalecă, pune piciorul pe pârlaz, și vré să se suie să trécă. Dar numai ce simțesce, că-l apucă de gât doue mâni, apoi altele il apucă de brațe, si-l țin nemișcat.

— Acesta-i crăișorul iobajilor! șoptește un graiu. Crișanu vroiesce să strige. Dar acum simte, că alte mâni ii astupă gura. Mânile lui i-le légă la spate, il ridică pe sus, și-l duc inainte prin intunecime.

Tótă acéstă hoțască faptă se indeplinì in cea mai ingrozitóre tăcere. Numai prin fioróse șoptiri, solgăbireii dedeau porunci pandurilor.

Nefericitul nu vedeá nimic, nu audiá nimic.

Numai atâta a înțeles, că de la un timp nu-l mai duceau pe drum, ci pe pământ móle.

Apoi, intr'un rând, audì cum unul șoptì, să-l pună jos, și pandurii l'au pus.

Românii cari veniau in acea nópte spre Curechi, lăsau drumurile, și mergeau mai mult peste câmpi și prin păduri. Nici nu mergeau câte unul câte unul resleți, ci tot câte mai mulți impreună.

Intr'un loc, la o margine de pădure, cei mai din frunte numai ce se opresc și se uită drept inainte.

La câțiva pași se vede ca un pâlc de ómeni, cari vin cătră dinșii, cu tóte că p'acolo nu e drum, ba nici macar cărare.

Ce caută dară acei ómeni? și cine sunt?

Românii noștri le strigă:

— Cine-i acolo? Stați!

Cuvinte nu le respunde nimene; ânsă necunoscuții se opresc locului; și, in clipita următóre, o pocni-

www.digibuc.ro

tură neînțelésă lovesce auḑul românilor, iar după acésta aerul nopții se zgudue de un țipet ca de mórte urmat de cuvintele aceste:

— Ajutor! ajutor!

— Rótă, feciori! așá comandă acuma unul dintre români, și într'o clipire cei de față încungiură pre panduri, sar asupra lor ca nesce lei, îi dobóră la pămênt mai deodată pre toți, cu solgăbirăi cu tot, și deslégă de pe trupul celui prins fringhiile, pe cari nu apucase el a le rupe ori deslegá, zicând:

— Dumnezeu ne a adus pe aicia!

— Ce să facem acuma cu acești nelegiuiți?

— Să-i ingropăm de vii! să nu uite până in iad, ce faptă făcură.

— Ba să-i ducem legați până'n sat in Curechi, și să-i arătăm, să-i vadă toți soții noștri, ca să înțelégă cu toții și mai deplin, cum ne dau domnii unguri dreptatea, ce ne a trimis înălțatul impĕrat.

Crișanu, mai mândru de cât toți, se rugà:

— Ba dați-le drumul, ca să nu zică nimene, că numai pentru pofta mea s'ar face pedépsa lor.

— Așa? să le dăm drumul? ca după tine să urmăm noi, și copiii noștri? Ba nu! Așá strigară, și într'o clipită îi spărcuiră pre toți.

Acuma trec cu toții la Curechiu.

— Hollaky István, vice-șpanul Zărandului e aici, strigară unii.

- Calăul cel mare! adaugiră alții.

— El a trimis pe acești solgăbirei cu pandurii lor, ca să incépă a ne ucide!

— Haidem! să-i facem un ospăț, ca mâni diminéță să se trezéscă el mort in locul scumpului nostru căpitan!

In Curechi este un măreț castel. Intr'insul sosì Măria Sa, vice-șpanul Hollaky István ceva inainte de mezul nopții, cu alaiu de panduri.

www.digibuc.ro

Sunetul clopotelor intr'o ureche il deştéptă din petrecerile sale.

El intrébă pre ómenii sei, că ce-i? ómenii ii spun cu spaimă:

— S'au sculat românii.

— Ucideţi-i, ca pe cânii cei turbaţi.

— Aşá am vroit şi noi să facem, după cum scriu sfintele legi ungureşti; dar acuma s'a intors dreptatea lumii: acum ne ucid ei pre noi.—Pre doi solgăbirăi şi doue-zeci şi patru de panduri i-au şi ucis.

— Şi ce vreu ei?

— Ei zic, că să ieşi Măria Ta afară ca să-ţi vorbéscă.

Românii sosesc lângă curtea, in care se găsesce Hollaky.

Acesta iese, cam ingrijet.

— Ce vreţi voi, măi glótelor de iobaji?

Crişanu respunse:

— Iată, *Măria Ta*, ce vrem noi, glótele de iobaji: nu mai vrem să fim glóte de iobaji.

— Cum nu voiţi? Ce vreţi? respundéţi-mi mai pe inţeles.

— Mai pe inţeles? Ei bine. Să-ţi vorbesc dară aşa, ca să inţelegi. Ascultă-mĕ. Daţi, copii, incóce crucea dreptăţii. Aşa. Măria Ta, domnule nemeş! Jură pe acéstă cruce a desrobirii, să nu mai fii nemeş, ci tot una cu noi ceştialalţi ómeni; după cum scim acuma şi noi că a hotărit şi dreptul nostru impĕrat; de acuma inainte să nu fie nimene nemeş, nici iobaj, ori rob, să plătéscă dare tot omul, şi voi ca şi noi; să muncéscă tot omul, unul ca şi altul. Vrei să te pleci acestor legi? Jură pe acéstă cruce!

— Când voiu fi mort!

— Copii! plecaţi-i dară voi capul, să se inchine de

www.digibuc.ro

nevoie, dacă nu poftesce de bună voie. Tot pe sus se viséză, şi pre români jos. Să-l trezim din acesţe visuri!

Hollaky incremenì; şi zise:

— Lăsaţi-mĕ, să mĕ gândesc doue clipite! şi intrà in casă.

Un strigăt se audì acuma:

— Staţi! staţi! căci se aude ceva neinţeles:

Faceţi un foc! să vedem ce este.

Se aţiţă un foc. In zare se vĕd sosind şase panduri, cari aduc pre un tinĕr iobaj legat in obedi.

De ceealaltă parte se aud alte strigăte:

— Vine Horea! Horea vine!

— Ura! crăişorul cel mare! strigă acuma tótă adunarea, de se cutremură pământul.

XV. Căpitanul Pană-Albă.

Toţi se dau in lături de aceea parte.

Se aud cuvintele.

— Fiul meu! unde-i fiul meu?

De odată se zăresce un falnic călăreţ. O mantie albă fâlfâie după dinsul, şi la cap ii strălucesce o pană mare albă

E o faţă de impĕrat!

Pandurii cari aduseseră pre tinĕr legat, il lasă pe loc, şi o rup de fugă in ceealaltă parte.

— Pare că-i chiar Sfântu- Gheorghe! zic unii.

— Bun găsit, copii! strigă Horea sosind.

— Ura, ghinerariul nostru! respund cu toţii, redicând cuşmele toţi in sus.

Horea se opresce, zăresce pre cel prins deslegându-l ómenii din obedi, il vede nemişcând; se plécă peste dinsul.

— Fiul meu mort! răcnesce odată, ca leul când e rănit.

www.digibuc.ro

Apoi cade jos, mut, ca tresnit.

Incepe a se mişcá; se redică incet, incet, pe jumătate. Căutătura lui e incruntată;

Cei de aprópe incep a se teme de dinsul.

El se opresce stând in genunchi. Dinţii lui scrâşnesc. Se uită iarăşi la fiul seu. Cade lângă dinsul; il acopere cu sărutări de „ziua bună". Acum lacrimile incep a-i curge:

El şoptesce domol, in graiu de plângere:

— Au ucis pre fiul meu, ca să me sparie.

La acest cuvênt deodată se redică drept in picióre şi strigă din tótă puterea:

— Să mĕ sparie? Să sparie pre Horea?

Ochii lui incep a se invêrtí in mod inspăimêntător. El stringe mânile pumni; dinţii lui scrâşnesc din nou şi şoptesce ca zugrumat:

A! jupâne Hollaky István, tu mi-ai ucis pre fiul meu; vin incóce, să mi te vĕd..... Apoi, ca deşteptat de un cuget nou, adauge, cu graiu de ghiaţă:

— Dar e pré intunerec, copii; nu vĕd până la Măria Sa... Faceţi lumină, feciori!... un foc mare!... aşá lumină, ca să-i pot vedé pradei mele şi firul de păr!..

Hollaky István ieşise in cerdacul palatului, şi se făcù ca de piatră, când vĕdù, că din patru colţuri ale castelului se redică pară de foc, că românii trec peste pórta cea mare a curţii, şi năvălesc pe scări in sus.

— Innapoi toţi!! strigà acuma Horea,—acesta e numai al meu!—şi cu doue sărituri de leu, era de doi paşi departe de duşmanul seu.

Hollaky uità, pe ce lume e.

Cu cât flacările coperişului cresceau, dinaintea ochilor lui se făcù cu atâta mai intunerec.

Numai il scuturau frigurile morţii.

Horea se oprì in faţa lui, şi-i grăì cu linisce ingrozitóre:

www.digibuc.ro

— Fă-ţi cruce.

Hollaky respunse:

— Dacă-ţi aduci aminte de cruce, opresce-te din calea ta cea nelegiuită.

— Fă-ţi cruce, Hollaky!

— Opresce-te, omule, pentru dumnezeu,

— Dă-mi pre fiul meu, şi pre atâte mii de suflete de români, uciși de călăii voştri in patru sute de ani!

— Fii indurat: lasă-mĕ, să ies din foc cu copii mei.

— Şi eu nu cu fiul meu? ha! ha! ha!

— Imi pare reu pentru fiul teu.

— Iţi mulţămesc. Imi va părĕ şi mie reu pentru ai tei. Tu ai doi copii!

— Vai de mine! ai să-i omori! călăule!

— Al meu trăiesce? călăule! •

— Privirea ta e uciḑĕtoare! Dómne ajută-mi. Să scii dară, Hore, că tu nu ai să mi-i chinuesci!....

Hollaky se deşteptase din ameţala sa, şi alergà cu fuga in casă; peste puţin ieşì, şi zise:

— I-am scăpat de mâna vóstră, dar mori şi tu!

Viaţa lui Horea erá in cumpănă, căci Hollaky il luá la ochi cu puşca.

O detunătură pocnì, şi—Hollaky căḑù jos.

Glontele lui Crişanu intrase in pieptul cel de lup.

Castelul domnesc din Curechi roşì ceriul cu flacările sale.....

*
* *

In revĕrsatul zorilor, in tăcerea cea fiorósă, o faţă de om se trage mai mult pe jos in patru brânci, de lângă grămăḑile de teciuni, gemând şi oftând:

— Dă dómne, să nu mor, până nu-l voiu vedé pe rótă!

Intr'un loc aude tropote de cai, se ascunde in şanţul de pe lângă drum; vede trecênd nisce călăreţi, şi-i aude vorbind:

www.digibuc.ro

.... Şi cum ţi-a venit acea ameţală, Ioane?

— M'am spăriet, cum m'au apucat pandurii şi m'au pus in obedi. Acuma însă mĕ simt bine. Dar mĕ simt atât de aprins şi oţelit, că mĕ rog ţie, tată, să-mi dai o comandă in mâna mea. Căci nu in zădar sunt fiul teu. Eu am să mĕ fac al doilea Horea.

— Fie, băiete. Tu să comandézi óstea, care să boteze pre Keményeştii de la Galda.

Iţi Mulţămesc, ghinerare şi tată!...

La auzul acestor cuvinte se redică in inima lui Hollaky un vifor, ale căruia valuri invăpăiate nu le póte povestí limbă omenéscă.

* * *

De demult toţi iobajii Ardélului se invĕţaseră a se inchina lui Horea ca unui proroc şi ghinerariu. Acum însă şi el a arătat, ce suflet de craiu erá; căci a pus in mişcare tótă ţara cu o adevărată măiestrie de mare căpitan.

A trimis ómeni aleşi şi căpitani in tóte părţile ca să pună pre toţi iobajii in mişcare de desrobire.

Pe preotul Gheorghiţă Nicula şi pre Gheorghe al lui Nistor, pre aceştia ii trimise la Albac dimpreună cu fiul seu Ioan. La Riul-Mare trimise pre Florea Iancu Nicola, cu Nuţu Todea al lui Ţilă şi cu Todor Lazar. A mai trimis pre Ioan Vêrtan la Ponorel, pre Petru Goia şi Iacob Todea, la Vidra, apoi pre Tóder Berindeiu cu Tóder Scoică la Câmpeni, pre Avram Nariţă şi Ioan Culdă la Sohodol, asemene pre Ioan Iobagiu cu Todor Caturu şi cu Rustie Florea ii trimise la Bistra, pre Ianeş Mămăligă la Mogoş, şi pre Toma Petruţă la Muşca.

Pe Crişanu il trimise la Cetatea-Albă, cu carte, că el vine cu grănicerii, ca să priméscă armele trebuitóre. Ansă scia, că mai marii unguri in ruptul capului nu-i vor da arme; deci fără să aştepte res-

www.digibuc.ro

punsul, dedù porunci să pornéscă oştile sale pe la Crîştior, inainte, şi să facă să nu mai remână puiu de tiran pe pământul românesc, nici pétră peste pétră din veninósele lor cuiburi.

Oştile se porniră, cu crucea in nainte, in loc de stég, şi, cari unguri au primit, ii botezară de români, iar cari nu voiră a se face ómeni drepţi, ci remâneau tirani nemeşi, pre aceia i-au potopit, arzându-le casele pivniţele, morile şi crâşmele, ca pre nisce ponóră de şerpi, izvóră de otravă şi de mórte.

Horea orânduì de se aşezară pe tóte piscurile străjeri, cari işi dedeau semne de insciinţări şi respunsuri din culme in culme; pentru depărtări mai mari ziua cu scânduri albe, iar nóptea cu focuri.

Cu acest chip, pe ori unde erá el, ii veniá limbă de insciinţare de la tóte ţinuturile.

XVI. Focurile culmilor.

Nopţile se făcură fioróse pentru tirani.

Care cum se treziá la bubuitul buciumelor, a cornurilor şi a tulnicelor, făcute de scânduri de brad, ce cântau din dél in dél semnele de iuţelegere şi respunderi a căpitanilor şi căprarilor lui Horea; care zăriá pe piscurile munţilor şi a délurilor aprinzêndu-se focurile de alarmă ale glótelor inarmate, fiori de ghiaţă ii săgetá prin inimă, şi fugeá, care puteá.

Aşa se desrobiră pe rând, Mihăileni, Baia-de-Criş, Trestia, Lunca, Luncoiul-de-sus, şi cel de jos, Ociu, Hălmaj, Hălmăjelul, Pleşcuţa, Ţermurea, Tomescii, Siliscea şi Azuva.

După cinci zile, in Zărand numai Horea domniá.

O sută şi şeptesprăzece nemeşi se făcură români.

Oştile trecură in ţinutul Hinedórei, arseră Branişca lui Iozsika, trecură prin Sulighet şi Capre, venì la rând Bretea, apoi Ilia, Bacea, Sîrbii, Gura-Sada, Câm-

www.digibuc.ro

penii, Tătărescii, Lasău, Lesnic, Dobra, Roşcani, şi Zam, până in margina ţerei ungurescі.

Celelalte cete de români intrară joi sara la Şoimuş, vineri diminéţa intrară cu fáclii şi cu lumînări in mână, in Hărău şi Bărsău.

Intr'aceeaşi zi, la opt ciasuri cuprinseră Cheminдia, la zece ciasuri Banpataca, Cărpinişul şi Uroiul, la douesprăzece Rapoltul, la doue după amézăzi Bobâlna şi la cinci Foltul.

Nu s'au oprit aici, ci, la ciasurile şase de séra desrobiră Gioajul de jos, la opt din nópte Băcăinţa, apoi Homorodul; iar adouazi diminéţa Binţinţul şi Tişchinţul.

Focul castelurilor l'au vĕdut ómenii din ţara Haţegului şi din Banat, până de pela Lugoş.

Românii din tótă ţara se grăbiră a se uní cu Horea, jurându-i credinţă şi ascultare până la mórte, pentru mai grabnica desrobire a sermanilor iobaji; şi aşá, oştile lui cresceau pe fiecare zi.

Cei mai mulţi nemeşi fugiră cu copiii lor, care la Deva, care la Sibiu, la Cluj, la Arad, la Lugoş, ori la Temişóra, şi la Oradе.

Ei ziceau, că numai când Mihai-Vitézul a venit biruitor in Ardél, numai atunci iobajii au fost aşá de cutezători, ca sub Horea.

Sâmbăta următóre incepù a se redicá valea Streiului; aşá se desrobiră in doue trei zile Pescăria, Simeria, Bârcea-Mare, Nighighiş, Pestişul-de-sus şi de jos, Almaşul Ghîrgoiului, Bărcia, Tomăşesci, Batiz, Buituri, Sânta-Maria-de-Pétră, Sânjorjul, Titid, Streiu, Ruşi, Băţălariu, Bretea-unguréscă şi cea Românéscă, Slivaşul-de-sus şi cel de jos, Sânta-Maria-Haţegului, Nălaţ, Vadu, Reia, Pâclişa, Cârnesci, Unciuc, Breazova, Grădiscea, Ostrov, Clopotiva, Riu-de-Mori, Ciopeia, Ruşoru, Râu-alb, Galaţi, Puiu, Ponor,

www.digibuc.ro

Riu-Bărbat, Salasul-de-sus, Cinciș, Măcesci, Șerel, Zaicani, și până la hotarul țerei.

In șepte zile spulberară românii curți de ale tiranilor douesute și treizeci și doue.

La porunca lui Horea, din tóte pivnițele redicară buțile cu vin și rachiu, și le rostogoliră până in Mureș și alte riuri și șanțuri, ca nu cumva otrava lor să aducă mórtea unui român macar.

*

Horea erá in Albac, și porunci lui Cloșcă:

— Să prinzi pre Vasile Goia, și pre celialalți tirani birei ai satelor Vidra, și celelalte dimprejur, și să-i aduci dinaintea mea la Albac.

— Voiu ascultá, ghinerariul meu, respunse Cloșca, luà cu sine pre căpitanii sei Ilie Stefu, Iacob Giurcă și Savu Trifá cu căprarii Ioan Tiușanu, Pavel Tiușanu, și Chirilă Suciu din Mogoș, se duse la casa satului in Vidra, și găsind pre Goia, il luà legat cu mânile la spate, și-l duse la Horea.

Acesta il intrebà:

— Vasile, cum nu-ți e milă de bieții vidrani, de-i jefuiesci de atâta timp, ca și un lup? Respunde, și dă-ți odată socotelele.

Goia ințelese, ce-l așteptá; deci se grăbì a se incercá să facă tóte, pentru scăparea sa; el zise dară:

— Mĕ rog, Hore, și vouĕ, feciori, vĕ dau tot ce am; numai lăsați-mĕ in pace.

— A! strigà Horea, zimbind, adecă vrei să impărțesci cu noi! Dar trebuiá să nu iei, ce nu se cuveniá, nu să ne dai și noue. Rușine să-ți fie! Tu, iubite David Avram, iè-l, și-l rădică in vîrvul prăpăstii de la Piatra, unde e părețele cel mai drept, și să-l arunci de acolo jos, să se pocăiască in ceea lume, și să se invețe minte și alții.

Avram cu flăcăii sei apucà pre Goia, il duseră, pe

www.digibuc.ro

stânca cea mai prăpăstiósă dela Piatră, şi-l aruncară jos, de se făcù bucăţi.

Cloşca nu mai găsì pre nici unul din birăii celorlalte sate; toţi fugiseră.

XVII. Lovirea Devei.

In Albac Horea primesce raporturi, şi trimite porunci.

Intr'o nópte sosesce la dînsul, intre alţii, căprariul Ursu Uibar, şi-i raportéză:

— Ghinerariul meu, vin din cetatea Devei. Acolo este adunată cea mai infricoşată putere din comitat l Hinedórei. Intr'insa şede tabla sau scaunul ocârmuirii, şi pe lângă deregătorii acestei table s'au ascuns cei mai mulţi tirani din tótă imprejurimea.

— Ce óste este in cetăţuie.?

— Grăniceri.

— De ce limbă?

— Români.

— Chiamă pre Crişanu, să fie poimâni séră la apusul sórelui la Roşia, la baia lui Pavel Lörincz.

— Voiu ascultá, dómne.

Zicând aceste Uibar, ieşì dela Horea, trase cu buciumul, spuse porunca in auzul celui mai apropiet străjer de pe délul Căpăţina, şi apoi acéstă poruncă se spuse din dél in dél până la Crişanu.

La timpul hotărit, Crişanu sosì la baia lui Lörincz.

Horea ii dede porunca:

— Du-te, iubite Crişene la Mintia de lângă Deva, şi adună acolo putere de óste de primprejur. Aşteptaţi-mĕ, să ieu eu Abrudul, şi sĕ vin acolo in fruntea vóstră, şi apoi vom lucra ceva nou.

— Voiu asculta, ghinerariul meu.

— Spionii tei să furnice prin Deva.

— Eu singur voiu intrĕ.

www.dacoromanica.ro

*

E ziua de sâmbătă a douezeci şi cincea din luna Octomvrie.

Clopotele cetăţii Deva sună intr'o ureche, căci fruntea oştii lui Horea sosesce pe valea Caianului, şi ajunge la porţile cetăţii, fără să aştepte sosirea puterii mai mari şi a căpitanilor.

Din cetate ies glóte de unguri nemeşi, şi—de husari. Pe şesul Murĕşului se intĕlnesc românii şi ungurii. Aceştia strigă:

— Ei, cânilor, nemeşie vĕ trebue? să muncim noi la curţile vóstre? — Avram Cândea respunde:

— Ba să nu ne munciţi noue, dar nici noi vouă. Iobaji nu mai sunt; dar nici nemeşi nu.

— Numai morţi! strigară la acésta nemeşii.

— Morţi dară! respunseră românii, se repeziră asupra glótelor de unguri, şi tăiară dintr'inşii mare numĕr.

Când inseră, românii erau la şanţurile cetăţii.

Ei sar, ca nesce lei asupra intăriturilor, redicând strigătul:

— Trăiască impĕratul şi Horea!

Zborul lor fù atât de puternic, că sub puştile lor, sub lăncile, cósele, pistólele, buzduganele şi cuţitele lor, căzură unguri sumetenie; iar ceialalţi fugiră de se inchiseră in cetăţuie.

Românii s'au tras acuma inapoi, ca să aştepte sosirea lui Horea cu puterea. In loc de Horea ânsă, in acea nópte sosiră in Deva mai multe tunuri.

Vĕdĕnd acésta, cei din cetăţuie in revărsatul zorilor ieşiră, şi năvăliră cu atâta repegiune asupra rândurilor românesci, de mulţi dintre ai noştri fură impinşi peste ripa Mureşului, de se innecară in valurile lui.

Glótele nemeşilor au prins pre patruzeci şi patru de români.

www.digibuc.ro

Pe câmpul de luptă au remas morţi in acea ḑi români şeptezeci şi doi.

Când sosiră căpitaniĭ pe şesul Mureşului, şi vĕḑură, la ce nenorocire a impins pre glóte pripirea, de a spulbera acel iad, inainte de sosirea povăţuitorilor, scóseră un adânc suspin, şi vĕrsară câte o amară lacrĕmă.

Un pândaş aduse acuma vestea, că mare numĕr de nemeşi au trecut in Bănat, ca să vină de acolo cu óste mai mare.

— După dînşii, copii! porunciră căpeteniile, şi óstea de români porni in aceeaşi nópte dealungul Murăşului, şi apoi le au simţit urgia dreptăţii multe alte curţi de ale tiranilor.

Óste impĕrătéscă erá faţă, sub comanda colonelului Carp ; care ânsă nu se amestecà in lupte, cu toate rugăminţile tiranilor nemeşi ; căci colonelul respundea:

— Juraţi să fiţi drepţi, şi nu veţi păţí nimica.

Astfel, chiar cei ce aveau vre o umbră de indoială, inţeleseră acuma, că impĕratul a dat porunci in mâna lui Hŏrea.

*

Horea primiá spioni, cari ii aduceau insciinţări din tótă ţara.

Un călăreţ imbrăcat in haine ungaresci sosì la Horea.

Erá Ioan Hagi Popa Crişenuţ, el venì dela iscodit şi raportà lui Horea:

— „Nemeşii s'au resculat in cete inarmate până 'n dinţi, şi fac vênătóre asupra românilor, căutând a-şi luá isbândire pentru cei căḑuţi in luptele lor cu armadiile nóstre. Ca să-şi recorĕscă focul, au prins pe mai mulţi români nearmaţi de la Brad, de la Hălmaj şi de la Crâstior, şi au spânzurat pre mulţi din-

www.digibuc.ro

tre dinşii;—iăr in Cetatea-Albă au aruncat in temniţă pre trei sute de români, şi-i păzesc husari secui. Acuma vin din cetatea Hinedórei. Pe acolo, ungurii prinseră de pe drumuri o sută şi cinci-sprăzece români pacinici şi nearmaţi, şi-i inchiseră in cetatea Hinedóra. Ei cerură să li se trimită călăul din Deva, ca să-i omóre pre toţi, adăugând, că, dacă nu va sosì curénd călăul, ei ii vor ucide cu toporul.

Horea il intrebà:

— Cine ii păzesce pre acei nenorociţi?

— Locotenentul Avram Calliani. Acesta e român!

— Dute, iubite Ioane, la el cu repejunea gândului, şi spune-i, că va face pĕcat de mórte, dacă nu-i va lăsá să se ducă pe acasă, căci ei nu s'au luptat. Spune-i, că-l rog eu.

Ioan Crişenuţ zise:

— Voiu ascultá, ghinerariul meu, incălecà, pornì in góna cea mare, şi nu se oprì pănă la Hinedóra, la locotenentul Avram Calliani, şi-i spuse rugămintea lui Horea.

Locotenentul Avram intră la românii cei inchişi intr'o temniţă a Hinedórei, şi le zice:

— Ascultaţi, ómeni buni! căpitanul Horea, mi-a arătat, că voi nu v'aţi luptat şi n'aţi supĕrat pre nimene. Am intrebat dară pre sub-colonelul Carp, şi dinsul mi-a invoit, să vĕ las p'acasă. De aceea, iată, eu mĕ grăbesc a vĕ lăsá să vĕ duceţi pela casele vóstre ne mai supĕraţi. Mergeţi sănătoşi, şi mulţămiţi lui Horea, că ne-a luminat despre nevinovăţia vóstră.

— Să trăiesci, bunul nostru locotenent! strigară cu bucurie cei inchişi, ieşiră, se duseră drept la— Horea, ii sărutară genunchii pentru-că le-a scăpat viaţa, şi ziseră:

— Viaţa nóstră e a ta. Acuma inşiră-ne pintre oştile tale, şi in luptă să ne pui totdeauna in frunte.

www.digibuc.ro

Lui Horea ii dete o lacrămă de mândrie și bucurie, ii bătù pe umĕr, și le zise:

— La lupte, cu dumnezeu, copii. Eu vĕ primesc chiar in garda mea.

XVIII. Voința lui Horea.

Acuma scrise Horea carte cătră nemeși, in cuvintele aceste:

„Sănătate domniilor vóstre, Deregătoriilor comitatului.—Cu cinste vĕ poftesc, să juraţi, voi, și toți nemeșii să jure pe crucea desrobirii, că, după cum a poruncit și impĕratul, de acuma nemeși și iobaji să nu mai fie, apoi, că fiecare deregător să se mărginéscă a trăí din simbria lui; iar alte folóse să nu mai stórcă de la nimene;—tot omul să plătéscă dare cătră țară;—locurile ce nemeșii au răpit de la moșnenii pămênteni, să le impartă inapoi tuturor locuitorilor, cu dreptate, după o lege nouă, ce va da impĕratul.“

El impăturà cartea, și o trimise in Deva, la tabla deregătoriei comitatului Hunedórei; adăogând incunoscințarea aceasta, că, dacă mai marii de la deregătoria tablei se vor invoi a urmá după aceste intocmiri, atunci să redice stég alb pe vêrvul cetăţuei, și pela marginile orașului Deva. Dinsul va așteptá patru zile.

Pănă la acel timp pot să-i trimitá respuns la popa Dănilă din Crâstior.

Cartea a trimis-o prin Gheorghe Marcu, Ion Abrudénu și Petru Abrudénu din Buda.

Atunci ii venì veste, că bucuria românilor și frica duşmanilor e mare in tóte părţile, și că chiar nemeșii din Brașov au stricat ei inșii podul de peste Olt, ca să nu pótă trece armadiile românesci.

www.digibuc.ro

Horea chemà acuma mare adunare la Câmpeni. Judelui din Ponor ii trimise carte scrisă:

„Sănătate Domniei Tale, jude din Ponor. Vină cu satele Domniei Tale pe joi la Câmpeni, fiindcă am să vĕ arăt poruncile impĕrătesci. Pe lângă acele, cari le-am avut, au mai sosit acum altele nóue. Dacă nu veniţi, vina este a vóstră, fiindcă aţi călcat porunca impĕrătéscă. Noi vĕ chemăm cu porunca impĕrătéscă pentru ca să se cetéscă tóte in faţa vóstră, şi cartea să se trimită repede la Bucium la Ioniţă Dadei, ca să vină şi el la Câmpeni să audă porunca impĕrătéscă, şi tot satul cu voi. Ioniţă Dadei să trimită cartea la Lupşa la Popa Simion ca să aibă scire să audă poruncile impĕrătesci. Şi eu Ursu Nicola âncă dau porunca acésta la satele de sus, şi dacă cineva nu va ascultá de porunca impĕrătéscă, acela va fi pedepsit. Cartea să mérgă repede, ca să aibă de scire, fiindcă domnii nu vin joi la Câmpeni, ca să facă pace cu satele.“*)

Celorlalte sate le a scris tot aşá.

E ziua a douezeci şi cincia a lunei lui Octomvrie. Sus, pe délul băieşilor, la Gura Corni deasupra Abrudului, e o tabără mare din treizeci şi cinci de sate. In capul ei e căpitanul Crişanu. El dă poruncă:

— Să mergem asupra Abrudului, să facem ca toţi ungurii ori să se facă români, şi ómeni cu dreptate, ori să móră! după porunca impĕratului şi a lui Horea.

— Să móră! strigá tótă nemĕsurata mulţime.

Popa Avram Suluţ din Cărpiniş ieşì acuma dinaintea căpitanului, şi i zise:

— Căpitane, dă porunca impăratului, să o cetim şi noi.

— Bucuros, părinte Avrame, respunse Crişanu, şi dete porunca in mâinile preotului.

*) v. Nic. Densusianu. Rev. l. Horea, pag. 199.

www.digibuc.ro

Acesta o despătură, se uità peste ea,—sucì din cap, şi, intr'un tîrziu strigà cătră glóte:

— Ascultaţi, ómenii lui dumnezeu, vreţi, să vĕ cetesc şi eu porunca impĕratului?

— Vrem, cetesce-ni-o, părinte.

— Iată, ce vĕ scrie innălţatul nostru impĕrat: „.....să ascultaţi de tóte deregătoriile impĕrăţiei.“

— Bine! respunseră glótele.

— „Să ascultati şi de domnii voştri pământeni!...“

— Nu-i bine! strigară glótele.

— Cum „nu-i bine“? N'am cetit eu bine? ori ce-i? Aşá poruncesce impĕratul!

— Chiar dacă ar porunci aşá, tot nu-i bine. De un aşá impĕrat noi n'om ascultá.

— Cum, măi? v'aţi intunecat?

— Ba ne-am deşteptat şi ne am luminat!

Preotul face doi paşi inspre fruntea glótelor, redică mânile şi strigă:

— Blăstemul meu dară asupra capetelor vóstre!

Avram Forghiuş, un iobaj uriaş, se aprópie şi el de preot, cu toporul redicat, şi-i strigă:

— Taci, popă Avrame, om nesocotit şi fără inimă.

— Ce vrei, necuratule? strigă preotul.

— Vreu să curăţ lumea de tine! strigă Forghiuş, pocnesce pe preot cu toporul drept in cap,—şi adauge:

— Toţi cei ca tine să piară!

— Să piară! strigà acuma tótă tabĕra, radicându-se mii de lănci, de săbii şi de topóre.

Apoi intrară in oraşul Abrud, il desrobiră de sub nemeşi, botezară românesce pre nenumĕraţi unguri, rupseră din vîrvul turnurilor cocoşii şi celelalte semne unguresci, puseră in locul lor cruci românesci; şi cântară in tóte bisericile numai românesce.

Tot in acele zile, tabera lui Cloşca desrobì Roşia.

www.digibuc.ro

In aceste zile unsprăzece sute şi douezeci şi doi de unguri s'au jurat in legea românească.

*

Horea trecù spre Bucium ca să cheme acolo satele dimprejur, să le arăte şi lor poruncile impĕratului.

Ionuţ Dadei ii zìse acuma:

— Ghinerare, la Bucium să mergi cu gardă indoită.

— De ce, iubite Ionuţ?

— Pentru că acolo poruncesce corcitura de George Sucia, vătavul curţii domnesci, şi el s'a lăudat, că te va prinde, ca să cetéscă şi el dreptăţile cele de la impĕratul.

— Atunci me duc fără gardă, căci chiar eu vreu să-i arăt şi lui Sucia dreptăţile mele.

— Dar el a adunat acolo nesce gornici, cari mie nu-mi plac.

— Cu atâta mai mult trebue să mĕ duc, ca să nu crédă, că mĕ tem de ei. Şi apoi, ce va fi drept să păţesc, lasă intêmple-se mai curênd.

XIX. Horea prins.

E ziua de luni, a dóue-zeci şi şeptea a lunei Octomvre.

Pe délul de la Poieni se adună o mare mulţime de iobaji din ţinutul Buciumului, şi aştéptă să sosésckă Horea.

Vătavul domnesc George Sucia strigă deodată in adunare:

— Ascultaţi, ómeni buni! Când va sosí căpitanul cel mai mare, să-i cereţi, să vĕ deie in mâna vóstră cărţile cele dela impĕratul, şi să vedeţi şi voi, ce vré impĕratul?

Ómenii se uită unii la alţii, şi se intrébă óre să facă una ca acésta.?

www.digibuc.ro

Se incepe un frémăt năduşit, care tot cresce, când deodată pe culmea mai apropietă se zăresce un pâlc de călăreţi. In frunte unul cu infăţoşare de impĕrat, cu o mantie albă şi la cap cu o pană albă.

E Horea, cu căpitanii sei!

Adunarea se face in dóue părţi.

Horea cu alaiul seu intră la mijloc, şi scóte o hărtie cu o pecete mare.

Sucea iese şi el la mijloc, se plécă dinaintea lui Horea şi-i zice:

— Să trăesci, mare căpitan. Noi ne rugăm, să ne dai şi nóuă cartea acea impărătéscă, să vedem ce vré impĕratul, şi ce ne făgăduesce.

— Iată-o, iubite vătave George; dar scii tu a cetí?

— Nu sciu; ânsă să ne ducem in sat, să chiemăm acolo pe cineva, care să scie carte, şi să ni-o cetéscă.

— Aidem, bunul meu vătav.

Ursu Uibar strigă lui Sucia, cu mânie:

— Măi, cpreitură necurată, veḑi, cum oştile impĕrătesci stau şi ne lasă, să botezăm pre unguri românesce, şi să-i aducem la ascultare, vii ori morţi, —şi tot nu creḑi?

Sucia ânsă nu se mişcà dela gândul seu.

Se duseră dară cu toţii in sat in Bucium.—Horea cu ceilalţi căpitani intră in casa lui Macovei Băieşanu.

Ioniţă Dadei, căpitanul din Bucium, plecà in góna calului spre Muntari. Cei ce-l văḑură, il intrebară:

— Unde pornesci, Ioniţă?

— Păziţi-i bine! le respunse Dadei; şi alta nimica.

Tot atunci vătavul Sucia trimise pe un gornic ungur la Zlatna, cu nesce porunci tainice.

Intr'un loc Ioniţă Dadei se intêlnesce cu gornicul, şi-l intrébă:

— Te duci la Zlatna?

www.digibuc.ro

— Da.

— Să chemi de acolo putere asupra lui Horea? De ce să te ostenesci aşa de departe. Putem găsí ómeni şi aici mai aprópe.

— Eu me duc unde-mi spune porunca.

— Eu voiu cercá pe aici. Mergi sănătos.

— De aş sci, că tu vei fi cu noroc, nu-mi aş năcăjí să-mi omor calul.

— Lasă-l pe mine.

La aceste vorbe a lui Dadei, gornicul schimbă mersul din galop la trap.

Sórele apune, şi vătavul George nu sosesce cu cărturariul seu.

Căpitanul Ionuţ Dadei dà pintini calului şi alérgă fără suflet la tatăl seu şi la doi fraţi ai sei, şi apoi toţi patru plécă cu repegiune la Muntari; dau alarmă, strigă din fugă:

— Treceţi cu arme in Bucium, Horea e acolo;— trec apoi la Sat, şi la Cerb, şi bat şi p'acolo alarma.

In Bucium casa lui Băieşanu e incunjurată de panduri imbrăcaţi in gornici, cari stau la pândă pe la ferești in casele vecinilor.

Multe visà Horea in acea nópte; dar aceea n'a putut să viseze, că erá prins.

*

Zorile incep a se revĕrsá.

— Vine Sucia cu óstea din Zlatna! aude Horea strigându-se pe afară, şi iese pe pragul casei.

Din casele vecinilor ies roiuri de panduri, in feţe de gornici, şi se uità la Horea cu amenințare.

Pâlcuri de ómeni armaţi sosesc.

Gornicii se string turnĭcând mai aprópe spre Horea.

Acesta stă cu mânile incrucişate pe pragul casei.

Gheorghe Sucia se ivesce şi strigă:

www.digibuc.ro

— Dă-te, Hore, prins. De acum nu mai eşti crăişor!

— Ba nu vei remâné tu om! strigă acuma Ionuţ Dadei, sosind ca din pământ; apucà pre Sucia de gât, şi-l trântì la pământ.

Cetele din Muntari din sat şi din Cerb sosiseră la timp, şi intr'o clipită légă pre netrebnicii panduri, şi tovarăşi ai lor cot la cot, ii intind la pământ, şi numĕră fiecăruia atâtea lovituri cu vergi, până când mai nu puteáu sufla! le luară tot ce aveau ca arme, până şi cosórele din cizme, şi-i lăsară văetându-se şi murind.

Horea sărutà pe Ionuţ Dadei, pe tatăl lui şi pre cei doi fraţi ai lui, strânse mâna bunilor căpitani, cari alergară pentru scăparea lui, bătêndu-i şi cu mâna pe umere, drept laudă, remase domn iubit şi temut, apoi ceti buciumenilor cărţile impĕrăteşti, şi pornì inainte cu căpitanii sei.

*

Fruntaşul satului Muşca erá Vasile Macaveiu.

Intr'o séră sosesc la dinsul un pâlc de treizeci de călăreţi inarmaţi, şi Macaveiu poftesce pre căpitanul lor in casă. Acesta intră, şi intrébă:

— Bade Vasile, mĕ cunosci, ori nu?

Macaveiu se uità la dinsul şi nu puteá respunde indată. Intr'un târziu zise:

— Tu trebue să fii unul din cei mai mari căpitani de ai ghinărariului Horea.

— Ba sunt chiar căpitanul Horea, bade Vasile,— trimes dela inălţatul nostru impĕrat, cu porunci. M'ai fi cunoscut, bade Vasile?

— De pe faţă, de pe frunte şi ochi te aş fi putut cunóce; dar mĕ împiedecă acest cojoc, ce porţi, cizmele, ciórecii, şi cuşma, tóte ca de iobaj, tu ai fost căpitan de călăreţi, şi eşti domn mare.

— Ah! Iubite bade Vasile! Hainele domnesci imi

www.digibuc.ro

fac gróză, căci ele sunt semnul călăilor noştri. Eu mĕ infiorez de ele. Dar hainele iobăjesci mĕ tot deştéptă, şi par'că le tot aud zicându-mi:

—„Eşti iobaj, eşti rob! Până când?“ şi apoi mai bine mĕ deştéptă aceste haine de jale, ca să fac, să péră tirana domnie ungurésca. Apoi mai sunt mândru cu aceste haine, căci sunt ale strămoşilor noştri.

— Această noapte, te rog, să mĕ primesci, de mas in casa ta.

In acea nópte, Horea, cu garda sa de călăreţi, repausà in casa lui Macoveiu.

Macoveiu erá mândru, a-l primi.

Adouazi Horea îşi intocmí noue oşti, rânduìndu-le cu căpitani, cu stegari, gardişti căprari, străjeri, cornaci, meşteri, ştafete, cercetaşi şi pândaşi; şi porniră, iar la munca desrobirii, cum erá şi voinţa şi porunca impĕratului.

Horea ca un apostol deşteptător, cutrierà prin Muşca, Lupşa, Bistra, Câmpeni, şi Vidra, invĕţà glótele ce să facă, şi cum să se intocmésca; trecù apoi cu garda sa de voinici armaţi la Mărişel, şi pe aiurea, şi in curênd avù aleşi un mare numĕr de căpitani şi alţi povăţuitori.

El porunci ferarilor din Albac, Lupşa, După-Peatră şi Joajul-de jos, să facă ziua şi nóptea lănci şi săbii după cum le arătà el, dându-le forme de lemn.

Căpitanul Crişanu intocmì cete de călăreţi, ii inarmà bine, şi-i invĕţá măiestria armelor ziua şi nóptea, precum şi comanda in limba românésca.

In satele de unde biraiele şi juraţii fugiseră, Horea puse pre alţii in loc.

Oştile românilor desrobiră aşá Muşca, Lupşa apoi Ofenbaia, Mogoşul, Cricăul; apoi Ompoiţa, Ighiul, Ighielul, Ţelna, Bucerdea-vinósă, Craiova, Vulperul şi Vinţul-de-jos.

Ele trecùră apoi in comitatul Clujului şi inain-

www.digibuc.ro

tară sub povățuirea căpitanilor de pe acolo, adecă Simion Bogolia și Ion Bercia din Sălciva, Ion Iárai din Sân-Georgiul-Trăscáului, George Nicula și Simion Ferenț din Vale.

In acest comitat au desrobit Sălciva, Sângeorgiul-Trăscăului, Pociaga, Lunca, Șidolmul, Ocolișul, Valea, Bedeleul, apoi Bura, Măgura, Berchișul, Runcul, Ocolișelul, Bicălatul, Surducul, Ciagzul, Hidișul, Cicăul, și Rachișul; de aici trecură in comitatul Sibiului, și desrobiră Vinerea, Cióra, și Tărtăria.

Trecură apoi in comitatul Aradului, povățuiți de căpitanii: Ioan Lucaciu din Zam, Ioan Lupenciu din Petriș, Ioan Manu din Ilteu, Ursu Ribiță din Cerbi, Toma Micula din Sălisce, George Brăniscénu, Ioan Lăpădatu, Tripa Groz.vu și Ioan Tămaș din Soborșin, și Jucu Celmegénu din Conopi.

Sub povățuirea acestora desrobiră Petrișul, Săliscea, Ilteul, Tocul, Soborșinul, Totvaradia și Ghiuliță; apoi Vinescii, Berzava, Conopul, Căpruța, Otvoșul, Valea-Milova, Halalișul, și Peciova.

*

E ziua a doua din luna lui Noemvre.

Avram Vasile de la Lupșa sosesce dela drum, si raportéză lui Horea:

— Alaltăieri, Cloșca a inchiet pe délul dela Tibru cu óstea dușmană oprirea armelor pe timp de opt zile, in cari să ne vină incuviințarea celor ce cerem.

Apoi sosì Avram Nariță, și i vestì — Episcopul Ghedeon Nichitici, s'a pus din tóte puterile, să impedece pre români, de a se luptá pentru desrobire, și prin ajutorul unor protopopi, a dat porunci tuturor preoților, cu grozave amenințări, să nu lase pre ómeni să se lupte

Horea zise:

— Părintele Ghedeon? Il cunosc bine. Cu atâta ne

www.digibuc.ro

vom luptá mai cu bărbăție;—și pornì din nou cu oștile sale.

XX. *Horea-impĕrat.*

E ziua a nóua a lunei Noemvrie.

Subcolonelul Schultz e cu o mare óste pe șesul cel mic de lângă Câmpeni, pe șesul Țarinei.

De pe délul Capri se cobóră o cétă de români nearmați, decât numai cu măciuci in mâni.

Schultz le iese inainte.

Românii sosesc, și se despart in doue părți. Dintre dinșii ies doisprăzece betrâni, după dinșii căpitanul Cloșca, și la urmă insuși Horea.

— Domnului sub-colonel cinste și sănătate! zice Horea.

— Dumneata ești Horea, mai marele oștilor iobăjesci?

— Eu sunt.

— Să vii la Tibru, dar fără óste, numai tu cu căpitanii tei, ca să spuneți comandantului, ce doriți.

— Nu mergem.

Schultz strigà acuma, cătră cetele românilor:

— Ascultați, ómeni buni! voi, glótelor! Căpitanii voștri nu vroiesc să vină, să arăte maimarilor impĕrătesci durerile și cererile vóstre. Dați-mi-i voi.

Horea și cu Cloșca făcură doi pași inainte.

— Noi să ți-i dăm? Ie ți-i tu! respunseră acuma glótele, și cu strigăte și chiote se adunară tot mai inainte, tot mai inainte, cu zgomot amenințător, cuprinḑând pre căpitani mai de tot intre dinșii, cu Schultz cu tot.

Acesta ințelese pornirea horenilor, și se grăbì a se intórce la cetele sale fără Horea.

*

Oștile lui Horea ajunseră in inima țerei la porțile Aiudului și ale Turḑii; și el primì insciințări, că toți

www.digibuc.ro

iobajii din tot Ardélul sunt pregătiți de a se ridica; de altă parte se redică comitatul Beregu, orașele Haiducilor, Maramureșul comitatul Bihorului, Bănatul Severinului, ținutul Cetății de Baltă și a Sighișórei, că preoții din tótă țara ajută sfânta mișcare a desrobirii din ghiarele turbaților tirani, și că aceștia fug inspăimêntați. Gróza a dat in Cluj, Orade, Sibiu și in alte orașe pline de pĕcate, spăriindu-se și din somn cu vorba, că din fiecare sat resare câte un Horea.

Veniră apoi la dinsul soli de la mai multe sate din comitatul Cetății de Baltă, și a Făgărașului, să le deie povățuiri pentru rescólă.

Popa Avram venì si-i vestì că tiranii fugiți in Deva au omorit pre toți românii prinși in luptă.

Acești mucenici au fost: Nicula Sîrbu, Petru Petrescu, Lapadatu Vĕranu, Tanase Rău, Onu Solnoc, Avram Ferghiuș, Ion Ferghiuș, Iojă Hașghediiș din Mintia, Nicula Petru, Constantin Joșanu din Herepea, Ion Părău din Fărnădia, Ion Danu, Filimon Grozavu din Vulcești; — apoi Ion Ciurdariu, Adam Dănescu, Ion Vințanu, Petru Olténu, Pavel Băcănițanu, David Mariș, Pavel Giula, Ion Romosanu din Binținț, Ion Buciumanu din Jucj, Stefan Dobra, Ianăș Ignat, Iosif Trif din Homorod, Aron Stoica, Sofrone Cândea, Avram Cândea din Rîngheti, Șandru Murariu din Jibot, Popa Mihăilă din Gelmariu, Ianăș Temeșanu, Ianăș Spinénțu, Ruselin Maier din Șeulesci, Adam Munténu din Uroiu, și Adam Iacob din Cigmău, și âncă alți doue zeci și doi de mucenici.

Tot asemene se făcură mucenici sub securea nemeșilor bunul Ursu Uibar, Toma Singheténu, Vasile Munténu, Savu Munténu, Iacob Munténu și Irimie Martin și unul Mihoc. Pre aceștia ii omoriră in Cetatea-Albă.

La aceste vesti, Horea hotărì să deie o nouă luptă

www.digibuc.ro

El porunci lui Crişanu, să adune o óste la Honorod, una la Juaj.

Popa Zaharia din Bretea il ajutá aci mai cu inimă.

O óste de horeni cuprinse Ilia din nou.

Mogoşenii, Ponorenii, şi Remeţenii se adunară in tabără in munţii Mogoşului, sub comanda tinerului Ion fiu al lui Horea.

Cei de la Lupşa, Ofenbaia, Ciórá, Brezesci, şi alte sate diu prejur tăbărau la Ofenbaia, sub comanda lui Cloşca.

A treia tabără erá in Zărand sub Crişanu; iar a patra la Albac, sub ochii insuşi ai lui Horea.

Horea ţinea sfat cu căpitanii sei, pe o culme lângă satul Remeţi.

Avram Vesa Deheleanu sosì şi ii aduse o mare veste ţicând:

— O ştafetă impĕrătéscă a sosit la Sibiu, la scaunul guberniului, cu carte nouă de la impĕratul, prin acea carte impĕratul ocărăşte şi ameninţă pre nemeşii resculaţi, zicându-le că nu au dreptate de a se bulucí, căci românii nu caută să-i plece sub domnia lor, cum plecaseră ei pre români. Tot odată impĕratul mustrà aspru pre gubernatorul Bruckenthal, scóse din deregătorie pre cei mai mari vinovaţi, trimiţênd pre contele Iancovici, să cerceteze cu dreptate despre suferinţele iobajilor.

Mulţi ani să trăiască inmălţatul impĕrat! strigà Horea,—şi adause:

— Copii! de acuma, să sciţi, că nu mĕ mai indoiesc. Vĕd in sufletul meu ţara desrobită. Vĕd copiii voştri desfătându-se nebătuţi de biciul duşmanului... Tótă ţara Ardélului va fi iarăşi ţară românéscă, va avé legile ei, drepte, părinţesci, sfinte, va avé cap un român. Eu voiu fi intre cei de pe urmă străjeri.

Cloşca se grăbì a adauge;

— Tu vei fi craiul nostru; căci nimene altul nu e in

www.digibuc.ro

stare a apără țara, cum o vei apără tu. Tu să fii craiul Ardélului.

— Cum? măi! da pentru crăia ta m'am luptat eu? vênător de domnie sunt? nu unul, ca și voi, luptător pentru a desrobí némul? pentru a face, ca tot românul să fie craiu peste sórta lui?

— Când némul va fi desrobit gata, atunci va puté altul să se suie pe scaunul crăiei. Ânsă, până când mai avem de luptat greu, până când abié s'au deșteptat și desrobit șepte ținuturi și parte din altele, până când numai cu sabia in mână putem să facem câte un pas peste duiumurile de dușmani turbați, avênd sub arme abié doue ₫eci de mii, până atunci numai un căpitan póte să ne fie craiu și poruncitor, un craiu căpitan; și acela numai tu poți să fii, care astăzi ești inaieve craiu peste jumătate țara Ardélului. Și impĕratul te a cunoscut așá Și apoi uiți, cât de anevoie se deștéptă ómenii din unele ținuturi? cât de cu intârziere se imbracă in arme? Scii tu pentru ce? Din nenorocita lor indoială, cum să asculte? de cine? să le respundem: „De craiul vostru!“ și atunci ei vor fi fericiți de a ascultá. La numele de „craiu al românilor desrobiți“, ca de un farmec trebue să se scuture din ameţala indoielei și neascultării, și să se bucure, vĕ₫ênd, că ne am ales domn pe adevĕratul tată și apărător, craiu căpitan peste Ardélul desrobit! Eu cred, că trebue să trimiți la toți românii din tóte părțile cărți de deșteptare, ba chiar porunci, ca de la cea mai inălțată căpetenie a lor, ca de la voivodul lor, pentru ca indată să se deștepte cu toții și să deie ascultare..... Scrie-le acuma, scrie-le, Măria Ta!... strigà Cloșca, aprins de un nou foc de insuflețire.

In acea clipă, doi voinici se furișară la o parte, șoptind unul cătră altul:

— AuₓișI?

www.digibuc.ro

— Audiiu.
— Nu uitá.
— Nici tu.
— Să mergem la Măria Sa domnul Hollaky.
— Să mergem! şi să-i spunem.
Ei porniră şi ieşiră din taberă.
Erau spioni unguri. Tolvaj, pe românesce Tălhariul, şi cu Ördog, adecă Dracu.

Când zise Cloşca „Scrie, Măria Ta“,—Horea sări ca de pe foc, şi se răstì la dînsul:

— Ce cuvênt grăişi, Ioane? Eu, precupeţ de cununi crăiesci? eu hoţ de scaune domnesci? Să nu mai cutezi a zice âncă odată asemene cuvênt, căci din acea clipă să nu te mai vĕd in ochi! Eu primesc sfaturile tale; nu primesc ânsă mărirea domnească, ci remân curat numai ostaş, ca şi tine, Ioane!

— Ei, dar dacă alţii, fără virtutea ta, au putut fi voivoḑi, cum Lirţoiu şi Stanislav, voivoḑi pe ţinuturile Oltului, Ioan, voivod asupra Bănatului, Milutin, voivod al Mehadiei, Raia şi Stoica voivoḑi ai Caransebeşului, Bolia, voivod al Zărandului,—Négu, Ioan şi Petru tot voivoḑi peste ţinutul Beiuşului; — dacă au putut fi Stanislau şi Balcu voivoḑi peste Satumare,—Vlad şi Nicolae, peste Cluj, Dăbâca şi Solnoc, —

— Opresce-te, Cloşcă! strigà Horea,—Cloşca ânsă nu putea a se oprí, ci urmà inainte:

— Dacă Stefan, Ioan, Bogdan, Balcu şi Dragu, au putut fi voivoḑi peste Maramureş—alţii crai peste Făgăraş şi Chioar, dacă un Jacob a putut fi craiu şi voivod aici peste ţinutul Abrudului,—apoi nu va fi craiu Horea, care astăzi e domn peste şepte ţinuturi?!.... se va inchiná el póte unui fiu de lepădătură, unui—Stefan Trif, ori altui spânzurat?

— Ah! Cloşcă, Cloşcă, limbă-lungă, şi minte-a-

www.digibuc.ro

prinsă ! de ai sci tu, că cu aceste cuvinte imi sapi grópa !... atunci ai tăcé....

— De acuma tac, dómne. Iată, tac. Acuma m'am recorit.

Peste câteva zile se înfăţoşè la imperatul Hollaky cu Eszterházy, şi-i spuseră :

— Horea a resculat Ardélul asupra puterii impĕrătesci, şi s'a pus el singur craiu şi domn peste ţară.

Impĕratul strigă :

— Se póte ?

— Da, inălţatul nostru impĕrat; iată, indură-te a vedé aceste documente. Ele sunt paşapórte iscălite de Horea.

Impăratul le vedú, stătú puţin pe gânduri, şi apoi dete porunci să pornéscă oşti impĕrătesci spre Ardél.

Hollaky scrise apoi episcopului Ghedeon Nichitici carte, poftindu-l, să induplece pre Horea, să se opréscă cu redicarea iobajilor.

*

Pe valea Arădii merge Todor Mihăilă, buciumând in toate părţile şi chemând pre români la câte o vorbă.

Acuma ajunge pe délul Alunului. Aci găsesce in margina pădurii intr'un loc şepte ómeni, şedênd imprejurul unui foc. Unul dintr'inşii se scólă in picióre, şi l intrébă :

— Da ce mai vii, Todore, şi pe aici?

Todor, in loc de a-i respunde, il intrébă :

— Unde ţi-i casa, Trifule ? dar ale vóstre, Nuţule, Gheorghe, Simióne şi ceialalţi. — Stefan Trif il intrebà din nou :

— Ce? me cunosci?

— Respundeţi repede unde v'aţi retăcit? póte p'aici?

www.digibuc.ro

— Aici in pădurea Radacului.

— Aici sunteţi ca ascunşi de lume. Dar staţi; in care căpitănie sunteţi, de vĕ găsèsc aşa fără grije?

— In ce căpitănie să fim? Noi nu suntem ostaşi.

— Nici până astăzi? şi cum aţi scăpat de pedépsa ghînĕrariului?

— A cărui ghinĕrariu?

— A lui Horea, voinicilor.

— A lui Horea! intórce Trif, eu am scăpat de mânia lui Horea; dar nu sciu, el cum va scăpá de mânia mea....

— Stefane, dacă tu ai timp de glumit, eu nu am. Să sciţi, că vĕ insemn in óstea tinĕrului căpitan Ión. Horea. Când veţi audí buciumul meu a doua óră, să veniţi cu repejune pe délul Capri, ori dacă nu, apoi să vĕ ascundeţi sub pământ . . . . . Acum remâneţi sănătoşi.

— Am să ascund eu pre Horea al teu in pământ!... mormăi Trif pintre dinţi, dar nu in auzul lui Todor, care plecă inainte, tot buciumând mai departe prin pădurile şi văile Bihorului.

*

Drumul de la casa lui Balcan până la Albac merge pintre frumóse dumbrăvi.

Prin amurgul nopţii un călăreţ zbóră pe sub aceste dumbrăvi spre Albac.

O grăbire inaripată il duce ca gândul. Aşa numai acela zbóră, care duce o mare veste unor fiinţe scumpe, cărora se inchină cu tot sufletul.

Acest călăreţ e Horea.

Bucuria lui nui mai póte incăpé in inimă; şi el se teme, să nu i-se despice pieptul.

La puternicul resunet al horilor lui, ca de un farmec se deştéptă, chiar şi din somn, toţi pădurarii, gornicii, păzitorii şi ceilalţi locuitori ai acelor dumbrăvi, şi le ascuită cu indulcire şi mirare.

www.digibuc.ro

*

Miezul nopții e aprópe. Căsuța din crângul Ferigetului e cuprinsă in adâncă tăcere.

Numai un suflet de om veghéză la zarea unui focușor din vatră. Acésta este Ilina. Ea ședе pe o laviță, și tórce liniștită, păzind pacinicul somn al copilului seu mai mic. Gândurile ei urméză pre soțul seu Vasile și pre fiul seu Ioan pe căile depărtate ale sorții.

Deodată numai se cutremură, căci aude pași de om apropiindu-se de ușa casei, apoi aude ușa tindei deschidêndu-se, și la urmă vede, că și ușa casei se deschide incet.

— Vasile! strigă ea deodată, cuprinsă de cea mai dulce bucurie.

— Ilino! respunde Horea, ii sărută fruntea cu sfântă căldură, și o intrébă cu mirare:

— Cum? Ilină, așá de târziu ședi deștéptă?—Ea ii respunde:

— Nu pentru alta, âusă m'au spăriet nesce ómeni rei cu nesce cântece, care....

— Cu ce cântece, scumpa mea?

— Ah! cu nesce cântece mai bine nu ar cântá așá nimene, niciodată.....

— Cum?

— Mĕ tem a-ți și spune.

— Te rog, Ilino, spune-mi, ca să ridem amêndoi.

— Ei cântau așá:

Pân'a fost Horea 'mpĕrat,
Domnii nu s'au descălțat,
Nici in pat nu s'au culcat,
Prânz la masă n'au mâncat.

Apoi mai cântau și așá:

Craiul, finu Niculesc,
Pe care Horea 'l numesc.
Pănă Horea-a 'mpĕrățit,

www.digibuc.ro

Domnii n'au mâncat din blid.
De când Horea i impĕrat,
Domnii 'n pat nu s'au culcat.
Numai pe pămênt uscat,
. . . . . .
De ar impĕrăţí un an,
Nu s'ar mai culcá şuhan *
. . . . . .

Aşa cântau.

— Ah, draga mea, de aceste cuvinte tu te ai spăriet?

— M'am spăriet, şi mĕ tem, când le aud.

— Scumpa mea, nu te teme; căci ele nu sunt decât jucăria sermanilor iobaji desrobiţi.

— Dar eu când aud vorbă de mărire, de domnie, de crăie, nu sciu pentru ce, indată mi se şi pare, că vĕd mórtea.

— Ilino, eu m'am hotărit la viaţă şi la mórte; ânsă de acuma am ajuns, de nu mai gândesc la mórte; căci lucrurile nóstre s'au intors spre bine.

Ilina începù a suspiná greu, şi zise:

— Tu te vei face domn mare!

— Şi iţi voiu mulţămí chiar ţie, pentru înălţarea mea.

— Cum? Chiar mie?

— Adu-ţi aminte, Ilino, când mi-ai zis, cam in ris: „Iată căpitanul scailor!“

— Dumneḑeule! Aşa dară eu sunt vinovată!

— Ba ţie trebue să mĕ închin, pentru că prin acele cuvinte ale tale, ca prin o scânteie din ceriu, m'ai aprins să mĕ fac adevĕrat căpitan, şi să desleg némul nostru din lauţurile robiei.

— Tu te vei face impărat, şi apoi atunci, vai de Ilina, sermana!

— Ilino, nici am să me fac impĕrat, nici aşa cuvinte de fricá să nu-mi zici! Nu veḑi tu, cum eu

*) Nici odată.

www.digibuc.ro

nu schimb niciodată sumanul meu de iobaj, cizmele, cuşma, traista, nimica!

— Dar ce ai de gând să mai faci?

— Am să desrobesc Deva; apoi am să prefac in români buni pe ungurii din Zlatna, din Galda, din Aiud, Cluj, Feneş. Gilĕu, Sâncraiu şi Zam, până la Huiedin, şi aşa tot Ardélul. Eu şi cu Cloşca, vom pune deregători şi judecători tot numai români, şi noue numai impĕratul ne va porunci.

Ilina se rugă cu lacremi in ochi:

— Vasile! Destul ai făcut. Nu mai umblă pe drumurile morţii. Opreşte-te

— Să las Ardélul jumĕtate robit? Acésta n'aş puté să o fac.

— Te rog, Vasile, dacă ţi-i milă de lacremile mele. Opresce-te.

— Ilino, eu sunt in mijlocul unui vîrtej. Nu m'aş puté oprí, chiar de aş vré; trebue să merg inainte până in capet, la viaţa ori la mórte.

— Dumnezeule! Au să te omóre! Vasile, gândesce, cu ce feluri de mórte ungurii ucid pre români! ii trag in ţapă,—

— Fie!

— Ii frâng cu róta!

— Frângă-me!

— Ii taie in patru bucăţi!

— Taie-me!

— Ii ard in foc, de vii!

— Ardă-me, căci mai reu me arde iobăjia la nemeşi unguri!

La aceste cuvinte, mii de săgeţi treceau prin inima Ilinei.

*

Un bucium se audi sunând, uşa casei se deschide, intră Ion Hagi Popa Crişenuţ şi 'ncepe a grăí cătră Horea.

www.digibuc.ro

— Dómne! întăresce-ţi inima, acuma mai mult decât totdeauna.

Horea zimbì.

Ilina se cutremurà, şi se uità la faţa lui cu cea mai adâncă incordare.

Crisenuţ urmà:

— Am colindat pe la toţi străjerii, am luat limbă de insciinţare de pela toţi spionii şi pândaşii noştri. Iată, câte s'au intâmplat:

Mari oştiri venirà din ţara ungurésca, şi incinseră munţii din tóte părţile ca intr'o verigă de fer. Venì generalul Koppenzollern cu doue regimente, apoi De Vins, Károly, Sturm, cu dragonii din regimentele Wiirtemberg şi Berlichingen, putere de grăniceri, secui şi alţii, de inăintară până la Dobra, Ilia, Deva, Orăscia, Vinţ, şi până la Cetatea-Albă.

Horea zimbì din nou, şi respunse:

— Oştile impĕrĕtesci nu vin asupra nóstră, ele vin intr'ajutorul nostru

Un călăreţ sosì acuma, intrà in casă la Horea, şi-i zise:

— Eu sunt dela présfântul protopop Iosif Adamovici, şi iţi aduc acéstă carte; — şi dedù lui Horea un răvaş.

Horea cetì intr'insul:

„Fiule Hore, présfântul meu domn episcopul Ghedeon iţi trimite prin mine insciinţare, că inălţatul impĕrat iţi poruncesce, să te opresci din calea nelegiuirilor tale, şi dînsul te va iertá,"

Horea zise călăreţului:

— Să duci dela mine acest respuns:

— Nu cer iertarea impĕratului; căci noi nu facem decât dreptate, ne desrobim din un jug nedrept şi strigător la cer, după cum vré şi impĕratul.

Când zise aceste cuvinte, pe fruntea lui trecú ca un nour de negre presimţiri.

www.digibuc.ro

XXI. Brutus.

Până in zori de ziuă tot sosiră căpitani, apoi spioni şi iobaji cu tot felul de insciinţări, care de care mai intunecate şi mai ameninţătoare.

Mai apoi venì un gardist drept de la episcopul Ghedeon, şi dădù lui Horea o carte. Horea cetì:

— „Să opreşti redicarea iobajilor, să-ţi ceri iertare, şi impăratul te va iertá".

Un alt vestitor sosì şi-i spuse:

— Dómne, husarii fac vênătóre să prindă pe fiul teu Ioan, care e căpitan la Mogoş.

— Pre fiul meu?....

Ilina căḑù in genunchi cu grăbire dinaintea lui Horea, işi puse mânile ca de rugăciune, şi zise cu graiu tremurător:

— Vasile! fie-ţi milă de fiul teu!

Acuma intrà Cristea Nicola, şi zise:

— Curtea se umple de căpitani şi iobaji; şi venì şi un călăreţ ca sol trimis de cătrà maiorul Stoianici, şi nu vre să intre in casă, ci cere să iesi in curte, ca să-ţi deie o carte.

Horea ieşì. Călăreţul se închinà, şi-i dedù doue cărţi.

Horea cetì intr'una in auzul mulţimii, ce erá adunata in curte.

— „Hore, fiul teu Ioan e in mânile noastre, inchină-te, iscălind cartea de supunere, şi fiţi iertaţi cu toţii".—Acuma despăturà pre ceealaltă, cartea de supunere, pe care cerea Stoianici să o iscăléscă—şi cetì:

— „Eu, Horea, sau Ursu Nicola, me inchin inaltei dregătorii a ţerei, cer iertare, şi făgăduesc că nu voiu mai resculá pre nici un iobaj.. .."

Horea se oprì din cetit; se uità la sol, şi zise cu linisce de pétră;

— Eu să iscălesc asemene ingenunchere?—Zicând aceste cuvinte, strinse cartea grămadă in pumnii sei.

www.digibuc.ro

Ilina ieşise şi ea după dinsul afară. Ea acuma se tîrî in genunchi până la piciórele lui, i le cuprinse ca perdută, şi strigà, in graiu innecat;

— Iscălesce! Vasile! ei ucid pre fiul meu. Iscălesce! Ori mor şi eu.

Horea stetea ca un chip de marmură. Ilina se simţea năduşită, şi abiá gângăvì cuvintele aceste cătră cei adunaţi:

— Mĕ rog, vouă, ómeni buni, rugaţi-vĕ voi, dóră pre voi vĕ va ascultá. Rugăţi-vĕ mai degrabă!

Cei adunaţi incepură a zice:

- Iscălesce, dómne. Iscălesce.

Horea se uità la dinşii, fără un cuvênt; apoi se apropiè de cei mai din faţă, se plecà la dinşii, ca şi când ar fi vroit să-i vadă mai bine; pe urmă se oprì iarăşi in mijloc şi grăì:

— Să iscălesc! cartea despre ruşinea noastră—să o iscălesc! Voi ziceţi acésta? români? iobaji imi zic asemene cuvênt? ómeni cu ferul ars pe umăr? ómeni bătuţi cu vergi? ómeni puşi iu obedi? mai voiţi voi ca ungurii venetici să vĕ mai spânzure cu capu'n jos? mai voiţi voi, să vĕ apuce carnea cu clesce arse? să vĕ mai bată cu biciul până să muriţi? mai doriţi voi să fiţi prada selbaticilor fére ungureşti, voi, cu copii voştri, cu femeile vóstre?!...

Horea se oprì. Faţa lui erá cu totul schimbată. Ochii lui parcă flacări aruncau asupra celor dimprejurul lui.

Aceştia steteau muţi, neclintiţi, parcă sub puterea unui farmec peste fire.

In aceste serbătoresci clipite de tăcere, numai gemetele Ilinei se audiau.

Horea ânsă părea a nu le audì, căci urmà iarăşi, fără de a se uitá la feţele lor, ci cu ochii mai mult cătră ceriu, ca şi un proroc insufleţit de un foc dumnezeesc.

www.digibuc.ro

— Vĕ place vouĕ să mai munciţi in jugul tiranilor, ca nesce fiinţe de muncă, numai cu faţa de om, cu simţul numai pentru suferinţă, şi nu şi pentru o singură rază de bucurie pe an? Vĕ place, să nu vedeţi cu ochii o singură serbătóre, iar veninoşii voştri călăi să aibă tóte zilele numai serbători? vreţi voi, ca drept omenéscă resplată, să vĕ ucidă cu toporul? să vĕ spânzure in furci, să vĕ tragă in ţapă, să vĕ frângă cu róta, să vă taie in câte patru bucăţi, ori chiar să vĕ ardă de vii!! pentru ca némul să nu se pótă deşteptá şi redicá odată in picióre? Asta o vreţi? şi acuma, după ce v'a trezit trimbiţa deşteptării? după ce aţi vĕdut ce putem noi, dacă dăm mână cu mână? şi acuma?

Horea se oprì. Nimene însă nu rupse tăcerea. El dară urmà:

— Ei bine, voi mai strigá odată, celor amorţiţi; treziţi-vĕ! treziţi-vĕ! şi iarăşi vĕ strig: treziţi-vĕ. Uitaţi-vĕ, eu aduc pre fiul meu jertfă pentru trezirea şi desrobirea românilor! Iată, uitaţi-vĕ la mine,—eu rup cartea rușinii, rup viaţa—fiului meu!..

Horea redică acea carte deasupra capului seu, o rupe, o azvîrle la picióre le solului, şi urméză cu o inflăcărare din ce in ce mai cutremurătóre, fără să simtă, că Ilina căduse pe pămênt ca perdută;

— Dacă voi vreţi, scrieţi o carte mare de supunere; plecaţi-vĕ, voi; şi uitaţi-vĕ la mine: mĕ duc la luptă cu ungurii tirani eu singur! şi vor scrie apoi, ei, duşmanii noştri, in cărţile pomenirii popórălor, că tot s'a găsit intre români unul macar, care s'a luptat cu ei până la urma urmei.—Mĕ duc! mĕ duc!... Remâneţi sănătoşi! eu m'am dus!...

In acea clipită, cele d'antăi raze ale sórelui incinseră fruntea lui Horea ca intr'o cunună de aur, sfântă cunună de impĕrat al inimilor. El se pornì cu repejune ca unul, ce nu mai vede nimica din cele

www.digibuc.ro

ce sunt imprejurul seu, apucă lancea, sabia sa și un bucium, saltă pe aprigul seu șoim, ieși cu repegiune și porni inainte pe drumul Câmpenilor, strigând:

— Treziți-vĕ voi, morților! și haideți de vĕ luptați alăturea cu mine!.....

Toți cei de față ânsă strigară și ei insufleți ți:

— Și noi mergem, mergem și noi!—Și se porniră după Horea cu toții.

Horea dedù apoi lupte la Remeți, Ponor, Lupșa, Stănija, Blăjeni, Dupăpétră, Buceș, Brad. Buruieni, și mai la fie-care sat din munții Abrudului.

Vĕdênd Horea că munții sunt incungiurați din tóte pârțile, dădù porunci, zicând:

— Toți ostașii noștri să se apuce indată să facă intreite tăieturi de păduri la Mogoș. la Remeți. Buceș, Dupăpétră, Vulcan, și peste tot locul in ținutul Negrilesei, să ingrădéscă cu trunchi grămădiți satele vecinașe, și să inchidă tóte drumurile și trecătorile.

Sute de topóre și de feresteie incepură a cântá prin tóte acele păduri; — și o muncă de uriești se indeplini.

Horea trimise stafete din sat in sat, să spună, ca toți să se redice in apărare bărbătéscă; și dacă-l vor asculta pre el, némul și vița românilor din Ardél in veci nu va mai fi pusă să asculte de unguri.

Românii se luptară apoi ca nișce lei.

In ziua a șeptesprăzecea din luna lui Noemvre se luptară sub comanda lui Crișanu la Remeți, apoi la Brad, și sfărmară oștile lui Șulț și ale lui Stoianici.

In aceste lupte românii își strigau unii altora:

— Odată cu capu, feciori! căci vine Horea cu țara!

Stoianici își luà ajutóre, și se intórse spre Hălmaj.

Crișanu se puse la lucru dimpreună cu bunii sei căpitani Gheorghe Marcu dela Crâstior, Toma Berna dela satul Vaca, Ioau Faur din Tomnatec și Vasile Sgârciu din Selisce, nepotul lui Cloșca, adu-

www.digibuc.ro

nară atâta óste de români, că Stoianici nu mai cutezà a se luptá, ci inşelà pre Crişanu, cu vorba, că el vré să se impace, făgăduì marea cu sarea, până ce Crişanu, om cu bună credinţă, primì acea impăcăciune ; românii se imprăsciară, descărcându-şi puscile in vênt.

Stoianici se intórse apoi ca pe furiş.

Tot in acele zile, românii bătură óstea maiorului Dolcinengo la Lupşa.

Cea mai mare óste se apropia de Mihăileni sub comanda sub-colonelului Kray. Acesta se spărià de óstea lui Horea, şi cerù ajutóre.

Mai ântăi se apropiè óstea de secui a urieşului Házy, cel mai puternic şi mai vitéz căpitan, căruia pentru măiestria lui in lupte ii ziceau Mesterházi, adecă Meşterul-Házy.

Horea aşteptá pre Kray la Mihăileni, când deodată sosesce la dînsul un călăreţ, şi-i zice cu grăbire :

— Dómne ! veste rea pentru tine. Ascultă : Mi s'a spus 'n Albac, că unu Stefan Trif a arătat mai marilor că tu ai fi murit, şi ei apoi vor să prindă pre soţia ta, să o arunce in temniţă ; după obiceiul lor.

Horea pornesce in fuga cea mare spre Albac, zicând :

— Despre Trif cred că va fi făcând şi acéstă négră uneltire.

In drum il intêlnesce un pândaş, ii face semn, şi-i vestesce :

— Dómne, Mesterházy e la Valea-Vinţii, cu o miie de husari.

— Ah ! mare veste imi spuseşi, căci de mult il căutam.

Zicând aceste cuvinte, se oprì din drumul spre casă, se intórse la óstea sa, şi strigà ;

— Să vină după mine Ioan şi Stefan Ispas, cu ce-

www.digibuc.ro

tele lupşenilor! mai luà o sabie, de avù acuma doue, şi pornì înspre Valea-Vinţii.

Cei doi căpitani cu călăreţii lupşeni porniră după dinsul, şi curênd zăriră cetele lui Mesterházy.

Horea strigà de departe:

— Mesterházy, ieşi in faţa mea, dacă ai inimă.

Urieşul ii respunde;

— Bucuros, pentru că, de pe mantia ta şi de pe pana ta cea albă, vĕd că tu trebue să fii chiar Horea, impĕratul Moţilor!

— Sunt chiar Horea.

O clipită stătură, şi se mĕsurară din ochi unul pre altul.

In cea următóre deodată redică amândoi săbiile, şi se aruncă unul asupra altuia.

Săbiile lor se intâlnesc, se ciocnesc una cu alta. A lui Mesterházy ii zbóră din mână.

Iată, ţi-o dau pre a mea, ţine, strigă Horea, şi ii intinde sabia sa.

— Eşti prea mândru, craiule! Da tu cu ce să te aperi?

— Nu-mi pui á tu de grije, ie-o; căci iată, eu mai am una.—Horea redică altă sabie.

Mesterházy primesce sabia, o strînge mai tare, o redică, şi dà cu ea spre capul lui Horea.

Acesta o dă in lături, şi cu iuţala fulgerului il lovesce pre Mesterházy, de-i taie braţul drept de la umĕr.

Mesterházy lunecă de pe cal. Horea se scobóră şi el, şi păşesce cătră duşman; ânsă acesta cade acuma la pămênt; căci lupşenii sosind, deteră din depărtare focuri, luând la ochi mai ântăi pre Mesterházy, spre a păzí pre Horea.

Husarii vĕdênd mórtea căpitanului lor, se turbură. Unii pornesc să fugă; alţii ii intorc inapoi.

Lupşenii sosesc, in frunte cu cei doi căpitani Ispas;

www.digibuc.ro

se incaieră cu husarii in crâncenă luptă; ii taie pe jumetate; ceialalţi se pun pe fugă; lupşenii după dinşii, şi mai taie mare număr.

Horea face un semn. Cornurile şi trimbiţele ii chiamă inapoi; ei se adună la loc imprejurul ghinerariului, şi işi ieu repaus cu toţii.

XXII. Biruinţa uneltirilor.

Óstea cea mare se adună la Mihăileni in frunte cu căpitanul Micula Bibarţ din Blăjeni.

Peste câteva zile, Horea cu remăşiţele călăreţilor sei lupşeni, merge intr'acolo in greul nopţii. La fiecare străjer intrebă, ce face Bibarţ cu óstea?

Nici un străjer nu avea nici o cunoscinţă despre el.

Apăsat de o adâncă grije inaintă dară in fruntea vitejilor sei lupşeni.

Pe un şes numai ce zăresce prin intunecime nesce movili. Se apropie de ele. Un greu gemet il scutură din visurile treziei sale. El se opresce. Ascultă.

— Cine-i? Cine geme? strigă el.

— Eu sunt. Aici, in vîrvul movilei.

Horea descalecă, păşesce să se suie pe movilă. Deodată ânsă sub piciórele sale simte trup de om. Infiorat, face doi paşi inapoi.

. . . . . .

Episcopul Ghedeon Nichitici se preumblă prin palatul seu fără grije, când, intr'o bună deminéţă, intră la dânsul un gardist ungur, şi ii dă o hârtie pecetluită. Dinsul o despecetluiesce, o cetesce, şi, cetind-o, faţa lui se face când albă când roşie. Erá carte dela cancelarul Ardélului. El cetì:

— „Părinte Ghedeon! Nu mai putem birui pre blăstămatul acela de Horea. A remas să ne rugăm să-l biruesci Sfinţia Ta....“

www.digibuc.ro

— Eu să-l biruesc! pre Horea!

„....Când el erá căpitan in óstea impĕrătéscă, şi se făcù vestit, Sfinţia Ta te ai lăudat, că el ţi-a venit odată in gazdă.

Acuma dară te poftesc, că, dacă nu poţi să-l indupleci, să se astâmpere el, să-ţi astâmperi tu turma ta de iobaji, căci dacă nici acuma nu o vei face să se astimpere, apoi vei inţelege singur, că nu vom mai avé de unde să-ţi mai numĕrăm plata celor cinci mii de gălbănaşi pe an...“

— Adecă me va alungá din scaunul episcopiei!

Episcopul se bătù cu pumnii in cap văietându-se:

— Dómne, cine m'a pus, să mĕ laud atunci că am cunoscinţa acestui drac impeliţat! Aşá mi se cuvine!

Apoi chemà diaconi scriitori, şi până adouazi trimise la toţi protopopii de sub domnia lui cărţi, prin cari poruncesce intregului popor al seu, să se lepede de Horea.

A treiazi pornì şi el insuşi şi nu se oprì până in tabera oştirilor unguresci ale subcolonelului secuiu Kray. Cu acesta umblà la Ţebea, la Brad, la Crâstior, apoi colindà in tóte celelalte părţi de colo colo, şi porunci tuturor iobajilor, să deie armele, şi să se astâmpere pe acasă, fagăduind el de la dînsul, că ungurii ii vor desrobí pre români, ei de la sine.

Iobajii se incredură in făgăduinţele episcopului şi ale protopopilor sei şi se imprăsciară p'acasă unii după alţii.

Remase numai óstea de sub comanda căpitanului Micula Bibarţ.

Horea pornì din nou, cu o neobosire de adevĕrat urieş, şi adunà cete noue imprejurul Câmpenilor.

Intr'un loc maiorul Stoianici intâlnì o cétă de români comandaţi de un căpitan de ai lor, şi-i intrebà:

— Da unde vĕ duceţi, feciori? imprăscieţi-vĕ pe acasă. Ei respunseră:

www.digibuc.ro

— Unde ne a poruncit impĕratul nostru, acolo ne ducem.

— Da cine-i impĕratul vostru?

— Horea,—respunseră voinicii, şi işi urmară drumul spre Câmpeni.

Óstea lui Bibarţ erá pe culmile dintre Mihăileni şi Blăjeni.

Episcopul Nichitici in fruntea oştii lui Kray trecù prin Mihăileni şi Sdrapţi, şi sosì la trecătórea cea strimtă dela Blăjeni.

Românii dau focuri de pe stânci şi din păduri.

Kray inţelege, că aici s'ar puté găsi mórtea şi el şi tótă óstea sa. Deci se opresce, se dă inapoi pe un mic şes, şi redică stég alb; apoi chiamă pre Bibarţ, ca pentru impăcăciune.

Bibarţ se scobóră cu garda sa.

Când sosesce in vale, Kray şi cu óstea sa nu se mai veḑù; dar doi protopopi se apropiau de comandantul român; şi unul ii grăì:

— Iată, iubite fiule, óstea unguréscă s'a tras inapoi, ca să creḑi, că noi venim cu adevĕrată pace, făgăduindu-ţi, precum şi tuturor iobajilor resculaţi, că tóte, câte cu drept cuvênt cereţi, se vor implinì. Chiamă acì tóte cetele, să le arătăm şi lor iertarea lor şi implinirea celor ce au cerut şi cer.

— Bine că a dat odată dumnezeu, respunse Bibarţ, poruncì, de buciumarii chemară tóte cetele in vale in gura strimtorii Blăjenilor; — apoi stătură la intocmirea tuturor amĕnuntelor de impăcăciune.

Când tótă óstea românilor erá in vale, protopopii işi luară ziua bună dela Bibarţ, şi plecară cu repejune.

In acea clipită, aerul fu despicat prin ascuţitul sunet al unei trimbiţe unguresci de năvală.

Deodată ai noştri fură cuprinşi de mirare, neinţelegâud, ce este; ânsă indată pĕtrunseră cu mintea lor,

www.digibuc.ro

că ungurii s'au suit pe furiş, prin păraie şi văgăuni, până când cei doi intunecaţi copoi ai lor făcuseră pre români să se scobôre toţi in vale. Ei inţeleseră, că erau incungiuraţi ca intr'o cursă. Dar nu aveau loc, pe care să se inşire in rânduri de bătaie. Deodată se pătrunseră cu toţii de scirea, că erau in gura morţii. Nu le remase, decât a-şi vinde sângele cât mai scump.

Ungurii incepură de jur imprejur a da foc asupra lor.

Bibarţ dă pinteni şoimului seu, redică sus buzduganul seu de aramă şi pornesce in gónă turbată spre fruntea călărimii lui Kray.

Adiutanţii acestuia ii ies inainte; Bibarţ se ciocnesce cu ei, sfarmă capetele celor mai din frunte, şi-i dobóră la pământ. Ceialalţi, dimpreună cu garda lui Kray il incunjóră; el işi face imprejurul seu o rótă de aramă; bunul lui şoim cade cu pieptul sângerând; Bibarţ se redică in picióre, ca fulgerul, se mai luptă âncă mult, cum se apără un leu in mijlocul unei potăi de o miie de lupi..... Braţul drept ii obosesce; el apucă buzduganul in mâna stângă.... la urmă, intr'un târziu, nu-l mai póte purtá, puterile ii secară; gardiştii năvălesc asupra lui, il dobóră la pământ; şi aşà—murì Biharţ mórtea cea mai vitejască, ce s'a vĕḑut in acele lupte.

Ca şi Bibarţ se apărară şi ceialalţi români, ţinênd piept o zi intrégă sub loviturile duşmanilor, doborînd şi ei dintr'inşii mare numĕr; apoi, la căderea nopţii, căḑură şi ei cu toţii imprejurul sfintelor óse ale căpitanului lor, şi făcură o adevĕrată movilă de trupuri omenesci.

*

Târziu, după mezul nopţii, când Horea sosì la marginea unei movile, şi simţise sub piciorul seu trup de om, el strigà:

www.digibuc.ro

— Ce-i acésta? Aci mi se pare, e șesul Blăjenilor, ce movilă póte să fi crescut pe el in trei zile?

— Hore! — se auzì un graiu ca de om care móre; —

Horea se oprì immărmurit, și ascultà.

— Hore! zise din nou graiul cel neinţeles, aci sunt trupurile nóstre dimpreună cu a căpitanului Bibarţ....

— Cine eşti tu? intréba Horea, cutremurat, — și — unde eşti?

— Sunt aici, in vîrvul movilei, rănit greu. Mor.... Episcopul Nichitici și cu doi protopopi ne au dus in cursă. Resbunare, Hore! resbunare să iei odată pentru sufletele nóstre.....

Horea își ié suflet; se urcă cu repejune pe cea mai scumpă movilă de pe pămêntul nostru, ca să redice pre acel nenorocit, și ajunge in vîrvul ei.

Luna injumĕtăţită resare, și ţese peste tótă acéstă măréţă și cutremurătóre privelisce un vĕl de tremurătóre raze.

Horea se plécă să redice pre rănit. Acesta ânsă nu mai e intre cei ce sufere.

Horea redică pumnii inspre capul seu și strigă in cea mai zugrumătóre durere:

— Nebunul de mine! care m'am jucat de a lupta cu Mesterházy, și nu am stat să mor și eu alăturea cu bietul Bibarţ, și cu sermanii mei lănceri!.... Acel episcop, acel sirb, ucide Ardélul românilor! și tu, Kray, ca toţi ceialalţi ai voștri, ne ucideţi chiar și prin curse?..... Ah! resbunare—ai cerut tu, sermane iobaj? O, da, și da, de o miie de ori da! Jur, să asvârl tresnete de resbunare in veci, in viaţa acésta, și in ceealaltă! De mâna mea să nu pótă scăpá nici in coșurile pămêntului, nici in fundul iadului!....

Redicând aceste cuvinte, Horea pornesce inainte, cu inima sângerândă.

Sosind la Câmpeni, trimite pre Cristea și Petru Nicola la Albac, cu o poruncă tainică.

www.digibuc.ro

*

Cea de pe urmă taberă a românilor e pe délurile dimprejurul Câmpenilor. Crișanu cu ai sei pe délul Frunzelor, Iacob Todea cu cetele sale pe délul Balomirésa, Ionuț Dadei pe délul Ciocului, Gheorghe Marcu pe culmile Brădișului, Cloșca pe cóma Rechiței, și cetele popii Gheorghiță Nicola pe cóstele Reșinósei.

Inima taberei, cu garda și cu corturile lui Horea e pe délul Capri.

Sórele e spre apus.

— Veste de alarmă! strigă gardiștii.

Vasile Sgârciu iese din cort, se opresce după o tufă, trage cu ochiana pe valea spre locul unde incepe drumul Abrudului. Apoi intră in cortul cel mare, și raportéză lui Horea:

— Óste nemțască dela Abrud.

— Câtă?

— Mai jos de o miie.

— Capcana să o facem, iubite Vasile. Ascultă-mĕ: —Trimite poruncă pe tóte culmile, să steie nevĕduți până 'n amurg; apoi să stringă veriga, toți inspre inimă. Ansă la tot pasul ochii la noi; cornurile și tulnicele nădușite, mai multe șuierături și fluiere, decât buciume și tulnice. Focurile mici, ascunse!

— Așá voiu face, scumpul meu ghinărariu.

Sgârciu ieși, și trimise poruncile cătră căpitanii de pe culmi.

Horea iesì și el cu ochiana in mână, și privì cum óstea nemțéscă intrá in Câmpeni fără cel mai mic semn de grije.

Nóptea s'a așezat.

Toți cei din Câmpeni sunt adânciți in pacinicele câmpuri ale somnului.

Ansă de pe culmea dinspre Albac ochi de vultur pândesc peste valea cea intunecată.

www.digibuc.ro

Maiorul Adorian intră cu grăbire la subcolonetul Şultz şi-l scólă.

Acesta sare din somnul cel ântâiu, şi maiorul ii raportéză:

— Colonelul meu, nóptea e négră; ânsă pândaşii cei cu urechile cele mai ascuţite de pela cóstele dimprejur imi trimiseră limbă, că de pela tóte cele şepte déluri ale Câmpenilor simţesc şuierături năduşite, cornuri şi tulnice apăsate, chiote păseresci şi fluiere de reu semn, amestecate cu nechezături.

— Şi pe drumul Abrudului?

— Pe acolo cele mai multe!

— Chiamă in fugă aici pre opt ştafete sburătóre.

— Aşá voiu face, colonelul meu.

Adorian ieşì. Schultz scrise patru cărţi; şi pre fiecare o mai scrise câte odată.

Opt călăreţi se infăţoşază. Schultz le dă la toţi câte o carte, zicându-le:

— Zburaţi inainte, pe alăturea cu drumurile, voi doi la Kray, voi doi la Ott, voi la Stoianici, iar voi la Dulcinengo. Lipiţi-vĕ de cóstele cailor, şi—drumul!..

Cei opt călăreţi porniră in zbor, ca nesce corbi.

Horea zărì lumina dela Schultz, şi indată dete porunca:

— Pe drumul Abrudului să se facă vênătóre după ştafete zburătóre!

Porunca acésta o dedură din gură in gură din fluer in fluier, din tulnic in tulnic, până la drumul Abrudului.

La mezul nopţii, gardiştii ii aduseră pre patru ştafetari, legaţi cu mânile la spate.

— Unde le sunt ştafetele?

Gardiştii găsiră scrisorile.

Horea cetì: „cătră Kray, cătră Ott, pentru tunuri! cătră Stoianici, cătră Dulcinengo. Bună vênătóre!

www.digibuc.ro

Apoi trimise porunca, acésta: — Să se stringă cercul asupra inimei Câmpenilor.

Zorile se revarsă peste vârvurile délurilor, apoi se așază peste costișe, pe urmă ajung și pe șesurile Câmpenilor.

O bubuitură de tun scutură nourii.

Horea stetù o clipită pe gânduri; apoi intrébă cu repejune pre călăreții prinși in acea nópte:

— Câți ștafetari ați pornit voi din Câmpenl?

— Opt.

— A! patru au scăpat! s'a hotărit! lui Șultz ii vin ajutóre. Chemați inapoi pre tóte cetele aici pe acéstă culme!

Cornurile, buciumele și tulnicele incepură a resună, dând semn de intórcere, și tóte cetele se adunară pe délul cel mare, imprejurul maimarilor.

Acum sosesc la Câmpeni Kray, Stoianici și Dolcinengo cu cetele lor de pedestri și călărime, și Ott cu tunurile; Schultz incepe a resufla iarăși fără grije; iar Horea zice căpitanilor sei:

— Copii, sórele nostru s'a ascuns, dar numai pentru acest an.

Apoi dă porunca aeésta:

— Cu óstea impĕrătéscă nu ne luptăm. Toți să vĕ intórceți pe acasă.

Un sol sosì acuma la marginea taberei și strigà:

— Câte trei sute de galbini impĕrătesci aceluia, care va prinde pre Horea, ori pe vreun căpitan de ai lui.

— Ce?. strigară românii —trei sute, pe capul unui craiu și voivod? Rușine! Vĕ dăm noi șase sute pentru capul celui ce se va incercá să-i prindă. Auḍi, măi cătană, șase sute!

Zicând aceste cuvinte, românii apucară pre nerușinatul sol, și il trimisĕră cu respunsul lor, oprindu-i pe loc numai capul.

www.digibuc.ro

Horea redică stég alb, şi grăi căpitanilor şi cetelor adunate:

— Pentru acest an, lupta s'a inchiet. Iubiţii mei căpitani, dragii mei copii! ungurii şi cu cancelarul iarăşi au inşelat pre impĕratul. Dar eu mĕ duc la scaunul impĕrătesc, şi il voiu luminá mai drept.

Acuma, mergeţi sânătoşi, fiecare la casa sa Apoi când va incepe codrul a immugurí din nou, vĕ voiu chemá iarăşi, dacă va trebuí, şi apoi — vom desrobí tot némul. Mergeţi fericiţi, copii mei!

Zicând aceste, intrà singur in codru.

Toţi se luară după dinsul.

— Ce-i? ce vreţi?

— Mergem cu tine.

— Ba, să vĕ plecaţi dinain'ea deregătoriilor impĕrătesci!

— Nu vrem!

— De când aţi inceput a nu me ascultá? Vĕ poruncesc! Inapoi! Şi apoi, la incolţirea codrului— ne vom vedé.

La porunca hotărită a mai marelui, cetele işi plecară capul spre pământ, şi se opriră pe loc.

Lacremile incepeau a curge pe feţele lor.

Deodată numai cei de aprópe se aruncă la piciórele lui Horea, sărutându-i genunchii, incepênd a plânge şi a se văietá cu amar, zicându-i:

— Cere-ţi şi tu iertare, şi trăiesci!

El se uită la dinşii, zimbesce, apoi le poruncesce, să-l lase mai degrabă, se depărtéză cu repejune, se intórce âncă odată, le face cel de pe urmă semn de despărţire, şi intrà in desişul codrului. Vĕdêndu-se singur, fu cuprins de un adevĕrat dor de a mai vedé âncă odată pre scumpii sei fraţi de vitejie; se suì intr'un vêrv de stâncă şi se uitá peste codru drept pe culmile, pe cari ii lăsase. Acolo vĕdù, cum

www.digibuc.ro

ei erau incungiuraţi de oştile impĕrătesci, şi işi puneau armele la piciórele comandanţilor.

La acéstă privelişte ii dădură şi lui amare lacremi; şi de astă dată nu le mai oprì. Aci erá şi el numai om.....

Deodată numai zăresce, că un pâlc de husari se aleg, dau pintini cailor, şi se pornesc in galop drept spre codrul, in care erá dinsul.

El şoptì acuma in sine:

— Peste un cias au ajuns p'aicia.

Şi intr'adevĕr, husarii treceau chiar pe acele locuri. Acolo se ajunseră cu un român.

Horea ii privia de sus dintr'un cotlon al stâncei pintre crengile stufóse ale stejarilor.

Husarii intrebară pre român:

— Ei, bădică pădurar, incotro a apucat?

— Cine? blăstămatul de Horea?

— Da, bădişorule. El.

Horea cunoscù pe graiu, că acel român erá Cloşcă, şi ascultà cu incordare, să vadă, ce le va spune?

Dinsul respunse:

— Horea e p'aicia.

— Il cauţi şi tu?

— Da; il caut. Trei sute de galbeni nu se găsesc in tóte zilele. Iaca, a apucat pe acolo. Aidem, să-l ajungèm.

Dinsul pornì. Dar husarii erau călări; ieşiră inaintea lui, şi se repezìră inspre locul arătat.

După ce se depărtară toţi, Horea dedù un şuier păseresc. Cloşca inţelese, şi se urcà şi el in cotlonul stâncei.

— Doi husari! şoptì Cloşca.

— Să-i luăm la ochiu! zise Horea.

In clipitele următóre douĕ pocnituri resunară, şi amêndoi husarii cădură de pe cai.

www.digibuc.ro

Horea şi cu Cloşca se scobóră, incalecă pe caiĭ husarilor, şi sé pornesc in góna cea mare spre Albac.

Câţiva husari ii zăresc, ii cunosc;—o chiuitură de iad zgudue codrul; ei se ieu după dinşii ca o potaie de lupi, şi se pierd prin desişele nestrăbătute, in vênătóre turbată.

*

Nu departe de Albac, pe o cóstă a Bihorului, pohóiele au săpat o văgăună ângustă şi adâncă. Pe creştetul cóstei, pe Vîrvul-Vîrvului se zăresce un turn de tumurugi, de cióte şi bolovani.

Pe acea văgăună se urcă cu repejune doi bărbaţi cu o femee şi un copil. După dinşii vro douezeci de feciori albăceni.

La pólele muntelui alérgă după dinşii o cétă de husari, făcând o infricoşată vênătóre la viaţă şi la mórte.

— L'am prins! — strigă husarii.

— Suntem perduţi! — se vaietă Ilina.

— Suntem scăpaţi! — şoptesce Horea, şi, dacă intră in văgăună, i-am potopit noi pre ei!

Horea cu ai lui iese pe creştetul Bihorului; pe Vîrvul-Vîrvului. Husarii descalecă, şi intră in văgăună, zbierând.

— Stăi, câne!

— Iată-mĕ, stau. Poftim, suiţi-vĕ la mine, dacă aveţi inimă in voi!

Ca şi când tunetul duruie din nour in nour, şi zgudue pământul, cutremurând până la óse pre ori ce muritor, aşá bubuitură scutură crierii orbilor vênători, şi deodată le sări inima din loc.

Cei din frunte inghe̦ţară, vĕdênd ce se rostogolesce pe văgăună injos drept asupra capului lor.

Un ingrozitor ţipet de mórte spintecă aerul, şi cei din urma lor numai ce zărîră, că cei dinainte

www.digibuc.ro

zbóră in capul lor, pocuiți de cătră un pohoiu de tumurugi de cióte și bolovani.

O ingrozitóre amestecătură de durduituri, pocnete și răcnete de mórte se redică; și se face o neauzită invălmășală de ómeni, de tumurugi, cióte, bolovani, de sânge și năsip; se redică un turn de praf galbin; — iar sus, sus, pe creștetul Bihorului, pe Vîrvul-Vîrvului, pe marginea prăpăstii, se zăresce un om cu pană albă, căděnd in genunchi, stringând la pieptul seu o femee și un copil, redicând apoi brațele spre ceriu și se aud cuvintele rostite in tremur de fericire:

— Acésta e mâna lui dumnezeu!!....

XXIII. Iuda.

In pădurea Radacului este intr'un loc o pesceră adâncă și intunecósă. Omenii ii zic „pescera dracului“ și se zice, că intr'insă ar fi locuit chiar dracul.

Pe omĕtul cel inghețat al Radacului urcă un cerșitor ținênd de mână pre un altul, și după dinșii alți patru, și merg inainte, până la gura acelei pesceri.

— Intrați după mine, și tacă-vĕ gura, — le zice cel dinainte.

— Va tăcé, când va avé alt ceva de făcut,—respunse unul; apoi intrară toți șase in coșul pescerii.

— Măi! asta parcă-i gura iadului, zice unul,—și par'că aici in iad e mai bine, decât sus in raiu, căci aici nu ingheți; mori mai călduț.

— Și nu de fóme, Nuțule, respunse un alt graiu din pesteră, și adause:

— I-ai adus pe toți cinci?

— Ba í-au adus piciórele lor.

— Feciori! ce v'am făgăduit eu? intrébă graiul cel de mainainte.

— Ne ai făgăduit, că ne vei invĕță, cum să facem galbini.

www.digibuc.ro

— V'am făgăuit; însă voi aţi stat cu mânile in sin, şi aţi intârziet. Şi se scie, că dracul nu bate aurul când vrei tu, ci când vré el. Dar noi tot să incercăm. Vroiţi?

— Decât să murim de fóme, noi suntem gata — a mâncá şi pe dracul!

— Apoi sciţi, că chiar aţi nimerit-o, să mâncaţi pe dracul. Câci cine vré ca dracul să-l inveţe să facă aur, acela trebue mai întâi să facă o mare năzdrăvănie, care să placă dracului. Care ce aţi fi gata să faceţi?

— Eu aş aprinde casa fişpanului.

— Eu aş da foc la un oraş intreg.

— Eu aş aprinde casa impĕratului.

— Eu aş zvîrli o pétră in capul lui Horea, căci el nea adus aceste zile pe capul nostru.

— Eu i-aş da in cap cu un topor.

— Eu l'aş legá, şi l'aş da pe mâna lui Hollaky.

— Staţi! tăceţi cu toţii. Tari voinici sunteţi toţi, şi dacă n'aţi intârziet, póte veţi puté invĕţá a face galbeni. Să vĕ spun dară: tocmai pe Horea este să-l prindă, dacă nu cumva l'au prins. Ei! dacă nu l'ar fi prins alţii, pe potecele, pe cari le sciu eu, il vom prinde noi;—căci, óre ce minune este şi acest om?

— Ce minune? Ia, un călău, care pre câti români chiar nu-ia resturnat in braţele morţii?

— Haidem, să-l judecăm! apoi să-l prindem.

— Ba haidem, să-l prindem întâi, şi pe urmă să-l judecăm!

— Haidem! dar staţi. Dacĕ vom face acéstă mare năzdrăvănie? apoi vom puté face galbeni?

— Veţi puté. Fiecare din voi va sci meşteşugul de a face intr'o clipită să aibă in palmă o sută de galbeni impĕrătesci!

— Câte o sută!

— Da. Pentru că să sciţi dracul nu e aşá de

www.digibuc.ro

zgârcit, ca ómenii, Numai să-i faceţi o năzdrăvănie bună, că vă dă şi mii de galbini.

— Aidem!

Ieşind din pesceră, Ştefan Trif grăi búnilor sei făptaşi:

— Staţi, măi. Iată, uitaţi-vĕ în gura acésta intunecată a pescerei dracului. Din intunericul ei iese o mare lumină. Na-vĕ arvună! Ţineţi palmele, să vedeţi, ce iese din acel intunerec.

Toţi cei şase spânzuraţi intind palmele mânei drepte. Trif le pune intr'insele câte un ban. Ei le trag inapoi; se uită cu sete nebună, si strigă ca nebuni.

— Un galbĕn! Ura! dracul se ţine de făgăduinţă!... Că dóră el nu e om!

— Ba, să sciţi, că şi ómenii trebue câteodată să se ţină de ce au juruit. Cum voi acuma, voi sunteţi legaţi. Voi veţi face o faptă mare, pre care nu o pot face şepte sute de husari! şi alte şepte reghimente de cătane! Numai să vreu eu să vĕ arăt culcuşul leului in ascunsurile Scorăcetului.

— Arată-ni-l! Căci de acuma nu scapi tu de noi şase.....

După acéstă strălucită legătură, porniră toţi şapte prin codrii Radacului.

*

Mare vânătóre s'a intins prin codrii Bihorului, o vĕnătóre impĕrătéscă.

Hăitaşii sunt şepte sute de husari secui sub ascultarea sub-colonelului Kray, iar vĕnatul e un apostol, un mântuitor, e Horea, dumnezeul celor apăsaţi.

Stefan Trif şi cu alţi şase precupeţi de sânge omenesc sunt câinii, cărora nu li se cuvine numele de om.

Acéstă vĕnătóre ţine de zile şi septămâni intregi.

www.digibuc.ro

Crângurile Bihorului nu se indură a da pre impĕratul lor pe mâna lupilor.

*

Iarnă grea s'a aşezat pe munţii Carpatului.

In ţinutul Albacului, pe cóstele Bihorului este o pădure urieşe, pădurea Scorăcetului. In mijlocul acestei păduri, in locul cel mai ascuns, este o colibă.

Din apropierea colibei plécă un bărbat, o femee şi un copil. Lacremile curg şiróie pe obrajii lor.

Intr'un loc bărbatul se opresce, şi zice:

— Eu nu pot să me duc mai departe. Călăii mei m'ar puté zări. Duceţi-vĕ voi. Vouĕ nu vĕ vor face nimica. Duceţi-vĕ la Călata. Cale bună, şi viaţă bună! Dumnezeu să vĕ păzéscă! Póte ne vom mai vedé in acéstă viaţă. Eu trebue să me intorc in căile ursitei mele.

Pribégul se opresce pe loc. Ochii lui remân lipiţi la cei ce plécă inainte.

Intr'un rând le strigă:

— Să nu uitaţi să redicaţi pânza cea albă când veţi ajunge peste cercul sciut, in vîrvul piscului, ca să sciu bine, că aţi scăpat vii peste hotarul inchisorii mele.

Când ii perdù din vedere, se intórce la coliba cea părâsită.

De de parte zăresce intr'insa un om.

— Cine să fie óre acel om? Nu va fi óre bietul Cloşca? Ah! dumnezeu e indurat! E chiar el!

— Să-ţi arăt, ce am adus, zice Cloşca, deschidênd o traistă, iată: şase coji de pâne; le am răpit dela nesce câni; şi patru morcovi; i am scos din pământ. Astă nópte, eram la ferésta unuia, care imi fusese prietin; şi am auzit, spunând, că şerpele de Hollaky István n'ar fi perit sub casele din Curechi, când au ars, şi că dinsul ar fi făcând vênătóre asupra nóstră.

www.digibuc.ro

— Hollaky? Nu se póte. Hollaky s'a făcut scrum. De l'aş sci viu, n'aş puté avé pacea somnului. De e viu Hollaky, nu mai ies eu cu pace din codrii Scorăcetului. Póte de aceea e atât de crâncenă pază.

Horea şede cu Ioan Cloşcă la foc in coliba cea părăsită, şi se uită spre piscul cel mai apropiat, când unul, când altul, cu rândul.

— Nu vĕd nimic; zice Ioan, fiind rândul lui de a se uitá.

Ii vine rândul lui Horea, Ioan se culcă jos, pe un pătul de găteje şi de frunze uscate, se învĕlesce cu cojocul seu, şi, obosit de drum şi de necasuri, se adâncesce in un somn greu.

In acele zile, Stefan Trif se pornì şi el in vênătóre asupra lui Horea, şi umblá pândind pe tóte potecele cele mai ascunse.

Erá in luna Decemvre, ziua a zecea.

Subcolonelul Kray chemâ la Câmpeni pre pădurariul Antonie Melzer, şi-i zise:

— Horea e in pădurile tale. Să arăţi căpitanilor mei, Ienei şi Vajda pe ce cărări să-l caute, căci ei ar rĕtăci prin ele ani intregi.

— Cetele armate nu pot să-l prindă, respunse Melzer. Ansă eu iţi voiu da un alt tertip pentru prinderea lor.

— Ce tertip?

Am eu un gornic, un puiu de venetic iudă, poreclit Trif, pentru infăţoşarea lui, acesta pórtă ură de mórte asupra lui Horea, pentru că in tinerete Horea i-a luat pre alésa inimei lui. Acesta cred, că va căutá a-şi recorí focul inimei, prinzênd pre duşmanul seu, după cum se laudă.

— Trimite-mi pre acel gornic.

— Inţeleg, colonelul meu.

www.digibuc.ro

Horea gândiá in gândul seu:

— Hollaky şi cu Stefan Trif au să-mi facă cea mai mare pomană, când vor face vênătóre asupra capului meu, şi când mĕ vor trimite din această strălucită viaţă in lumea păcii vecinice, in lumea morţii. Ajută-le, Dómne! indată ce voiu apucá a vedé pânza cea albă pe piscul cel sciut...

El şi cu Cloşca se incălzesc la focul unui brad mare scorburos, când sosesc patru puşcaşi.

— Bun găsit, vóuĕ doi vênători!

— Bun venit vóuĕ, alţi patru vênători!

— Gerul acesta e al dracului.

— Focul acesta e al lui Dumnezeu; veniţi, şi vĕ incălziţi la dinsul.

— Mulţămim vouĕ, ómeni buni.

Doi gornici se aşază de amândóue laturile lângă Horea, şi doi asemene lângă Cloşca.

— Ce mai veste prin lume?

— Ia, trebue să adunăm vênat pentru domni.

— Răbdare numai, să vie ziua cea bună, căci atunci vom curăţí noi şi locurile aceste.

— Eu răbdare? dar nu mai am răbdare.

— De ce?

— De ce? Pentru că tu eşti —

— Ei? cine sunt?

— Eşti Horea!

— Şi tu samini cu Trif, cu Stefan Trif.

— Samân cu mine.

Zicând aşa, Stefan Trif apucà pre Horea de braţul drept cu tótă puterea. Deodată cu el, Nuţu Mătieş il apucà de cel stâng; in aceeaşi clipită Ioan Mătieş şi cu Gheorghe Mătieş apucară pre Cloşca.

Horea audind numele de Trif, cu iuţala fulgerului inţelese, că e perdut, şi că cărţile ce avea in sin puteau să arunce o neaşteptată lumină ori umbră asu-

www.digibuc.ro

pra impĕratului. De aceea se ingriji mai ântâi de a arde acele cărți. Drept aceea își resucì brațul din mânile lui Ștefan Trif, scóse cu negândită repejune ténțul de cărți din sin, și le aruncă drept în mijlocul celor mai mari flacări. Apoi el singur întinse cu mândrie lui Trif brațul, ca să-l lege, dacă are acésta în gând.

Acum sosesc doi frați Negulesci, și cu George Nicula, și cei doi căpitani sunt legați în lanțuri.

Cloșca strigà acuma:

— Ascultă-mĕ, Trifule, dacă iți bați capul pentru bani, lasă pre Horea macar, și-ți iè casa mea din Cărpiniș, cu tóte pămênturile.

— Nu-mi trebuesce casa ta! respunse Trif.

— Iubite Ioane, zise Horea, tu la tine nu gândesci, numai la mine. Dar lui Trif sciu eu, că îi sete de sângele meu.

— Scii, pentru ce, crăișorule, zise Trif, „Horea“, „Fĕt Frumos“, „Anger horitor“, și proroc cu sabie!“

— Mai zi și Logodnicul Ilinei! respunse Horea. „Mirele Ilinei! sotul iubit al Ilinei“! Căci prin veninul teu imi imulțești negrăita mea fericire.

Pe când acești diavoli legau pre Horea, le venì mirare, vĕdênd că el nu se luptá cu dinșii, și își țineá ochii țintă pe délul cel dinspre apusul sórelui.

Deodată, ochii lui se redică spre ceriu, strălucind în raze de fericire.

De pe piscul sciut, Ilina și cu Luca îi făceau semne de bucurie cu o pânză albă.

Negrii precupeți, vĕdênd pe fața lui zimbet de fericire, gândeau în sufletul lor:

— Horea a înnebunit.

Convoiul pornesce.

Trif nu-și póte astêmpĕrá fericirea, și zice lui Horea:

— Pentru douezeci de ani de munci de iad, trebuià să-ți resplătesc odată.

www.digibuc.ro

— Şi eu iţi prorocesc, că bucuria ta in otravă se va preface, şi vei muri innecat de ea, ca Iuda care s'a spânzurat.

Acum sosesc la o poiată de oi, intră intr'insa; Negoescii plécă să cheme patrulele de secui. Curênd apoi sosesc locotenenţii Ieney şi Vajda, cu husărime, prind verigi cu lanţuri grele la gâtul celor prinşi, la braţe şi la glezne, — şi pornesc cu dinşii. peste câteva zile ajung in Cetatea-Albă.

Acolo, ii inchiseră in cele mai adânci cămăruţe, de temniţă; pre Cloşca sub chipul de aramă al unui impĕrat, in partea cetăţii dinspre mézăzi, pre Horea sub pórta cea nouă a cetăţii, dinspre mézănópte.

XXIV. Horea incoronat.

Atât de mare erá gróza in nemeşi că iobajii nu vor fi creḑênd prinderea capului lor, că se rugară de nenumĕrate ori la comisarii impĕrătesci să-i pórte printre iobaji aşá prinşi, ca să crédă ioţi.

O poteră ungurésca pornesce dela Cetatea-Albă, şi umblă colindând din sat in sat doue septămâni.

In fiecare sat se adună ungurii la o mare comedie, la o mare bucurie.

Se spunea din gură 'n gură, să vie, să vadă pre „impĕratul şi pre adiutantui lui.“

Nemeşii strigau dedeparte:

— Iată, măi, cum ii strălucesce impĕratului corona de aur pe cap!

Şi se adunau cu toţii imprejurul uuei căruţe.

Acolo, ce privelisce li se arătá?

Doi ómeni imbrăcaţi in sumane negre, cu flori şi găitane vinete, şi cu cióreci de lână, cu cuşme negre de miel cu ciucuri de fir.

Stefan Trif merge alăturea cu acea căruţă.

Unul are pe cap deasupra o corónă de hârtie poleită cu galbĕn. Pe ea scris cuvintele latinesci:

www.digibuc.ro

„Horja, rex Daciae“, adecă „Horea, craiul Daciei.“

Lângă aceste cuvinte e zugrăvită spânzurătórea, şi róta de osândit cu mórtea. Gâtul, braţele şi gleznele lor sunt legate de căruţă cu lanţuri grele.

In nemeşi intră acuma şi o altă spaimă, că adecă se va găsi uşor un alt Horea, ca să sparie dară pre oricare, de a se face ce fusese Horea, intr'un sat Jenei dă o poruncă la doi ţigani; aceştia ţinură nesce clesce in foc, şi când erau ferbinţi, se duseră la cei doi prinşi, şi le apucară carnea cu acele clesce.

Un ţipeţ selbatic cutremură acuma pre toţi cei de faţă, şi Stefan Trif cădù jos cu minţile perdute.

Mulţi alergară şi de aci inainte să vadă această comedie fără plată, dar mai mulţi alérgă la o altă comedie, care nu numai că e de vĕḑut tot fără plată, dar la acésta chiar şi impărţesc bani la cei ce vin să o vadă.

Ce este?

Nesce copii de pe uliţe alérgă după un om, il tot apucă de mânecă, şi tot strigă:

— Iudo! Iudo! mai dă bani, mai dă!

El le şoptesce:

— Da, da. Eu sunt Iuda. Eu l'am vêndut.....

.....Na-vĕ arginţii inapoi! Şi azvîrle la copii bani, dar nu de argint, ci de aur, apoi urmà a tot şopti:

— Da, da; eu sunt Iuda, care am vêndut pre acel Hristos.

Toţi povestiau unii altora despre Trif cel nebun.

Din cei de faţă, numai Horea inţelegeá, cine erá acel Iuda, şi pre care Hristos il vênduse lui Kray. —

Peste câteva zile, contele Iancovici intrebà pre Horea, despre tóte faptele lui:

Horea ii respunse:

— Eu vreu să spun innălţatului impĕrat multe şi mari lucruri. Dar mainainte nu spun. Duceţi-mĕ la impĕratul.

www.digibuc.ro

— Tu póte aştepţi ajutor dela căpitanul teu Crişanu. Să scii, că l'am prins şi pre dinsul, şi el s'a zugrumat aici in acéstă temniţă.

Horea nu respunse alta, decât aceste cuvinte:

— Eu numai impĕratului ii voiu spune tóte.

Contele Iancovici şi cu generalul Papilla au scris pentru Horea şi Cloşca osânda de mórte, şi au trimis-o la impĕratul.

Impĕratul o cetì, şi—nu voì a o intări.

Hollaky află despre acésta, şi ii venì o turburare mare. Nu mai putea dormí. Un gând greu ii frământá capul zi şi nópte. Odată apoi strigà: L'am găsit! Şi adouazi nu mai erá acasă, ci pe drum, dimpreună cu Ördög, cătră ţara ungurésca.

Intr'o uliţă de la marginea oraşului Tokaj, este un meşter argintar némţ.

Intr'o séră intră la dinsul un ungur necunoscut, ii dă mai multe inele de aur, bucăţi de aramă şi plumb, ii arată nesce chipuri, şi ii zice:

— Să-mi faci nesce bănuţi cu aceste chipuri şi să sapi pe ei aceste cuvinte:

„Hora bé şi hodinuesce, ţara plânge şi plătesce," apoi „Hora Rex Daciae", „Nos pro Caesare".

Meşterul făcù asemene bani, săpà cum se precepù el, adecă: „Hora be si hodinueste, Cara blinse si bleteste," şi le dădù necunoscutului care i lea cerut.

Acesta ii plătì indoit, şi fugì cu bănuţii, fără să vreie a-şi spune numele seu.

Nu trecură după acésta multe zile, şi Hollaky se infăţoşà iarăşi la impĕratul, şi i arătà nesce bănuţi.

Impĕratul cetì pe unul:

„Hora, Rex „Daciae" adecă: Horea, craiul Daciei."

La vederea acestor cuvinte, impĕratul se puse pe gânduri, şi tot zicea in sine: „Horea craiu al Ardélului?" Resculat asupra impĕrăţiei mele?

Hollaky, mormăì in sine, ieşind dela impĕratul:

www.digibuc.ro

— Cred eu acuma, că nu se va mai indoí.— Ce nu pot face cuvintele, vor face semnele săpate in aur.

Horea şi Cloşca şed in Cetatea-Albă prinşi, in cătuşi cu gâtul cu braţele şi gleznele. De cătuşi sunt legate lanţuri grele, prinse in bolovanii zidurilor.

Dragoni inarmaţi până in dinţi stau cu dinşii, şi nu-i lasă din vedere o clipă macar.

Aşá trec zile după zile, zile după zile, in chinuri, ca nesce lungi şi fioróse vécuri.

Horea se uită pe ferestuica inchisorii sale afară, ca de atâtea ori, şi numĕră:

— Asta-i zíua a şase-zeci şi doua, incepătóre de o nouă septămână. Dumnezeule: pune odată capĕt acestui iad de viaţă, lasă-me, să ies diutr'insa, macar şi prin colţii infricoşatei róte! căci mult mai infricoşate roţi imi sunt aceste nenumĕrate zile, fiecare cât un véc nemĕsurat. Apără, dumnezeule, pre scumpii mei fii, şi pe pré iubita mea Ilină, nenorocita lor mamă. Când i-aş sci linisciţi in pacinica lume a morţii macar, şi când aş puté crede, că şi sermanul Ardél, sfânta ţară a némului meu, ar resuflá nezugrumată, - aş murí vesel, ba, aş fi bucuros a suferí chiar infricoşata pedépsă a vieţei!.....

— Dar ce vĕd? cine e acel om zmintit? A! e nenorocitul de Stefan Trif! Ce strigă el? „Iuda", că el e Iuda, care m'a vândut lui Kray şi lui Hollaky. Ce mai strigă el?—Horea ascultá, cum urmă nenorocitul Stefan:

— Fugi deaci, afurisit deget negru, nu tot arătá spre pieptul meu, că ţine un suflet de Iudă,—care a vêndut pre Horea! Tu, ochiu mare al lui dumnezeu! nu te tot uita drept la mine. Căutătura ta e săgétă de foc; ea-mi inţapă cugetul; şi nu mĕ lasă să gust şi eu ca toţi muritorii, dulcea pace a adormirii. Fugi, deget blăstămat! nu mĕ tot arătá; zbóră de acolo crâncen ochiu al lui dumnezeu, nu

www.digibuc.ro

stă tot pironit ţintă in ochii mei! ţintă in sufletul meu....

In marele suflet al lui Horea incolţi ântăi o adâncă milă pentru sórta perdutului Stefan, apoi, vederea acestui tóvarăş de copilărie ii deşteptă timpurile senine ale tinereţei celei inflorite şi luminóse, cum totdéuna trăiau in adâncul amintirii sufletului seu; şi el şoptì in sine:

— Voi, dulci zile ale tinereţei, pline de flori şi de raze de sóre, din luminosul ceriu al sfintei iubiri, —ce raiu alcătuiţi in sufletul omului! căldurósa lui imbrăţişare ne face să simţim vécuri de indumnezeitóre desfătări, chiar pintre fiorósele suflări ale furtunilor sorţii.

Luminaţi-mi, mai luminaţi-mi odată in acéstă adâncă innourare a vieţei mele. Vederea plângerósei innoptări, ce cuprinse pre acest jălnic şi pocăit prigonitor al meu, imi deşteptă din adâncul depărtatelor mele amintiri de tinereţe o poveste imbrăcată in blânde raze de lună şi de stele, un raiu indumnezeitor. Imi vine, ca şi cum printre negurele ursitei mele aş vedé o dumbravă luminósă cu blânde umbrişuri; pe o cărare zăresc un fecioraş trist, visător,—apoi zăresc o copilă, ba nu, nu e o copilă, e o zburătóre zină, zina Albacului, zina Bihorului, faţa ei e imbrăcată in julj de lacremi, ochii ei se indréptă rugători cătră ochii necunoscutului. Acesta o intrébă, ce nouri o umbresc cu haina durerii? Tatăl ei a făgăduit-o unui neom. Cui? intunecatului logofeţel Stefan! Ea-l rógă să o apere. El ii făgăduesce. Ea nu póte să crédă; el ii jură inchinare şi credinţă. Printre lacremile ei zăresce o rază de âugerésca mulţămire. El se simte redicat in nouri.

— Şi acel om cu ceriul in braţele sale eram eu. —Dar ce-i asta?

O apăsare neinţelésă ii cuprinse tot trupul, şi el

www.digibuc.ro

își lăsă capul răzemat de virtosul bolovan al zidului; pleópele lui se lasă obosite peste luminile ochilor, și le acopere.... parcă ar fi vrut să le păzască, să nu le tot impungă săgeţile din ochii dragonilor, cari il pândesc. Curênd se vede iarăși deșteptat; — și acuma vede, că intră la dinsul un ghinerariu, il cunósce, e Carp; dragonii ies; ghinerariul ii descuie verigile lanţurilor, il iè de mână cu blândeţă, il chiamă să se ducă cu dinsul, se urcă pe scări și intră in incăperea cea mai mare a castelului. O lumină mare ii lovesce ochii; sute de făclii aprinse ţin loc de sóre. O strălucită adunare ii cuprinde vederea, toţi cei de faţă in veșminte de generali, cu săbii scumpe. Horea se uită la feţele lor; se cutremură de o bucurie ca din visuri: sunt căpitanii lui. In fruntе Cloșca, Crișanu și popa Costan. Pe feţele lor e zugrăvită o fericire nebună. Horea remâne mut și se opresce pe pragul ușii. Ghinărariul Carp se plécă dinaintea lui, il iè de mână. Doi copii imbrăcaţi domnesce aduc o mantie albă; Carp o așază pe umerii lui Horea; apoi il duce in fundul incăperii, acolo e un altariu. Ghinerariul Carp ii zice:

— Căpitane! inălţatul imperat a vĕdut virtutea ta. Și iată, te pune ocârmuitor și ghinĕrariu mai mare peste ţara Ardélului. Păzescĕ-o cu scumpătate, cu ajutorul bunilor tei căpitani.

Horea se siliă să inţelégă, óre nu-i vis acésta?

Sufletul lui simţi ca o zugrumare de bucurie. Il cuprinse un suspin apăsător; dar incepură a-i curge și lacremile. Acum se plécă a crede că nu viséză; și nu-și mai póte infrenà zborul unei nebune fericiri.

— Vom fi neapăsaţi de nemeși? ungurii nu vor mai turbură sermana nóstră ţară a Ardealului? O, bunii mei mucenici, cari v'aţi vĕrsat scumpul vostru sânge pentru acéstă desrobire, fiţi in veci binecuvêntaţi! Bunul meu ghinerariu, arată impĕratului că

www.digibuc.ro

in genunchi primesc acéstă mare și neasemănată dreptate, pentru care de patru vécuri ne am luptat.

Horea cade in genunchi, și cu lacrămile sale udă imbrăcătura altariului. Se scólă in picioare; Carp redică o coronă de craiu, și i-o pune pe cap. Horea se teme să nu innebunéscă. Ansă recea atingere a coroanei il scutură până 'n adâncul sufletului. El își inchide ochii; apoi caută să vadă óre e intr'adevĕr tréz ori numai viséză? Deschide ochii și — se vede — unde? In fundul temniței in grelele sale lanțuri in chilia cea intunecósă și gerósă, sub săgețile din ochii unui comisar ungur, care il atinse pe frunte cu un paloș. Așadară, corona cea de craiu și voivod al românilor fusese o coronă de spini, un paloș de calău.

Horea redică ochii. Comisarul erà: Hollaky István! Acesta ii cetì de pe o carte cuvintele aceste:

„...Horea, pentru rescólă asupra impĕrăției, și pentru că a cutezat a se numí craiu al Ardealului, osândit la mórte cu róta. Iscălit imĕratul Iosif al doile.“

A! strigà nenorocitul, viu e dumnezeu. Impĕratul va fi demult mort, ca și mine,—și dumnezeu va trăí, dumnezeul dreptății va trăí!....și va da izbândire prin nepoții strănepoților mei!

XXV. Mântuitorul.

Lângă Cetatea-Albă, deasupra viilor, este un colț de dél, ce-i zic Podeiu. Acolo e așezată róta morții.

Un mare pâlc de dragoni duc pre Horea și pre Closca, legați in lanțuri, până pe Podeiu.

Horea zăresce că in fruntea deregătorilor veniți e Hollaky. El ii grăesce:

—Bucură-te, Hollaky, că vedi tu mórtea mea, și nu eu a ta.

—Nu-i âncă târziu, crăișorule, respunse Hollaky in bătaie de joc, și adause: rógă-te mie, să te iert, și eu am in mână iertarea ta. — Horea ii respunse:

www.digibuc.ro

—Daţi iertare celor vinovaţi. Mie nu-mi trebue iertarea vóstră. De n'aşi murí eu, pentru mine mai reu ar fi.

Călăul Grancia Rokoczy, aşteptá la rótă.

Antăi scăpară de acéstă viaţă pre bietul Cloşca— Horea privi neclintit, stând falnic şi mândru, ca şi când tot ar fi fost de oţél, uitându-se la cei doue mii şi cincisute de români aduşi acolo ca marturi.

Preotul Nicolae Raţ il ţineá cu capul pe pieptul seu, şi, in taină, ii dete o sărutare, şoptindu-i!

— Prin mine iţi dă acéstă sărutare intreg némul românesc din ţara Ardélului.

Horea o primì cu o sfântă insufleţire, işi redicà fruntea, şi grăì:

— De acuma mor vesel şi mândru. Dumnezeul oreptăţii nu a murit. Eu mor cu credinţa, că urmaşii noştri vor vedé ziua desrobirii, pentru că sângele apă nu se face!

Tobele incepură a duruí in zgomot diavolesc.

Călăul se pregătiá, să lovéscă pre Horea, şi in acea clipită Hollaky făcù semn, să-l chinuiască mai mult. Comandirul impĕrătesc făcù semn, să nu-l chinuiască de loc. Calăul erá ascultător de comandir, şi deci chiar d'intăi ii dedù lui Horea lovitura de milă, prin care deodată il scóse din acéstă lume. Sfântul lui suflet erá redicat in ceriu.

Lui Hollaky ii venì ca o turbare, şi el redicà sudălmi asupra călăului, intrebându-l:

— Cine-ţi a zis, să-i dai deodată lovitura de milă?

— Comandirul meu! respunse călăul.

— Dar ce-i? strigà comandirul, cine eşti tu de cutezi a te amestecá aşá?

— Eu? sunt Hollaky comisariul nemeşimii.

— Dragoni! strigà comandirul impĕrătesc, luaţi-il intre săbiile vóstre; şi să-l duceţi la inchisóre! —

www.digibuc.ro

Dragonii il duseră. Lui Hollaky i-se intunecà lumea dinaintea ochilor; şi'l cuprinse nóptea morţii.

Cei de faţă şi au şters lacremile, ş'au năduşit suspinele, ş'au apăsat clocotirea turbării, şi au pornit muţi, gândind numai fie-care in gândul seu:

— Dă-ne, dómne, putere de aşteptare, şi zile de dréptă izbândire!....

Inima lui Horea o ingropară in locul morţii sale in Podeiu. De atunci acela e loc sfânt pentru toţi românii.

La pórta oraşului Sibiu ómenii trecători numai ce véd intr'o deminéţă, că nesce ţigani se suie cu o scară sus, bat un cuiu mare, atârnă de el o parte dintr'un trup omenesc, şi un solgăbireu ungur strigă:

— Trupul blăstămatului de Horea!

La Cluj tot aşá cutremurătóre privelisce cu trupul lui Cloşca, la Deva cu trupul lui Crişanu.

Intr'o diminéţă, nesce copii din Albac alérgă prin sat, strigând, că in capul satului este o prăjină naltă bătută in pământ, şi sus in vîrvul ei un cap de om!

Albăcenii ies, şi véd cu gróză şi negrăită amărăciune capul lui Vasile Nicola, ce-i ziseseră Horea.

Tot aşá privelişte au făcut solgăbiraiele unguresci Cărpinişenilor cu capul lui Cloşca, şi cu capul lui Crişanu.

Albăcenii, Cărpinişenii, şi toţi ceilalţi români işi făcură cruce, şi işi năduşiră clocotul de turbare in fundul sufletului.....

Dar umbra lui Horea umblă pe deasupra sufletului lor, şi ii intăresce.

**

Nóptea cuprinse cetatea Vienei sub impăciuitorul seu invĕliş; şi toţi muritorii cei mai neinnălţaţi se repaúsau in braţele somnului celor drepţi; — numai unul din muritorii cei mai innălţaţi şi mai puternici, nu-şi póte găsí somnul, blândul mir molcomitor al sufletului. El şoptia in sine:

— Aşa dară negre uneltiri şi diavolesci ponegriri

www.digibuc.ro

au fost pârele aduse de cătră unguri asupra capului lui Horea, cum celelalte invinuiri, aşá şi povestea cu bănuţii. Dumnezeule! şi tu, umbră mâniósă a lui Horea, iertaţi-me pre mine, căci eu nu puteam pătrunde atunci acele ţeseturi ale lui Satana. Turbaţii uneltilor sunt pedepsiţi; chiar Csáky Iános, capul nemeşilor resculaţi, geme azvîrlit pe drumurile pribegíei. Ce pot să fac mai mult?....

Sudori ferbinţi curgeau pe faţa turburatului om,— şi somnul nu-i sosì. Vederea părelţilor chiar il spăriá. El stringe candela de pe masa sa, ca să nu vadă nimica Deodată ânsă ţipă infiorat, şi se dă să fugă, dar piciórele ii stau ca ţintuite pe loc. O lumină roşie umpluse in acea clipită tótă camera sa, şi in fundul acestei lumini ca intr'o depărtare uriaşe, se redică incet incet o vedenie infiorătóre, un om imbrăcat in haine de căpitan de călăraşi, ânsă, o, gróză! pieptul lui e tăiet in dóue, din tăietură curge sângele şiroiu, şi acopere totul imprejurul lui.

Infioratul turburat ţipă:

— Hore! o! capul meu! ce să fac? Iartă-me! du-te inapoi in adâncul teu culcuş. Toţi ponegritorii tei sunt pedepsiţi! Ce mai vrei? spune.

Acuma i se părù, că chipul lui Horea arată cu degetul mânei drepte spre resărit. Deci grăì din nou:

— Unde arăţi tu? A! spre iobajii tei! Inţeleg. Da, ai dreptate, sermane mucenic; şi iată că eu iţi făgăduiesc, că ii voiu desrobí. Eşti mulţumit?

De odată se făcù intunerec imprejur; cutremuratul impĕrat căḑù pe aşternutul seu, blânda mână a somnului ii închise pleópele, şi-l legănà in un repaus, care demult nu-l indulcise.

Adóuazi după acea fiorósă nópte, Iosif scrise cu grăbire o mare patentă impĕrătéscă, hotărând printr'insa:

— Dau tuturor iobajilor din Ardél şi din ţara un-

www.digibuc.ro

gurésckă dreptăţile, ce ei avuseră dela insuşi mama fire, şi pentru a cărora redobândire se luptase Horea*).

Prin acésta, Iosif impĕrat redică pentru măréţa umbră a acestui mântuitor cel mai sfânt altar in inimile tuturor fiilor némului românesc.

*

De atunci trecură nu mai puţin decât o intrégă sută de ani; — şi in inimile urmaşilor lor, in inimile nóstre, cari toţi ne am bucurat de ródele vieţei şi a morţii lui Horea, totdéuna viie luminézĕ sfânta aducere aminte despre acest mare căpitan şi sfânt desrobitor al unui intreg ném—prin insuşi sângele lui.

Pre orbii lui vêndĕtori i-a ajuns curând stânga sorţii, stânga dreptăţii, cum ii ajunge pre toţi vênzătorii ca dinşii: insuşi cumpărătorii le au luat inapoi preţul sângelui vêndut, pământurile, ce ei câştigaseră pe acea intunecată cale; incât ei remaseră pe drumuri, şi arătaţi cu degetul de cătră lume.

Chiar şi lor li se deşteptă odată cugetul, şi ei se băteau cu pumnii in cap, judecându-se pre sine insuşi şi osîndindu-se cu aceste cuvinte:

— „Aşá ni se cuvine, ticăloşilor de noi, pentru că am vêndut sângele nostru cătră nemeşi tirani, intre zmeii intr'inşii! cum n'am lăsat noi pre Horea, să-i facă tot mac!“

Dinaintea măreţei umbre a lui Horea ânsă, şi astăzi se inchină chiar şi duşmanii lui, când incep a se luminá drept;**) şi de atunci toţi mântuitorii némurilor robite se uită la măréţa umbră a lui, se invaţă dela faptele lui, se insufleţesc dela mórtea lui, se hotăresc ca şi dinsul, mor ca şi el, şi sunt măriţi şi resbunaţi ca şi el.....

Acésta este cea mai drépтă jertfă adusă pe altariul inchinării lui Horea.

*) v. Nic. Densuşianu. Rev. I. Horea, pag. 495. **) Loc. cit. p. 45

(F I N E)

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro